

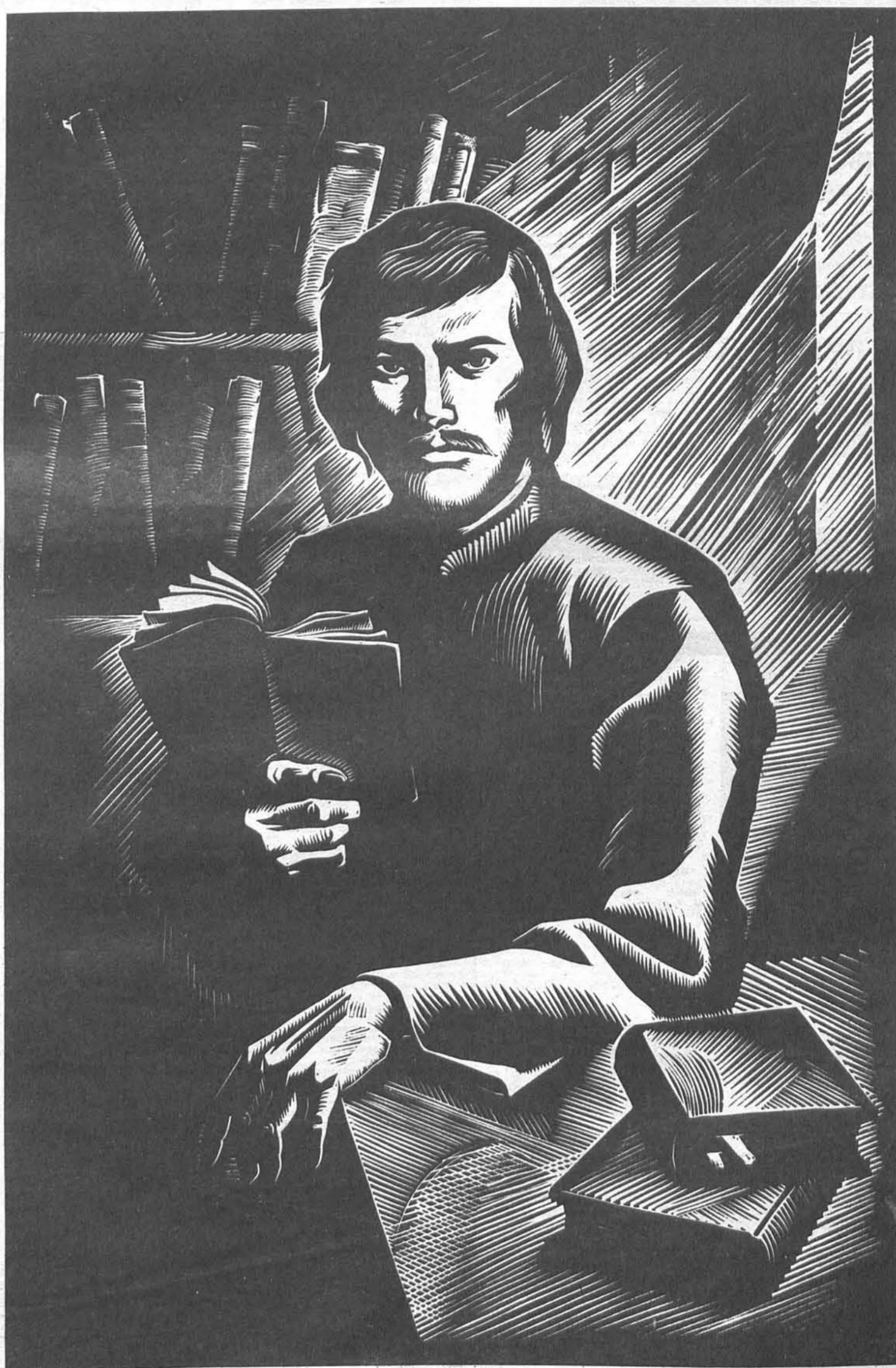
Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

№ 12 (3006)
21 сакавіка 1980 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

Выдаецца з 1932 г.
Цана 8 кап.

Малады
Францішак Багушэвіч

(Да 140-годдзя з дня
нараджэння).

Лінагравюра М. КУПАВЫ.

ПА ШЛЯХУ, УКАЗАНЫМ ЛЕНИНЫМ

У Беларусі працягваюцца грамадска-палітычныя чытанні «Справа Леніна жыве і перамагае», прысвечаныя 110-ай гадавіне з дня нараджэння арганізатара і правадыра Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі, заснавальніка першай у свеце сацыялістычнай дзяржавы.

Камуністычная партыя Савецкага Саюза, паслядоўна ажыццяўляючы заветы вялікага Леніна, сярод іншых пытанняў асабліва ўвагу ўдзяляе праблеме павышэння якасці кіравання. Гэтай тэме былі прысвечаны прайшоўшыя ў Мінску чарговыя ленінскія чытанні. Яны праводзіцца ЦК Кампартыі Беларусі, Мінскім гаркам КПБ, Белсаўпрофам, праўленнем таварыства «Веды» БССР.

Чытанні адкрыў другі сакратар ЦК КП Беларусі У. І. Бровікаў. З лекцыяй «Ленінскія прынцыпы кіравання эканомікай і іх развіццё Камуністычнай партыяй Савецкага Саюза ў сучасных умовах» выступіў рэктар Акадэміі грамадскіх навук пры ЦК КПСС, доктар эканамічных навук, прафесар В. А. Мядзведзеў.

На ленінскіх чытаннях прысутнічалі члены і кандыдаты ў члены Бюро ЦК КПБ, партыйны і савецкі актыў, ідэалагічныя работнікі, ветэраны партыі і Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі, перадавікі вытворчасці.

Ленінскія чытанні трансліраваліся па Беларускім тэлебачанні і радыё.

БЕЛТА.

«ЖЫВЕЙШЫ ЗА УСІХ ЖЫВЫХ»

Пад такім дэвізам у бібліятэках Барысава арганізаваны выстаўкі літаратуры аб жыцці, рэвалюцыйнай, партыйнай і дзяржаўнай дзейнасці Уладзіміра Ільіча Леніна.

У экспазіцыі — альбомы і кнігі, выдадзеныя на высокім паліграфічным і мастацкім узроўні. Сярод іх — «Дзяцінства і юнацтва Леніна», «Тут жыў

Ленін», «Ленін — правадыр Кастрычніцкай, «Ленін і дзеці», «Ленін — заўжды з намі» і многія іншыя.

Выстаўкі, прысвечаныя 110-годдзю з дня нараджэння правадыра і настаўніка працоўных, нарыстаюцца вялікай папулярнасцю ў працоўных горада.

А. БЕНЯНСОН.

«СПРАВА УСЕЙ ПАРТЫИ»

Так называецца выдадзены Палітвыдавцтвам зборнік матэрыялаў Усесаюзнай нарады ідэалагічных работнікаў. У дакладзе М. А. Суслава, у выступленнях іншых удзельнікаў нарады асветлены пытанні павышэння якасці і эфектыўнасці палітычна-выхаваўчай дзейнасці, прааналізаваны вопыт і недахопы ідэалагічнай работы. Зборнік разлічаны на прапагандысцкія кадры, шырокі партыйны актыў, работнікаў ідэалагічнага фронту.

У кнігу ўключаны артыкул сакратара ЦК Кампартыі Беларусі А. Т. Кузьміна «Увага да кожнага чалавека — ключ да поспеху ў выхаванні». Аўтар адзначае, што, кіруючыся да-

кументамі XXV з'езда, пленумаў ЦК КПСС, выступленнямі таварыша І. І. Брэжнева, рэспубліканская партарганізацыя вырашае важныя задачы ў галіне выхавання, прапаганды па ўсіх асноўных накірунках нашай унутранай і знешняй палітыкі. У артыкуле асабліва вызначана роля інтэлігенцыі, дзячаў культуры ў палепшэнні работы па комплексным выхаванні працоўных, адзначаецца дзейнасць сацыяльна-культурных комплексаў, ідэалагічных камісій па месцы жыхарства, маральна-этычнага настаўніцтва, па ўмацаванні высокамаральных асноў сацыялістычнага грамадства.

А. ЛЕГКІ.

ПРЭМ'ЕРЫ

Поспехам глядачоў карыстаецца новы спектакль Магілёўскага абласнога драматычнага тэатра «Марыя Сцюарт». Трагедыю Ф. Шылера паставіў рэжысёр Я. Вялікаў, сцэнограф — М. Волахаў.

На здымку: артыстка А. Гайдулліс у ролі Сцюарт.
Фота А. КАСАРСКАГА.

Беларускі тэатр юнага глядача паказаў прэм'еру спектакля «Маўглі» па п'есе Н. Гернст па аднайменным творы Кіплінга (пераклад А. Грачанікава). Рэжысёр — В. Тарнаўскайтэ, мастак — А. Ціхановіч, наццюмы Л. Рулева.

На здымку: сцэна са спектакля.
Фота Ул. КРУКА.

ШЧЫРАЯ РАЗМОВА

У Магілёўскім абласным драматычным тэатры адбылася сустрэча-гутарка міністра культуры БССР Ю. М. Міхневіча з творчымі работнікамі тэатра. У сваім выступленні міністр культуры адзначыў важнасць грамадска-палітычных, выхаваўчых задач, якія стаяць перад тэатрам, неабходнасць умацавання сувязей з глядачом, з грамадскасцю горада і вобласці. «Цінаваасць да тэатра, — адзначыў Ю. М. Міхневіч, — перш за ўсё залежыць ад узроўню спэктанляў, ад ацэнкаў самага майстэрства, ад сілы прапаганды тэатральнага мастацтва».

Начальнік абласнога ўпраўлення культуры А. А. Барадзінаў інфармаваў калектыву тэатра аб планах развіцця ўстаноў культуры ў горадзе і вобласці.

Артысты ў сваіх выступленнях закранулі важныя прынцыповыя пытанні, звязаныя з работай тэатра, надзённыя праблемы творчага жыцця, выказалі ўпэўненасць, што такія сустрэчы прыносяць вялікую карысць творчым калектывам, садзейнічаюць павышэнню якасці спэктанляў.

Б. ВАЛАДАРСКІ.

ТВОРЧЫЯ СУВЯЗІ

Добрыя творчыя сувязі ўсталяваліся ў беларускіх пісьменніках з работнікамі міліцыі. Нядаўна за творчую актыўнасць у асяветленні шматграннай і нялёгкай дзейнасці міліцыйскай службы намеснік начальніка Упраўлення палітыка-выхаваўчай работы Міністэрства ўнутраных спраў рэспублікі Г. Іванов у сходах пісьменнікаў у Доме літаратараў уручыў Ганаровую граматы Міністэрства ўнутраных спраў ССРСР пісьменніку Г. Шыловічу. Граматамі Міністэрства ўнутраных спраў БССР ўзнагароджаны пісьменнікі П. Кавалёў і Л. Прокша.

Шэраг сумесных мерапрыемстваў, намечаных Саюзам пісьменнікаў рэспублікі і Міністэрствам ўнутраных спраў БССР на будучае, паспрыяе, безумоўна, далейшаму ўмацаванню творчых кантактаў.

Віншуем!

За шматгадовую актыўную работу па камуністычным выхаванні працоўных і ў сувязі з шасцідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР ўзнагародзіў заслужанага работніка культуры Беларускай ССР, дырэктара мемарыяльнага комплексу «Брэсцкая крэпасць-герой» КУДЗЕЛІНА Веняміна Рыгоравіча Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

«ТЫЯ, ХТО З ЛЕГЕНДЫ»

Пад такой назвай дакументальны Беларускі студый тэлебачання стварылі фільм па матэрыялах гераічнага мінулага і сённяшняга дня Аццябрскага раёна — былой Рудабельскай рэспублікі. Станаўленне Савецкай улады на Аццябршчыне, гераічная барацьба партызан пад кіраўніцтвам Герояў Савецкага Саюза Ц. Бумажкова і Ф. Паўлюскага ў гады Вялікай Айчыннай вайны, аднаўленне разбуранай гаспадарні ў пасляваенны час — усё гэта адлюстравана ў фільме. Сённяшні дзень паказваецца ў ім праз дынастыю хлебарабаў Халадкоў з калгаса імя Кірава.

Нядаўна адбылася сустрэча стваральнікаў фільма з глядачамі і яго ўдзельнікамі. Рэжысёр В. Жыгальна расказаў жыхарам гарпасёлка аб тым, як стваралася кінастужка, падзякаваў за ўдзел у ёй. Затым у Аццябрскім Доме культуры адбылася прэм'ера фільма.

В. ЛОУГАЧ.

ТУТ — ЖЫЦЦЕ ЗАВОДА

Уся 35-гадовая гісторыя Мінскага аўтазавада сканцэнтравана тут, у заводскім музеі гісторыі і працоўнай славы, якому нядаўна за вялікую плённую работу па камуністычным вы-

ХЛЕБ ДЛЯ ДУШЫ

3 24 сакавіка па рэспубліцы пачынае падарожнічаць традыцыйнае дзіцячае свята — Тыдзень музыкі для дзяцей і юнацтва. У палацах піянераў, клубах, школах, дамах культуры ўсіх абласцей Беларусі ў гэтыя дні пройдуць сустрэчы юных глядачоў з музыкай. Беларускія кампазітары, артысты, музыканты пазнаёмяць цікаўную і чуйную дзіцячую аўдыторыю з творами, напісанымі не толькі спецыяльна для дзяцей, але і ўвогуле з лепшымі творами самых розных музычных жанраў, створанымі ў розныя часы.

— Гэты тыдзень, — расказвае намеснік старшыні праўлення Саюза кампазітараў БССР Віктар Войцік, — адметны ўжо тым, што ён будзе праходзіць напярэдадні 110-ай гадавіны з дня нараджэння правадыра Кастрычніцкай рэвалюцыі У. І. Леніна. Гэтай

падзея, безумоўна, кладзе свой адбітак і на характар музычнага свята. На канцэртах для дзяцей, сустрэчах з кампазітарамі — а іх адбудзецца наля трыццаці — будуць выконвацца многія творы беларускіх кампазітараў пра Леніна. Разам з тым мярнуецца прачытаць лекцыі пра ролю музыкі ў жыцці сям'і Ульянавых і ў асабістым жыцці У. І. Леніна.

Для выступленняў перад дзіцячай аўдыторыяй прыцягнуты лепшыя выканаўчыя сілы рэспублікі. Так, спецыяльна для дзяцей тэатр оперы і балета БССР паказае спэктаклі «Чыпаліна» і «Чараўнік смарагдавага горада», тэатр мюзікамедыі — спектакль «Сцяпан — влікі пан» (музыка Ю. Семянікі), у канцэртах прымуць удзел філарманічныя брыгады, калектывы музычных школ, вучылішчаў, кансерваторыі, самадзейныя артысты.

СВЯТА—КНІГІ, СВЯТА—ЮНЫХ

Праз некалькі дзён пачнецца Тыдзень дзіцячай і юнацкай кнігі — радаснае свята піянераў і школьнікаў. Яно прыпадае на прыгожыя дні пачатку вясны, абуджэння прыроды — на вясновыя школьныя канікулы.

Сёлетняе свята дзіцячай і юнацкай кнігі праходзіць у знакамыя час — напярэдадні 110-ай гадавіны з дня нараджэння У. І. Леніна, і гэта надае яму асаблівую значнасць.

Як вядома, урачыстае адкрыццё Тыдня адбываецца пачаргова ў сталіцах саюзных рэспублік. У гэтым годзе такой сталіцай стане Фрунзе — сталіца Кіргізкай ССР. Туды ад Беларусі прыедуць пісьменнікі Алена Васілевіч і Павел Кавалёў.

У дні Тыдня ў клубах, дамах культуры, бібліятэках, школах, дамах піянераў гарадоў і сёл рэспублікі беларускія пісьменнікі сустрэнуцца са сваімі юнымі глядачамі, раскажуць, як яны збіралі матэрыялы для сваіх кніг, як працавалі, каб кніга стала сапраўдным падарункам чытачу.

У час Тыдня ў Гомелі, Мазыры, Пінску, Калінкавічах і іншых гарадах адбудуцца канферэнцыі чытачоў па тані тво-

рах, як «Трывожнае шчасце» І. Шамякіна, «Разам з камісарам» П. Броўкі, «Пачавай, затрымайся!» А. Васілевіч, «Мы з Сянькам у тыле ворага» І. Сарына, «Чужое неба» Б. Сачанкі, «Лёнька Гром» П. Кавалёва і іншых.

Мярнуецца, што да сваіх чытачоў на ранішнікі і дыспуты ў самыя розныя куткі рэспублікі выедзе больш чым 15 пісьменніцкіх брыгад.

Вялікая група літаратараў прыме ўдзел у правядзенні Тыдня дзіцячай і юнацкай кнігі ў Мінску, дзе ў Доме літаратара адбудзецца ўрачыстае адкрыццё Тыдня. Перад школьнікамі сталіцы выступяць пісьменнікі Э. Агняцёт, В. Хомчанка, А. Волскі...

У гэтыя дні асноўная ўвага будзе ўдзелена прапагандзе кніг аб жыцці і рэвалюцыйнай дзейнасці правадыра працоўных усёго свету У. І. Леніна. Беларускія пісьменнікі маюць шэраг цікавых твораў пра Ільіча. Юныя чытачы добра ведаюць і любяць гэтыя творы — апавесці і апавяданні І. Шамякіна, пазмы П. Броўкі, М. Лужаніна, А. Вялюгіна, Г. Бураўкіна, вершы К. Кірзенкі, А. Куляшова, П. Панчанкі і іншых.

Мікола ГАМОЛКА.

МАТЫВЫ СТАРАДАЎНАСЦІ ГЛЫБОКАЙ

Быццам з глыбокай старадаўнасці прыйшлі гэтыя прыгожыя, аздабленыя мудрагелістай вышыўкай беларускія наццюмы. Усё ў іх адпавядае патрабаванням моды і звычайу далёкай пары. І гэта не выпадкова, бо перш чым майстрыхі вытворчага камбіната Беларускага тэатральнага аб'яднання сшылі гэта адзенне для сцэны, нямала кіламетраў з'ездзілі спецыялісты па дарогах рэспублікі ў пошуках узораў нацыянальнага наццюма.

Экспазіцыя, якая адкрылася 19 сакавіка ў Раўбічах у Музеі беларускага народнага мастацтва, здзіўляе багаццем і разнастайнасцю. Тут сабраны наццюмы, прызначаныя для танцавальных ансамбляў, харавых калектываў, дзіцячае адзенне. Шырока прадстаўлены абутак, розныя ўпрыгожванні, тканіны, выкананыя па матывах народнай творчасці.

Выстаўка працягнецца месяц.
Кар. БЕЛТА.

званні працоўных прысвоена званне народнага.

На шматлікіх стэндах музея — гераічны шлях вядомага ў свеце прадпрыемства. З партызанскага парадку ў 1944 годзе нядаўня народныя мсціўцы адпраўляюцца ў Чырвонае ўрочышча на будаўніцтва завада; у дзень 30-годдзя Вялікага Кастрычніка, 7 лістапада 1947 года, з варт завада выходзіць першы пяць «МАЗаў»... Так пачынаўся Мінскі аўтамабільны.

Тут жа адлюстраваны і першыя працоўныя поспехі калектыву, партреты перадавікоў вытворчасці — ударнікаў пяцігодкаў, лаўрэатаў Дзяржаўных прэмій ССРСР і БССР, Герояў Сацыялістычнай Працы, партреты тых, хто сваёй працай здабываў і множыў славу сённяшняга флагама беларускага машынабудавання.

У музеі экспануюцца мадэлі ўсіх аўтамашын маркі «МАЗ».

ДА ХЛЕБАРОВАЎ— З ПЕСНЯЙ

Агітбрыгаду Жлобінскага РДК добра ведаюць у раёне. Дзе б яна ні выступала — у сельскім клубе ці на палымым стане, у чырвоным нутку завада або на сцэне РДК — усюды яе чэпля прымаюць глядачы.

За актыўную работу па камуністычным выхаванні працоўных, высокі ідэйна-мастацкі ўзровень рэпертуару і выканаў-

чае майстэрства калегіям Міністэрства культуры БССР агітбрыгадзе прысвоена высокае званне «Народны самадзейны калектыв».

Амаль кожны вечар збіраюцца ў Доме культуры ўдзельнікі агітбрыгады, і не толькі на заняткі свайго калектыву. Многія з іх наведваюць народную хараваўную капэлу, танцавальны гурток, народны тэатр. Зараз удзельнікі агітбрыгады працуюць над новай праграмай, прысвечанай 35-годдзю Перамогі, «Памятае свет уратаваны».

Я. ЖУКОУСКАЯ.

ВЫСТАЎКА АКВАРЭЛЕЙ

У выставачнай зале Гомельскай абласной арганізацыі Саюза мастакоў БССР адбылася абменная выстаўка акварэлей бранскага мастака, члена Саюза мастакоў ССРСР Я. Кажэўнікава. У сваіх творах мастак называе працаўнікоў вёскі, непаўторную прыгажосць прыроды сярэдняй паласы Расіі. Заслугуючы ўвагі такія работы, як «Поўдзень», «Змена», «Вечар», «Гай спывае», «Восень залатая», «Трубачэўскі».

Абменныя выстаўкі паміж бранскамі і гомельскімі мастакамі праводзіцца пастанова, і гэта стала добрай традыцыяй.

Л. ЗОЛЬМАН.

МАСКОЎСКІЯ ПРЭМ'ЕРЫ

У канцэртнай зале Цэнтральнага Дома мастака ўпершыню прагучала новая праграма майстра мастацкага чытанія, артыста Маскванцэрта Юрыя Гольшава «Апавяданні пра вайну». Яе кампазіцыя складзена з твораў Васіля Быкава. Прэм'ера мана-спектакля, прысвечанага 35-ай гадавіне Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне, прайшла з вялікім поспехам.

У кінатэатрах «Расія», «Новарасійск» і «Энтузіяст» пачала дэманстравацца новая каларавая навукова-папулярная

стужка «Я — дызайнер», створаная на студыі «Беларусь-Фільм» рэжысёрам Б. Шэйніным.
З глыбокай старажытнасці людзі імкнуліся да таго, каб усё наваколле было прыгожым, радала вока. Гэта імкненне надала ў XX стагоддзі прафесію — дызайнер. Пра цікавую і складаную работу дызайнера, якая патрабуе спецыяльных ведаў і навыкаў, расказвае гэты фільм беларускіх кінематаграфістаў.

А. КАСЯНКОУ.
Масква.

ПАЛАЦ КНІГІ

Споўнілася 55 гадоў з дня заснавання Фундаментальнай бібліятэкі імя Якуба Коласа АН БССР.

Бібліятэка носіць імя народнага паэта Беларусі. У холе бібліятэкі ўстаноўлены мармуровы бюст паэта работы беларускага скульптара Сяргея Селіханова. Якуб Колас заўсёды цікавіўся дзейнасцю бібліятэкі, яе планами, папаўненнем кніжнага фонду.

Больш чым семсот чытачоў могуць адначасова размясціцца ў 12 залах бібліятэкі. Сёння ў фондах бібліятэкі больш чым 2 мільёны экзэмпляраў самых розных выданняў.

Сярод тых, хто ствараў у 1925 годзе першы фонд бібліятэкі, быў і народны паэт Беларусі Янка Купала, які падарыў ёй шмат кніг са свайго прыватнага збору.

М. ЖЫГОЦКІ.

СПЕКТАКЛЬ У ЦЫРКУ

Напружаныя твары гімнастаў і жанглёраў, хітрыя усмешкі клоунаў... Зноў у Мінскі дзяржаўны цырк ідуць глядачы паглядзець новую праграму, якая зараз паказваецца тут.

Акробатычныя і гімнастычныя нумары, гульні з дрэсіраванымі мядзведзямі, арыгінальныя чыркавыя кампазіцыі, клоунада... Усё гэта складае першае аддзяленне новай праграмы.

Другое аддзяленне — атракцыён «Праметэй». Гэта не проста расказ, а спектакль пад купалам цырка пра трыумф розуму чалавека, пра яго бясплодны рух наперад. Гэта — гімн чалавеку-пераможцу, чалавеку-творцу.

За стварэнне гэтага атракцыёна і выкананне ў ім вядучай ролі народнаму артысту СССР Уладзіміру Валжанскаму было прысвоена званне лаўрэата Дзяржаўнай прэміі СССР.

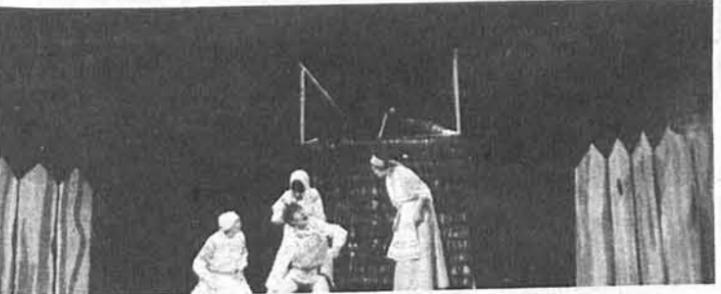
У НАРОДНЫХ ТЭАТРАХ

На здымку: сцена са спектакля «Адкуль грэх».
Фота І. ЛАМАНОВІЧА.

Стала добрай традыцыяй Мазырскага народнага тэатра зьяўляцца да нацыянальнай драматургіі. За дваццаць год свайго існавання на сцэне тэатра былі пастаўлены «Раскіданае гняздо» Я. Купалы, «Партызаны» К. Крапівы, «Трыбунал» А. Макаёнка, «Над хвалямі Серабранкі» І. Козела, «Людзі на балоце» І. Мележа, «Люцікі-кветачкі» Г. Марчука. І вось яшчэ адна прэм'ера, якую прыхільна сустрэлі глядачы, — сатырычная камедыя А. Петрашкевіча «Адкуль грэх» у пастаноўцы рэжысёра тэатра заслужанага дзеяча культуры М. Коласа.

Народны драматычны тэатр Палаца культуры і тэхнікі Мінскага аўтазавода паказаў спектакль паводле вадэвіля «Мікітаў лапаць» М. Чарота і «Прыманкі» Я. Купалы. Рэжысура Уладзіміра Глінскага, сцэнаграфія мастака Дзмітрыя Мохавя, музыка кампазітара Мар'яна Наско.

На здымку: сцена з вадэвіля «Мікітаў лапаць».
Фота Я. БРЫЛЯ.

ЧАСОПІСЫ Ў САКАВІКУ

«ПОЛЫМ Я»

Нумар адкрываецца вершам Т. Бондар «Паверна». Паэзія прадстаўлена таксама творами А. Пысіна, Г. Каржанеўскай, баладай С. Басуматравай «Белы панамкі», драматычнай пазмай М. Арошкі «Курганне». Змешчаны пачатак другой кнігі рамана А. Асіпенкі «Непрыкляны маладзі», новыя апавяданні П. Кавалёва.

Пад рубрыкай «Правадыр, настаўнік, друг» друкуецца ўспаміны пра У. І. Леніна Р. Ляпцускага «Аб рабоце У. І. Леніна ў Саўнаркоме ў 1921—1922 гадах» і Ю. Сяргеевай «Вялікі і сціплы».

«Публіцыстыка»... У гэтым раздзеле публікуюцца артыкулы В. Клячковай «Я слаўлю жанчыну» і М. Шыманскага «Дысцыпліна плана».

«Летапіс народнай славы» працягвае артыкул В. Калеснікава «Пад сцягам інтэрнацыяналізму».

У раздзеле «Крытыка і літаратуразнаўства» — нататкі П. Ткачова «Пра самага чалавечнага», нарыс Э. Карніловіча «Рэвалюцыйныя мабілізаваны», успаміны К. Кірэнкі «Пра сяброў-таварышаў».

Змешчаны рэцэнзіі Л. Левановіча, Т. Бондар, В. Нікіфаровіча.

«МАЛАДОСЦЬ»

Значная частка нумара прысвечана «Летапісу народнай славы Шумілінскага раёна». Матэрыялы, пад-

рыхтаваныя вялікай групай беларускіх пісьменнікаў і журналістаў, а таксама партыйных работнікаў, расказваюць аб найбольш значных падзеях з жыцця працоўных гэтага кутна беларускай зямлі, ствараюць своеасаблівы партрэт раёна і яго лепшых людзей.

Змешчана заканчэнне апавесці Г. Далідовіча «Завуч».

Друкуецца вершы З. Дудзюк і А. Пысіна. Пра І. Мележа успамінае Б. Сачанка — «Іван Паўлавіч з Гліншч».

«БЕЛАРУСЬ»

«Крокі ў вясну» — фотарэпартаж А. Шаўні і М. Мінковіча.

Змешчаны фрагменты з кнігі П. Ткачова «Чатыры дні адпачынку», вершы А. Пысіна, Г. Каржанеўскай, Т. Бондар, Я. Янішчыц, С. Басуматравай, Т. Пяркоўскай, У. Магзо, апавяданні М. Капылювача.

Пад рубрыкай «Майстры беларускай культуры» публікуюцца расказ Б. Бур'яна пра К. Крапіву. Некаторыя думкі аб захоўванні помнікаў гісторыі і культуры выказвае геолог В. Шыдлоўскі — «Скарб неацэнны».

Пра наведванне родных мясцін расказвае І. Грамовіч — «Па сцежках бацькоў і дзядоў».

Прапаўняюцца палемічныя нататкі слухача Мінскай ВПШ Я. Юферавай «Прэстыж слова» (пра чалавек на трыбуне).

Рубрыка «Нашы славытыя землякі» працягваецца матэрыяламі У. Малашкевіча.

Часопіс пачынае новы цыкл «Падлетак і мы, да-

АДЗІНАЯ Ў СВЕЦЕ

Упершыню яна прыехала ў Савецкі Саюз у 1956 годзе. Вялікую цікавасць выклікалі яе канцэрты ў Маскве, Ленінградзе, Кіеве. Нядаўна Марыя Луіза Аніда, адна з найбольш адметных прадстаўніц гітарнага мастацтва Аргенціны, наведала Мінск.

Нарадзілася яна ў 1907 годзе, дзяўчынкай навучылася іграць на гітары, і калі Марыя было дзесяці гадоў, яна выступіла публічна ў Буэнас-Айрэсе. Заняткі з М. Лябетам спрыялі далейшаму ўдасканаленню яе ігры. Разам з настаўнікам арганізавалі яны гітарны дуэт і часта выступалі ў канцэртах. У 1952 годзе Аніда павявала ў Лондане, затым было няшмат іншых замежных гастролі. Пра сваю адназначна вялікае майстэрства гітарысткі, тэмперамент, валоданне разнастайнымі тэмбрамі інструмента. У 60-ых гадах яна тройчы прыязджала ў нашу краіну, выступала ў Маскве, Ленінградзе, Мінску.

Аргенцінска гітарыстка яшчэ і здольны кампазітар. Першую сваю п'есу — «Барнарола» — Аніда напісала ў 1927 годзе. Сёння такія яе творы, як «Танец індзейцаў Паўночнай Арген-

ціны», «Пра маю зямлю», «Катамаркенья», у аснове якіх — аргенцінскі фальклор, сталі цікавым дапаўненнем да канцэртных праграм гітарысткі, складзеных з гітарнай і класічнай твораў сучасных іспанскіх кампазітараў.

Артыстка вывучае творы розных аўтараў. Напрыклад, яна зрабіла пералажэнне «Дзіцячага альбома» П. Чайкоўскага, звярнулася да творчасці Э. Грыга... Часцінка душы гітарысткі, яе веды, несумненна, увайшлі ў яе гітарны пералажэнні, дзе чарудуюць тэхніка цесна звязана з моцнымі праявамі душы, паучуцця.

Прафесар Нацыянальнай кансерваторыі ў Буэнас-Айрэсе і кансерваторыі ў горадзе Расарыо, Марыя Луіза Аніда цікавіцца станам гітарнага мастацтва і ў нашай краіне. У час гастроліў сустракаецца з савецкімі гітарыстамі, слухае іх вучняў. А для нашых слухачоў канцэрты аргенцінскай гасці — гэта незабыўныя і пазнавальныя сустрэбы з гітарным мастацтвам далёкай лацінаамерыканскай краіны.

Мікола КОШАЛЕУ.
Фота Ул. КРУКА.

БЕЛАРУСКАЯ КНІГА—ПЕРАМОЖЦА КОНКУРСУ

Пераможцам XII міжрэспубліканскага конкурсу «Мастацтва кнігі» прыбалтыкі і Беларускай ССР сталі беларускія кнігавыдаўцы. Ім уручаны пераходныя прыз.

На выстаўцы конкурсных выданняў беларуская кніга

прыцягнула ўвагу выдатным мастацкім афармленнем і паліграфічным выкананнем. Кнігі з грыфам беларускіх выдавецтваў атрымалі найбольшую колькасць балаў па ўсіх раздзелах літаратуры.

НАПЕРАДЗЕ—«АЛІМПІЙСКІЯ» КАНЦЭРТЫ

«Алімпійская трэніроўка» — так цяпер жартаўліва называюць свае рэпетыцыі ўдзельнікі цымбальнага аркестра Палаца культуры прафзахаднацыі. Усе трыццаць юных аркестрантаў — навучэнцы мінскіх ГПТВ. Будучыя металісты і мулітары, зборшчыкі ЭВМ і аператары аўтаматычных ліній заваявалі званне лаўрэатаў і Усесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных. За кароткі тэрмін невялікі іх ансамбль вырас, узмацнеў. Ён стаў выдатным аркестрам, выступленні якога ўключаны ў культурную праграму Алімпіяды-80.

Сярод твораў, якія прагучаць у алімпійскіх канцэртах самадзейнага цымбальнага аркестра, некалькі п'ес, спецыяльна для іх напісаных беларускімі кампазітарамі.

Аркестр Палаца культуры прафзахаднацыі будзе далёка не адзіным паўпраздам самадзейнага мастацтва рэспублікі на Алімпійскіх гульніях. Амаль сорак каленціваў атрымалі права на «алімпійскую прапіску». Гасцей і ўдзельнікаў адборачнага футбольнага турніра яны пазнаёмяць са сваёй творчасцю на сцэнах буйнейшых палацаў культуры Мінска.
БЕЛТА.

У ЧЭХАСЛАВАКІ ПРА БЕЛАРУСЬ

У канцы мінулага года ў Празе выйшла ў свет кніга Яозефа Стрнадэля і Маргіты Крэпінскай «Славянская бібліятэка і славістыка», якая прысвечана дзейнасці «Словенскай кнігоўні» — адной з буйнейшых спецыялізаваных навуковых бібліятэк Чэхаславацкай Сацыялістычнай Рэспублікі.

У гэтай кнізе шырока прадстаўлена беларуская праблематыка ў галіне літаратуры, мовазнаўства, гісторыі і культуры. Славянская бібліятэка яшчэ ў даваенныя гады адыгрывала значную ролю ў азнамленні грамадскасці Прагі і ўсёй краіны з нашай культурай, асабліва пасля ўтварэння тут у пачатку 1929 года Беларускага аддзела. У ім тады пачалі сістэматычна камплектавацца беларускія кнігі, газеты, і часопісы, якія выходзілі ў БССР і ў іншых краінах.

У пасляваенны перыяд кніжныя фонды Беларускага аддзела Славянскай бібліятэкі знач-

на ўзбагаціліся літаратурай па розных галінах ведаў. Тут вядзецца вялікая бібліяграфічная праца, арганізуюцца выстаўкі, прысвечаныя жыццю і дзейнасці нашых вядомых пісьменнікаў і вучоных, беларускаму кнігадрукаванню. За прапаганду і папулярнызацыю беларусказнаўства ў ЧССР глыбокую пашану заслужылае навуковы супрацоўнік бібліятэкі доктор Міласлаў Зіма. Ён напісана і апублікавана шэраг цікавых і змястоўных навуковых прац, у якіх даследуюцца пытанні беларускай лінгвістыкі і бібліятэказнаўства.

Кніга «Славянская бібліятэка і славістыка» — сведчанне добрага плёну працы навуковых супрацоўнікаў «Словенскай кнігоўні» на ніве духоўнай еднасці і збліжэння культур братніх славянскіх народаў, далейшага развіцця іх культурных і навуковых сувязей.

Леў МІРАЧЫЦКІ,
кандыдат гістарычных навук.

ХАТНІ МУЗЕЙ

Дэкаратыўна-прыкладное мастацтва — захопленне Мікалая Андрэвіча Сухадольскага, жыжара Оршы, якое не пакідае яго ўсё жыццё. Скульптурныя кампазіцыі, вырабы з металу, саломкі, дрэва, чананка, інкрустацыя... Героіна, падзвіг савецкага народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны — галоўная тэматыка работ самадзейнага мастака. Гэта натуральна, бо сам ён адмераў не адну тысячу кіламетраў цыжкіх ваенных дарог, многае зведаў і перажыў.

Працуючы пасля вайны выкладчыкам педвучылішча, М. Сухадольскі кіраваў вучнёўскім мастацкім гуртком, дапамагаў сваім выхаванцам спасцігаць таямніцы мастацтва.

І зараз, выйшаўшы на пенсію, ён па-ранейшаму застаўся педагогам. Цяпер на грамадскіх пачатках кіруе гуртком дэкаратыўнага мастацтва пры дзіцячым пакоі 1-га домакіраўніцтва. Работы яго маленькіх выхаванцаў ужо дэманстраваліся на гарадскіх выстаўках.

Сёння ў хатнім музеі М. Сухадольскага больш чым семдзсят самых розных, зробленых ім работ.

На здымку: М. Сухадольскі ў майстэрні.

Тэкст і фота П. САНЦЭВІЧА.

рослыя». З першым матэрыялам выступае ў ім С. Алексіевіч — «Чужы боль».

Журналіст В. Някрасаў гутарыць з Э. Малафеевым — «Я — за наступальны футбол».

Рэцэнзуюцца новыя кнігі.

«Н Е М А Н»

Падборку вершаў А. Пысіна «Памяць» пераклалі А. Дракахруст і Г. Куранюў.

Пад рубрыкай «З паэтычных сшыткаў» аб'яднаны творы І. Кіуры, М. Гарданава, Я. Янчані, М. Яцуна, А. Пашчанкі, В. Чэкіна, А. Цераханай, Я. Гучка, Апавяданні А. Жука пераклалі А. Астроўскі і В. Тарас.

«Верачка» — сантыментальны фельетон А. Макаёнка (пераклад з беларускай аўтара).

Упершыню ў часопісе выступае маладая паэтэса Т. Лялюк.

Т. Калыкіна з азербайджанскай мовы пераклала апавесць А. Айліслі «Рэпартаж з памінак».

У раздзеле «Публіцыстыка і нарысы» выступаюць С. Алексіевіч — цыкл нарысаў «Бабы» і М. Сташкевіч — «Адвергнутыя рэвалюцыя».

Чытач пазнаёміцца з успамінамі А. Жданова «Камандзір разведроты», нататкамі М. Вайцэнкова і С. Калугіна «Крымскае лета Максіма Багдановіча».

С. Андрэюк выступае з артыкулам «Чалавек у свеце абстаўкі».

Кнігі В. Гігевіча «Дом, куды вяртаемся», Г. Штыхава «Гарады Полацкай зямлі» рэцэнзуюць В. Казыно, Валеры і Васіль Булікіны.

Ёсць падборка «Учора. Сёння. Заўтра».

І МУЗЫ ВАЯВАЛІ

зуючую сілу мае добрая песня, агнявы танец, мастацкае слова.

Так пачаў сваё жыццё партызанскі ансамбль песні і танца.

Ансамбль складаўся з 14 чалавек. Палітычную работу ансамбля забяспечвалі намеснік камісара па камсамоле Д. Файнгелерынт і камісар партызанскага атрада імя Шчарбіны М. Зямскоў. Яны выступалі ў час канцэртаў з дакладамі пра міжнароднае становішча, пра значэнне ўсенароднай барацьбы з фашысцкімі акупантамі. Канферансье і мастаком быў Міхаіл Аронік, які да Вялікай Айчыннай вайны працаваў мастаком-афарміцелем у Маскоўскім тэатры оперы. Ён стварыў маляўнічыя, кідкія афішы, дасціпна і весела вёў праграму канцэртаў. Музычнае суправаджэнне ўскладалася на баяністаў Івана Петрачэнку і Аляксея Цюкалава.

Звычайна канцэрт пачынаўся пасля даклада. З імпрывізаванай сцэны гучалі вершы М. Лермантава, К. Сіманова, С. Гудзенкі. Адным з лепшых нумароў канцэрта было выступленне партызана Івана Казлова. Былы шахцёр Данбаса, ён прыехаў у госці да маці на Полаччыну і апынуўся на акупіраванай тэрыторыі. Вясной 1942 года ўступіў у партызанскі атрад Меркуля, дзе ў хуткім часе быў абраны партаргам атрада. Ён ведаў шмат песень і частушак, сам

умеў складаць іх і выконваў, акампаніруючы сабе на балайцы.

Былі ў ансамблі дзве дзяўчыны-камсамолкі з мясцовых жыхароў — Валянціна Чакулава і Марыя Жогалева. Яны добра спявалі дуэтам песню М. Блантара «Ой туманы мае, растуманы» і невядомага аўтара «Цёмнай ноччу густой».

Акрамя гэтых удзельнікаў, у састаў ансамбля ўваходзіла танцавальная група, якая з вялікім энтузіязмам выконвала рускія і беларускія народныя танцы.

У рэпертуары былі народныя песні і танцы, вершы рускіх і савецкіх аўтараў, папулярныя даваенныя песні, песні, складзеныя партызанскімі аўтарамі або прынятыя па радзі з савецкага тылу. Асабліва вялікай папулярнасцю карысталіся ў ансамблі сатырычныя вершы самадзейных аўтараў «Чамадан палоннага фашыста» і «Як нямецкі лётчык Гес атрымаў крыж».

Пасля некалькіх выступленняў ансамбля пра яго даведлася камандаванне іншых партызанскіх атрадаў і брыгад. Партызанскія артыстаў пачалі запрашаць да сябе суседзі. За верасень-кастрычнік 1943 года артысты ансамбля прайшлі многія дарогі Полацкага, Расонскага, Дрысенскага (цяпер Верхнядзвінскага) і Асвейска-

га раёнаў. За гэты час імі было дадзена больш за 100 канцэртаў для партызан і мясцовага насельніцтва. Выступалі ўдзельнікі ансамбля ў вёсках, у будынках школ або вялікіх сялянскіх хатах, каля партызанскіх зямлянак.

Часта ў работу ансамбля падключаліся мясцовыя партызаны, былыя ўдзельнікі самадзейнасці. А гэта давала магчымасць рабіць праграму канцэрта больш цікавай і разнастайнай.

Неўзабаве пра партызанскіх артыстаў даведлася і фашысцкае камандаванне. Гітлераўцы патрабавалі ад начальнікаў паліцэйскіх гарнізонаў скаліць «бандыцкіх музыкантаў». У населеныя пункты накіроўваліся ўзмоцненыя наравы немцаў і паліцэйскіх, але партызанскія артысты былі няўлоўнымі. Вёскі, у якіх адбываліся канцэрты, надзейна ахоўваліся партызанамі, ды і самі артысты ўмелі не толькі спяваць і танцаваць: разам з музычнымі інструментамі яны насілі з сабою зброю, заўсёды гатовыя выканаць свой асноўны абавязак.

У час канцэрта ў вёсцы Гліснаўка партызанская разведка данесла, што з нямецкага гарнізона Белае рухаецца атрад фашыстаў, каб расправіцца з

жыхарамі вёскі і партызанскімі артыстамі. Разам з байцамі атрада Меркуля ў засаду пайшлі і ўдзельнікі ансамбля. Партызаны далі гітлераўцам такі «канцэрт», што яны ледзь уцяклі.

Нямецкі антыфашыст Карл Мюлер перадаў аднойчы праз сувязных камандаванню брыгады «Няўлоўныя» цікавае прызнанне аднаго з афіцэраў полацкага гарнізона: «Не разумою рускіх. У іх літаральна пятля на шыі, а яны спяваюць і танцуюць. Што за людзі?»

Цяжка было фашыстам зразумець савецкіх людзей, якія, не шкадуючы жыцця, змагаліся за незалежнасць сваёй Радзімы, за сваю Савецкую ўладу, за шчасце народаў ва ўсім свеце. Гэтыя партызанскія канцэрты з'яўляліся грознай ідэалагічнай зброяй, якая была часам не менш дзейнай, чым вінтоўка або аўтамат.

Мінула больш за 35 гадоў з дня вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Але да гэтага часу многія жыхары Віцебшчыны з любоўю ўспамінаюць партызанскіх артыстаў, якія ў суровыя гады фашысцкай акупацыі неслі людзям радасць і надзею.

А. ПАЦЫЕНКА,
выкладчык Мінскага інстытута культуры.

Слава і памяць народа

Гомель. Манумент ля Вечнага агню. Фота П. БЕЛАВУСА.

БАЦЬКІ І ДЗЕЦІ

дывізіі Героя Савецкага Саюза палкоўнік Лізюкоў прымае гвардзейскі сцяг».

...Я пазнаў яго. Так, безумоўна, іменна ён быў там, у лесе пад Барысавам, у чэрвені. І я ўспомніў тады чутае, а потым забытае прозвішча. Палкоўнік Лізюкоў...»

Палкоўнік Лізюкоў... Ці не пра яго гэта пісаў Маршал Савецкага Саюза К. К. Ракасоўскі ў кнізе «Салдацкі абавязак»? «Сярод небяспечных нечаканасцей, што пастаянна ўзнікаюць на ўчастках бою, Лізюкоў адчуваў сябе як рыба ў вадзе. Асабістая смеласць яго была бездакорнай, умённе маневраваць малымі сіламі — на вышыні... Праўда, гэтыя радкі праслаўлены савецкі военачальнік адрасаваў генерал-маёру Лізюкову.

Легендарны лёс гэтага чалавека.

12 ліпеня карпусны камісар І. З. Сусайкаў, які ўзначальваў абарону Барысава, падпісаў прадстаўленне аб узнагароджанні палкоўніка Лізюкова Аляксандра Ільіча ордэнам Чырвонага Сцяга.

6 жніўня 1941 года ў газетах быў апублікаваны Указ аб прысваенні палкоўніку Лізюкову А. І. звання Героя Савецкага Саюза за мужнасць і адвагу, праяўленыя ў баях з фашысцкімі захопнікамі на Бярэзіне пад Барысавам і пры абароне Салаўёвай пераправы пад Смаленскам.

У жніўні 1941 года А. І. Лізюкоў стаў камандзірам дывізіі. Прымаў удзел у баях на Украіне, у абароне Масквы, быў камандзірам стралковага і танкавага карпусоў на Паўночна-Заходнім і Калінінскім франтах. У маі 1942 года яго назначылі камандуючым 5-й танкавай арміі, якая вяла баі пад Варонежам. У жорсткай бітве генерал-маёр Лізюкоў загінуў.

Высветлілася, што імя Лізюкова было добра вядома яшчэ задоўга да пачатку вайны. На ваенных парадах ён кіраваў галаўным танкам. У 1936 годзе яго ўзнагародзілі вышэйшым ордэнам краіны — ордэнам Леніна. Архівы пацвердзілі: Аляксандр Ільіч — наш зямляк, беларус, сын гомельскага настаўніка Ільі Усцінавіча Лізюкова. Ён стаў адным з першых Герояў Савецкага Саюза ў час Вялікай Айчыннай вайны.

Першыя публікацыі ў газетах прынеслі вялікую пошту. Аказалася, што звання Героя Савецкага Саюза пасмяротна быў удастоены родны брат Аляксандра Ільіча — палкоўнік Пётр Ільіч Лізюкоў. 30 студзеня пад Кёнігсбергам смерцю храбрых загінуў адважны камандзір 46-й знішчальна-супрацьтанкавай брыгады, адбіваючы атаку фашысцкіх танкаў і пяхоты, якія нечакана прарваліся да нашых перадавых пазіцый.

Працяглы час нічога не было вядома аб лёсе трэцяга брата Лізюковых — Яўгена Ільіча. Сумеснымі намаганнямі ўдалося высветліць акалічнасці яго гібелі. Ён загінуў у ліпені 1944 года. Яўген Ільіч у той час камандаваў атрадам імя Дзяржынскага 2-й Мінскай партызанскай брыгады. Атрад рухаўся ў Мінск, ужо вызвалены ад фашыстаў, для ўдзелу ў партызанскім парадзе. Па дарозе нарваліся на вялікую групоўку ворага. У няроўным баі Яўген Ільіч загінуў смерцю храбрых.

Імем сыноў настаўніка Ільі Усцінавіча Лізюкова названа вуліца ў Гомелі. Плавае па суровай Арктыцы рыбалавецкі траўлер «Пётр Лізюкоў», што-

год атрымліваюць запаветныя лейтэнанцкія зорчкі і дыпломы аб сканчэнні Саратаўскага вышэйшага ваеннага вучылішча імя Аляксандра Лізюкова курсанты-выпускнікі.

Як жа склаўся лёс сына А. І. Лізюкова?

У грозныя дні баёў на Бярэзіне хлопчык стаў курсантам Барысаўскага танкавага вучылішча. У Смаленску дарогі бацькі і сына разышліся. Палкоўнік Лізюкоў застаўся камандантам Салаўёўскай пераправы, а Юра (К. Сіманавіч памылкова назваў яго Мішам) разам з курсантамі вучылішча паехаў у Саратаў. Там ён вучыўся, каб потым прайсці на «трыццацьчацвёрцы» па цяжкіх вярстах вайны да Перамогі. Цяпер Юрый Аляксандравіч Лізюкоў жыве ў Маскве.

М. ЗЯНЬКОВІЧ.

Другі том збору твораў К. Сіманова. Нарыс «Чэрвень — снежань». Чытаем: «Гэта было 24 чэрвеня... Побач са мной ехаў палкоўнік-танкіст, маленькага росту сівеючы чалавек з ордэнам Леніна на гімнасцёрцы. Разам з ім ехаў на фронт яго сын, не памятаю, здаецца, яго звалі Мішам. Бацьку дазволілі ў Наркамце абароны ўзяць шаснаццацігадовага хлопчыка з сабой добраахвотнікам на фронт...»

Далей пісьменнік расказвае аб баях пад Барысавам, аб той выдатнай ролі, якую адыграў у абароне пераправы цераз Бярэзіну яго выпадковы спадарожнік — палкоўнік-танкіст.

«У лістападзе на Карэльскім фронце, на Рыбачкім паўвостраве, да нас з вялікім спазненнем трапілі нарэшце цэнтральныя газеты. Не памятаю, у якой з іх на першай старонцы быў надрукаваны здымак з подпісам: «Камандзір 1-й гвардзейскай мотастралковай

КНИГАПІС

Янка БРЫЛЬ. Ніжнія Байдуны. На польскай мове. Перакладу і апрацаваў Ян Гушча. Лодзенскае выдавецтва, 1979.

З творчасцю Янкі Брыля польскі чытач знаёміўся неаднаразова. Яму сёння прывячваюцца асобныя артыкулы як у шматтомных, так і ў аднатомнай польскай энцыклапедыі. Яго творы друкаваліся ў розных выданнях. У зборніку «Глядзец на траву», апублікаваным у 1971 г., беларускі пісьменнік называўся бліскучым назіральнікам і псіхалагам.

І вось новая сустрэча з польскім чытачом. У кнігу ўключаны два творы: «Ніжнія Байдуны» і «Гуртавое» — у перакладзе вядомага пісьменніка, добрага сябра і знаўцы беларускай літаратуры Яна Гушчы.

Ян Гушча добра адчувае вартасці беларускага мастацкага слова і ўмее знайсці блізка польскай выразы і вобразы для перадачы непаўторнага пазычнага каларыту арыгінала.

Значную цікавасць выклікае пасляслоўе да кнігі, у якім перакладчык выказвае сваё шчырае захапленне сучаснай беларускай літаратурай, асабліва творчасцю Максіма Танка, Васіля Быкава і, вядома, Янкі Брыля.

У. КАЗБЯРУК.

УЗОРЫ ДРУЖБЫ. Зборнік вершаў паэтаў трох абласцей — Бранскай, Гомельскай і Чарнігаўскай. Складальнікі У. Парыгін, А. Якушэнка. На рускай мове. Тула. Прыокскае кніжнае выдавецтва, 1979.

Кажуць, што на мяккі гэтых трох абласцей — РСФСР, Украіны і Беларусі — пёўні спяваюць, вітаючы сонечны ўсход, так, што іх чуюць жыхары адразу трох рэспублік. Прыгадаўшы гэты пазычны малюнак, паэт М. Старшынаў у прадмове да кнігі адзначае плён творчай садружнасці літаратараў суседніх абласцей, якая стала ўжо традыцыйнай. У зборніку «Узоры дружбы» апублікаваны творы шасцідзесяці двух паэтаў. Прадстаўлены розныя жанры — публіцыстычны маналог, балада, лірычная споведзь, пейзажная замалёўка. Гамальчана прапанавалі чытачам малюнічую панараму пазычнага роздому аб родным краі, аб справах, пачуццях і імкненнях нашага сучасніка, аб патрыятычным подзвігу салдата Вялікай Айчыннай вайны і пашане да яго нашчадкаў. Сярод аўтараў вершаў — М. Башлакоў, У. Верамейчык, А. Грачанікаў, У. Дзюба, А. Зноў, П. Касьяненка, Д. Кавалёў, М. Кусяніч, Р. Малашкоў, Ю. Савіч, М. Чарніўскі, Н. Шклярава, М. Янчанка, В. Ярац, М. Яцук.

А. ЛІПЕНЬ.

КНИГА ВАЛЯНЦІНА БЛАКІТА «Час прылёту журавоў» перш за ўсё цікавая павышанай аўтарскай увагай да надзённых сацыяльна-маральных праблем. У полі зроку пісьменніка — сутыкненне людзей розных жыццёвых пазіцый, якія грунтуюцца на процілеглых, што выключаюць адзін аднаго, светапоглядных прынцыпах — прынцыпе калектывізму і прынцыпе прыватнага эгаізму.

Адзін з персанажаў першай аповесці, якая і дала назву кнізе, тэлевізійны журналіст Гарустовіч, вядучы спрэчку аб прыкрых для савецкага грамадства праявах індыўдуалістычнай маралі, узнімае перад сваімі апанентамі (і чытачамі таксама) слушныя і вострыя пытанні: «Адкуль могуць быць гэтыя перажыткі, калі іх матэрыяльныя носьбіты даўно ліквідаваны?»... «А калі тут ніякія не перажыткі, а наш, свой, уласны прадукт?»... «То дзе тая глеба, дзе тыя карэнні, якія жывяць і множаць іх?»

Галоўны герой аповесці маляды лейтэнант міліцыі Васіль Гарноська, праўда, не ўступае ў прамую барацьбу з мешчанінам Кібрисам (дарогі іх ні разу не перакрываюцца), а толькі супрацьстаўляеца яму ў сістэме мастацкіх вобразаў твора. Супастаўленне гэтых персанажаў і іх жыццёвых пазіцый, а таксама іх ідэяна-эстэтычная ацэнка кампазіцыйна і сюжэтна даецца праз вобраз Надзеі Хадасевіч, вядучай тэлебачання, якая з'яўляецца аўтарам перадач і пра аднаго, і пра другога. На яе вачах якраз у час здымак Васіль Гарноська ажыццяўляе, ахвяруючы жыццём, сваю мару аб подзвігу ў імя людзей, да якога ён мэтанакіравана імкнуўся з дзіцячых год і дзеля якога пайшоў служыць у міліцыю, адмовіўшыся ад кар'еры, угатаванай яму бацькамі, кандыдатамі медыцынскіх навук. Сваёй перадачай Надзея звяртае ўвагу грамадскасці на кіраўніка будтрэста Кібриса, уладальніка дачы — двухпавярховага катэджа з мансардамі і балкончыкамі, агароджанага плотам з калючым дротам пад электрычным напружаннем, а пасля з гонарам вытрымлівае нахрапісты націск Кібриса, які то пагрозамі, то спакусамі (абяцаннем кватэры) імкнецца прымусіць дзяўчыну перарабіць перадачу, каб скасаваць яе выкрывальны сэнс.

Сюжэтная лінія Надзея — Кібрис абрываецца ў самым пачатку. У далейшым заслу-

В. Вланіт. Час прылёту журавоў. Аповесці. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1979.

жанае пакаранне знаходзіць Кібриса, але ўжо без удзелу гераіні. А вось сюжэтная лінія Надзея — Васіль Гарноська, наадварот, аказваецца, калі зыходзіць з пункту гледжання раскрыцця асноўнага канфлікту твора, занадта абязжаранай падрабязнасцямі інтымнага характару. Падрабязнасці гэтыя толькі адцягваюць увагу ад галоўнага і ў нечым нават зніжаюць вобраз гераіні.

Другая аповесць «Адчай» у пэўнай меры дае адказы на пытанні, пастаўленыя ў папярэднім творы. Тут ужо носьбіты процілеглых жыццёвых канцэпцый уступаюць у адкрытую барацьбу і паслядоўна вядуць яе да канчатковай перамогі аднаго і поўнага паражэння другога.

Галоўныя антаганісты ў аповесці — дырэктар вялікага камбіната Радзівон Іванавіч Салавейчык і сакратар парткома гэтага камбіната Віктар Паўлавіч Быліч — сябры яшчэ з інстытута — у цэнтры ўвагі пісьменніка і паказаны як бы «знутры». Яны па чарзе — кожны са сваёй пазіцыі — асэнсоўваюць падзеі, звязаныя з вызваленнем Салавейчыка ад пасады дырэктара.

Такім чынам, найбольш поўна і разнабакова абмаляваны вобраз Салавейчыка высвятляецца ў аповесці ў двух ракурсах: праз самасвядомасць Салавейчыка і праз успрыманне Быліча. Пры гэтым у спрэчках з Былічам Салавейчык на правах старога сябра не хавае свайго сапраўднага твару, добра ведаючы, што Быліч па сваёй душынай тактоўнасці не выкарыстае ягоных прызнанняў, зробленых адзін на адзін. І паўстае перад намі Салавейчык — гэтакі адкаваны, ініцыятыўны, сучасны мешчанін — ва ўвесь свой рост як «голы кароль»: і ў прыватных адносінах, у дробязях, калі так можна сказаць, і ў галоўным — у справах і тэарэтычным абгрунтаванні свайго жыццёвага крэда. І ўскрываецца яго глыбіннае духоўнае сваяцтва са звычайным абывацелем.

Гэтае радство найбольш яркава выяўляецца ў эпизодзе,

калі з дапамогай грошай Салавейчык «адчыняе» дзверы ў рэстаран, у якім няма месцаў, і спрабуе «ўлагодзіць» адміністратара, чым выклікае абурэнне і няцярпы сорам у Быліча. Але з часоў Астапа Бэндэра вірус мяшчанства зведаў пэўныя мутацыі. Цяпер трэба пасада, трэба прызнанне, усеагульная вядомасць — лічыць Салавейчык. Тады будуць і грошы, і машына з шафёрам, і шыкоўны

службовы кабінет з патаемным «райскім кутком», дзе ёсць бар, ванная, усе ўмовы для адпачынку. Тады будзе салодкае ўсведамленне сваёй значнасці і ўлады над людзьмі, да якіх Салавейчык ставіцца з пагардай.

Дасягае Салавейчык мэты, выкарыстоўваючы ў сваіх уласных інтарэсах дзяржаўныя і прыкрываючыся імі. Са сваімі ворагамі, якіх у яго шмат, ён распраўляецца з дапамогай дэмагагічных абвінавачванняў, па яго тэрміналогіі — «козыраў», накітавалі: «антыдзяржаўная палітыка», «пень на шляху навукова-тэхнічнага прагрэсу» і да т. п. Для павышэння прэстыжу прымушае таленавітага Ліванава напісаць для яго кандыдацкую дысертацыю і абараняе яе. Лоўка прыстаёвае да абстаўкі свае адносіны з міністэрствам і сакратаром абкома партыі Смаляром.

Самаўпэўнены, напорысты, уладарны, ён паводзіць сябе з падначаленымі так, быццам для яго не існуе ніякіх маральна-этычных норм, часта звальняючы людзей па прыхамачы, і, зраўнаважана, выклікае ў іх да сябе адпаведныя пачуцці. Жорсткасць сваю ён вытлумачвае патрабавальнасцю, неабходнасцю трымаць працоўны парадак на камбінате. Ад таварышаў па рабоце не церпіць ніякіх прэчанняў, бо гэта для яго — «гульня ў дэмакратыю», «камедыя». У выніку ствараецца нездарова маральна-псіхалагічная атмасфера ў калектыве, што вельмі трывожыць Быліча як сакратара парткома, як проста сумленнага чалавека. Урэшце, у запале спрэчкі з Былічам наконт партыйнай лініі Салавейчык цынічна заяўляе: «У

мяне ў наложніках усе твае ісціны!» — і да дна высвятляе сваё агіднае нутро.

У гэтых словах — увесь Салавейчык, вытлумачэнне ўсіх яго ўчынкаў, паводзін, жыццёвай лініі, вытлумачэнне яго «тактыкі» і «стратэгіі». Менавіта дзеля таго, каб атрымаць узнагароду, ідзе Салавейчык на злачыства — а не на подзвігі — перад дзяржавай і партыяй. Утойваючы ад міністэрства рэзервы павышэння вытворчасці, ён дабіваецца заніжэння планаў выпуску прадукцыі і адначасова стварае сабе рэкламу як перадавіку. На першы погляд — «дзелава чалавек», а па сутнасці — беспрынцыпны дзяло.

Пытанне аб плане стала галоўнай прычынай сутыкнення Быліча з Салавейчыкам. Перамога сакратара парткома каштавала нямаля, але ён вытрымаў націск, арганізаваны Салавейчыкам, і перамог, бо абараняў грамадскія інтарэсы, бо яго падтрымала партыйная арганізацыя, увесь калектыў прадпрыемства. Салавейчыку не ўдалося ні запалохаць рабочых, ні забытаць іх сваёй дэмагогіяй. У адказ на двурушніцкія, ліслівыя разважання дырэктара пра клопат аб чалавеку, пра прагрэсіўкі і прэміі, якія лёгка атрымаць пры няўлічаных рэзервах павышэння вытворчасці і заніжэннях планах, камуніст, рабочы Скіба іранічна заўважае: «Тады лепей нічога не рабіць, а грошы грэбці» — і адвяргае ўласніцка-эгаістычную лінію Салавейчыка.

Бязлітасна выкрываючы ў асобе Салавейчыка сённяшняга, так званага актыўнага мешчаніна, яго эгаістычную індыўдуалістычную псіхалогію, В. Блакіт вучыць распазнаваць сучаснага адукаванага родзіча «гарлахвацкіх» і змагацца з ім, а вобразам Быліча сцвярджае высокародства і неабходнасць выразнай камуністычнай жыццёвай пазіцыі як безумоўнай умовы пабудовы новага грамадства.

Дзве аповесці Валянціна Блакіта, якога мы дагэтуль ведалі як аўтара зборніка гумарыстычных твораў, засведчылі, што перад намі праявілі, які чуйна рэагуе на падзеі паўсядзённасці, стварае мастацкія вобразы, што маюць значнае сацыяльнае і грамадскае гучанне. Думаецца, далейшыя поспехі праявіка і чакаюць менавіта на гэтым плённым шляху павышанай увагі да канкрэтнага чалавека, да яго няпростага ўнутранага свету.

Эдуард САДАЎНІЧЫ.

НА КРЫЛАХ СЯБРОЎСТВА

У анатацыі да гэтай кніжкі сказана, што «паэма прысвечана памяці беларускай партызанкі Рымы Шаршнёвай». Хто з нас, яшчэ нядаўніх навучэнцаў школы, не ведае пра мужную дачку беларускага народа, чыё імя стала ў адзін рад з такімі імёнамі, як Фёдар Смалечкоў і Міхась Сільніцкі, Марат Казей і Мікола Гойшык! Жыццё ім адмерала кароткай дарогай, але ратныя справы іх будуць вечна жыць у людской памяці.

Старэйшая беларуская паэтка Эдзі Агняцвет паставіла перад сабой высокародную мэту — раскрыць сродкамі пазычнага слова вобраз юнай партызанкі, раскажаць юным

Э. Агняцвет. Будзем сябраваць. Паэма. Для сярэдняга і старэйшага школьнага ўзросту. Мінск, «Мастацкая літаратура» 1979.

чытачам пра найбольш яркія старонкі біяграфіі Рымы. Прыступка за прыступкай вядзе паэтэса чытачоў па жыццёвай дарозе сваёй гераіні. Гэта дарога бярэ пачатак у дваццаці пятай школе Мінска, дзе да вайны вучылася Рыма. Цяпер школа носіць імя праслаўленай партызанкі. Робячы экскурс у далёкія даваенныя часіны, паэтэса заглядае ў дзень сённяшні, у будні сучасных школьнікаў, задаючы пытанне: «Як жа сёння яны вучацца, жывуць, сябруюць, шчаслівыя, не ведаючы вайны!» Разам з мудрай, улюбленай у сваіх выхаванцаў настаўніцай Галінай Паўлаўнай юныя чытачы заходзяць у класы, у майстэрні, прысутнічаюць на ўрачыстых зборах, прысвечаных Рыме Шаршнёвай, на канцэртах мастацкай самадзейнасці вучняў. І на кожным кро-

ку шматграннага школьнага жыцця паэтэса дае адчуць чытачам: нашчадкі святы ўшаноўваюць памяць загінуўшых герояў, ва ўсіх сваіх марах, імкненнях, справах імкнуча быць годнымі тых, хто падарыў ім шчаслівы дзень, мірнае неба.

Думаецца, зусім апраўдана тое, што Э. Агняцвет уключыла ў паэму шэраг дакументальных «празаічных» старонак: адзінае пісьмо Рымы з партызанскай зямлі, успаміны яе бацькоў — Лідзіі Васільеўны, Івана Іванавіча і сястры Алы, а таксама ліст Ніны Макаравай — сяброўкі, якая знаходзілася побач з юнай партызанкай у апошнія хвіліны яе жыцця. Гэта хвалюючая дакументальнасць арганічна спалучаецца з пазычнай тканінай кніжкі, што дазваляе больш перака-

нальна і глыбока раскрыць яе змест.

Той, хто знае дружбы радасць, Будзе стойкім у жыцці. —

гаворыць паэтэса ў заключным раздзеле паэмы і, звяртаючыся да юнага сучасніка, наказвае яму памятаць пра тых, хто назаўсёды застаўся юным, хто сваім жыццём абараніў яго жыццё.

Новая кніжка Эдзі Агняцвет «Будзем сябраваць» — добры падарунак падростаючаму пакаленню напярэдадні знамянальнай даты — 35-годдзя Перамогі. З густам аформленая мастаком Я. Ларчанкам, кніжка зойме годнае месца ў шэрагу тых выданняў, якія выхоўваюць у дзяцей сыноўскія пачуцці да сваёй маці-Радзімы.

Т. ЕРМАКОВА, студэнтка факультэта журналістыкі БДУ імя У. І. Леніна.

КАЛІСЬЦІ Уладзімір Караткевіч пісаў, як пры знаёмстве з пісьменнікамі яго ўражвала неадпаведнасць паміж тым, якія яны ёсць на самой справе і якімі ўяўляюцца, калі чытаеш іх творы. Нярэдка бывала так, што пісьменнік ў жыцці здаваўся куды больш цікавым, чым у творах.

Пра У. Караткевіча нічога такога не скажаш: ён цікавы і як чалавек, і як пісьменнік. Можна сказаць нават так, што ён і ў творах такі самы, як і ў жыцці, і яго ўласная асоба выяўляецца не толькі ў ідэальным, але і канкрэтным плане. Многія яго героі, паводле слоў пісьменніка, «незвычайныя людзі, дзівакі, вандрунікі і паэты», выяўляюць не толькі эстэтычны ідэал аўтара, але і яго жывую душу, яго духоўныя адносіны да свету.

Аднак той, хто хоць трохі ведае У. Караткевіча, хто слухаў з захапленнем яго шматлікія адзіны адным — гістарычныя былі, апавяданні пра тое, што здарылася з ім самім або з яго сябрамі — а здаралася часцей за ўсё нешта небывалае, фантастычнае, але адначасова і вельмі рэальнае, — той, мабыць, шкадаваў, што такі Караткевіч менш вядомы, чым Караткевіч — аўтар гістарычных раманаў. Прага самавыўлення — магутны імпульс творчасці, яна нават эпікаў, а можа, эпікаў асабліва часта, вымушае звяртацца да «лірычных» жанраў: аўтабіяграфій, дзённікаў, твораў, у якіх адкрыта гучыць аўтарскае «я».

Новы раман У. Караткевіча захапляе перш за ўсё тым, што ў ім дасягнута асабліва свабода самавыўлення. Аўтар можа сказаць сабе з задавальненнем, што ён выказаўся ў гэтым творы «ўвесь, як ёсць». Гэта творчая свабода ўражае з першых радкоў рамана, герой якога, «звычайны чалавек у вялікім горадзе», аўтар гістарычных раманаў, спецыяліст па сярэднявеччы, палеограф, мясцовы Пінкертон, які ўмее «ўблытвацца ў розныя прыгоды», і г. д., і

У. Караткевіч. Чорны замак Альшанскі. Раман. «Маладосць», 1979, №№ 7—8; 1980, №№ 1—2.

г. д., Антон Косміч спявае-ца перад чытачом, аддае сябе «на суд строгі і бесстаронні».

«З чаго мне, чорт пабірай, пачаць? З таго прадвесня, калі за акном было сутонне і мокры снег?»

А што вам да леташняга снегу й сутоння? Пачаць з таго, хто я такі?»

А што вам, урэшце, да мяне, звычайнага чалавека ў вялікім горадзе? І на што вам мая самахарактарыстыка?»

Адразу браць быка за рогі і расказаць? А якое я маю права на вашу ўвагу?...

ца, звязаная са злачыствам. У ім выявіліся і лепшыя якасці дэтэктыўнага жанру, якіх часам так нешта іншым жанрам: сцісласць аўтарскага апавядання, дынамізм і напружанасць сюжэта, псіхалагічная дакладнасць характарыстык, эмацыянальнае ўздзеянне, сацыялагічны і эстэтычны патэнцыял. Іншым бы нашым творах такіх якасцей!

У якасці дэтэктыва «Чорны замак Альшанскі» задавальняе патрэбнасць чытача ў авантурна-гераічным, у самастойным інтэлектуальным разгад-

блемы захапляюць і аўтара «Чорнага замка Альшанскага»: ці заўсёды караецца зло, а калі караецца, то якім чынам, які ўдзел у гэтым прымае кожны чалавек і ці шмат ад яго залежыць; як гэты ўдзел уплывае на самога чалавека і на яго акружэнне, у якой ступені можна давяраць чалавеку, «прыватнаму дэтэктыву», які ў звычайным жыцці таксама ўвесь час разгадвае, калі не «самую неверагодную гісторыю, якая толькі адбылася на зямлі беларускай за апошнюю чвэрць стагоддзя», то і не менш важ-

носіні да свету, у аснове якіх ляжыць усё вялікае багацце чалавечай прыроды, яго эрудыцыя, яго жывое, непасрэднае ўспрымання падзей і ўменне павярнуць сабе на карысць нават самую нявыгадную сітуацыю. Імяна Антон Косміч, узброены глыбокімі ведамі гісторыі і сучаснасці, вопытам змагання з ворагам у гады вайны, чалавек, які жыве прагаю выкрыць зло, як даўняе, так і нядаўняе, часоў акупацыі, імяна ён аказаўся ў цэнтры падзей, што адбываюцца ў рамане.

Не, гэта не той «блакітны» герой, ідэальны на ўсе сто працэнтаў, які так часта сустракаецца ў сучасных дэтэктывах. Яму ўласцівы чалавечыя слабасці. Ён здольны памыляцца. Ён як сам гаворыць, «рабіў дурацкі — і рабіў разумныя рэчы. Блытаўся і ішоў проста да мэты». Антон Косміч — перш за ўсё дзейная асоба, і гэтым імпануе чытачу, які сам добра ведае цану чалавечай актыўнасці і асабістай ініцыятывы. Узяўшы на сабе цяжар маральнай адказнасці за справу, якая датычыцца многіх людзей, ён змяняе свае адносіны да свету, бо наглядна бачыць, якое значэнне маюць чалавечыя пакуцы, думкі, учынкi, у тым ліку і яго ўласныя, на ход падзей, бо ведае, што, акрамя фармальнай логікі, ёсць яшчэ вышэйшая логіка, калі гісторыя дапамагае сучаснасці, а сучаснасць асвятляе падзеі далёкага мінулага, калі «прыватны» чалавек здольны на вачах усіх стаць чалавекам «грамадскім», патрэбным усім, калі яго Вялікасць Выпадак адкрывае куды больш кароткі шлях да ісціны, чым звычайная заканамернасць. Такая пастаноўка пытання вельмі надзвычайная, бо сёння надзвычайна ўзраслі сацыяльная, псіхалагічная, маральная нагрузка на кожнага асобнага чалавека, бо вельмі шмат залежыць ад яго творчай ініцыятывы і шырыні погляду на жыццё, ад яго ўмення заўважаць і даваць дакладную ацэнку самым малым адхіленням ад прычыпаў дабра.

У творы ёсць такія радкі: «Я ведаю, як вы зараз паглядзіце на мае апавяданне. Меладрама? Гамлет з чэрапам? Шкілеты флінтавых ахвяр на «востраве

НЕАБХОДНАСЦЬ ЛЕГЕНДЫ

...Усё тое, што адбылося, — яно ж датычыцца мяне, а не вас. І патрэбна гэта, пакуль тое, не вам, а толькі мне. Хіба толькі мне? Так, пакуль я не раскажу ўсяго, — толькі мне».

Так, пісьменнік мае права на ўвагу толькі тады, калі тое, пра што ён хоча расказаць, цікавае ўсім. Між тым як часта мы ў творах сучаснікаў Караткевіча чытаем і пра леташні снег, і пра мала каму цікавыя перыпетыі асабістага лёсу аўтара.

Але ж, скажучы, у новым творы Караткевіча ёсць усё, акрамя сур'езнасці, маўляў, гэта дэтэктыў, і толькі, калі хочаце, навуковы, інтэлектуальны дэтэктыў, і захапляе ён тым, як раскрываецца таямніца Альшанскага замка. І ўсё-такі не варта спяшацца з вызначэннем жанру, бо лёгка можна выпусціць з поля зроку нешта важнае для разумення твора.

Сапраўды, у новым рамоне У. Караткевіча знаходзіцца ўсе прыкметы дэтэктыва — вельмі рэдкага гасця ў беларускай літаратуры. Як і ў кожным сапраўдным дэтэктыве, у ім метадамі лагічнага аналізу, які дапаўняецца інтуіцыяй, здагадкамі, фантазіяй, раскрываецца складаная, забытая таямні-

ванні таямніцы, у выкрыцці зла, тым больш што гэта зло з'яўляецца небяспечным і датычыцца не аднаго чалавека, а многіх. Але чытанне рамана Караткевіча — гэта не разгаданне рэбуса або красворда. У форме «несур'езнага» жанру аўтар сцвярджае надзвычай сур'езныя ідэі, і сюжэтныя таямніцы не з'яўляюцца для яго самамэтамі. Яго цікавіць сучасная сфера выяўлення гераічнага пачатку чалавечай прыроды. Этыка, вострая маральныя праблемы прыкметна адцягваюць «тэхніку» дэтэктыва. У гэтай павышанай увазе да сацыяльнага і псіхалагічнага аналізу, у імкненні спасцігнуць філасофію чалавечай гісторыі выяўляюцца лепшыя рысы таленту пісьменніка, больш таго — найбольш плённыя традыцыі ўсёй беларускай прозы.

Так, раман Караткевіча па змястоўным нападзенні набліжаецца да сацыяльна-філасофскіх раманаў. Атрыбуты дэтэктыўнага жанру ў гэтых творах чыста знешнія. У цэнтры ж увагі пісьменніка — злачыства і пакаранне, суд сумлення, няпросты працэс накуплення чалавечага ў чалавеку, гуманізацыя свету. Імяна гэтыя пра-

ную таямніцу чалавечых паводзін, характараў, самога быцця?».

Але для таго, каб разблытаць усё існуючыя загадкі гісторыі і сучаснасці, неабходна авалодаць усім багаццем чалавечай культуры, неабходна канчаткова разнявольці чалавечую асобу ад «традыцый мёртвых пакаленняў», якія, паводле слоў К. Маркса, «вісяць кашмарам над сядомасцю жывых», неабходна, каб кожны ўсвядоміў у сабе чалавека і «распарадзіўся сабою», як кажа галоўны герой рамана Антон Косміч, найлепшым чынам, як распарадзіўся сабою той жа Косміч і яго сябры — «Абель у адстаўцы» Хілінскі, археолаг Стася Рэчыц, краязнаўцы Шабляка і Змігель. Толькі тады ў свеце знікнуць назаўсёды «нянавісць, вераломства, подласць, смяротны жах і сама смерць», застануцца ў мінулым драма Ганны Альшанскай і Валюжыніча, трагедыя беларускіх Хатыней.

У дэтэктыўным жанры асабліва часта гучыць гімн розуму, здольнасці чалавека з дапамогай логікі разгадваць таямніцы жыцця. У рамоне Караткевіча акцэнт ставіцца на ўслаўленні чалавечай інтуіцыі, творчых ад-

ЧАТЫРЫ РАКУРСЫ МАСТАЦТВА

Сённяшняе наша мастацтвазнаўства імкнецца высвятляць розныя аспекты ўзаемаадносін мастацтва з жыццём, аналізуючы тэматыку і формы адлюстравання рэчаіснасці, сацыяльную значнасць твораў, ступень іх уздзеяння на грамадства. Даследчыкі арыентуюцца на задачы, якія пастаўлены перад мастацтвам і крытыкай у пастановах ЦК КПСС па ідэалагічных пытаннях. Галоўнае, што вынікае з праграмных дакументаў апошніх гадоў — неабходнасць на сучасным ідэйна-тэарэтычным узроўні разглядаць мастацкія з'явы ў сувядносін з сацыяльнымі зменамі. Тым не менш, у артыкулах і рэцэнзіях (а нярэдка і ў навуковых працах) мы ўсё яшчэ не можам пазбавіцца ад канстататарства і павярхоўнасці меркаванняў. Інерцыя мыслення — катэгорыя жывучая і пераадольваецца яна з цяжкасцю. Пра гэта думаеш, калі чытаеш новыя мастацтвазнаўчыя кнігі, выпушчаныя нацыянальнымі выдавецтвамі («Навука і тэхніка», выдавецтва БДУ імя У. І. Леніна, «Народная асвета»), — «Роля мастацтва ў фарміраванні і развіцці савецкага ладу жыцця», «Чалавек, вайна, подзвіг», «Актыўны экран», «Вялікі свет малага экрана».

Першая з іх — калектыўная праца супрацоўнікаў Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР (пад рэдакцыяй доктара гістарычных навук С. В. Марцэлева). Закрануты амаль

усе віды мастацтва, іх важнейшыя тэндэнцыі і ўзрастаючая роля ў даследаванні таго, што складае паняцце «савецкі лад жыцця». Дагэтуль даводзілася чытаць філасофска-эстэтычныя трактаты і артыкулы, у якіх выкладзены тэарэтычныя асновы ўплыву мастацтва сацыялістычнага рэалізму на ўсе сферы савецкага жыцця. Але ж вельмі пажадана, каб даследчыкі паказалі і як канкрэтна гэта адбываецца.

У кнізе «Чалавек, вайна, подзвіг» В. Смалы заканамерна шукаць сучасны погляд на дыялектыку адлюстравання падзей і герояў Вялікай Айчыннай вайны. Кніга «Актыўны экран» С. Міхайлавай мае «звышзадачу», якая таксама заяўлена ў самой назве, — высветліць асноўныя кампаненты, што складаюць грамадскую сілу дакументальнага кіно.

Кіназнавец Вольга Нячай у «Вялікім свеце малага экрана» прапанавала новым глядачам і чытачам даверліваю размову пра тэлебачанне як інфармацыйна-камунікацыйны сродак і своеасаблівы від мастацтва.

На маю думку, аўтарскі калектыў мог бы глыбей даследаваць важную і актуальную праблему ў кнізе «Роля мастацтва ў фарміраванні і развіцці савецкага ладу жыцця». Праўда, тут на канкрэтных творах паказваецца, як розныя бакі і сферы жыцця савецкага грамадства па-рознаму адлюстраваны ў спектаклях,

фільмах, жывапісных палатнах, скульптурах, песнях і танцах. Вынесены на экран або на сцэну, у канцэртную ці выставачную залу, атрымаўшы вобразнае ўвасабленне, твор вяртаецца ў грамадства жыватворнай сілай тады, калі мастацкае адлюстраванне рэчаіснасці было глыбокім і праўдзівым, якім і падначаленым вышэйшай ідэі, а ў цэнтры ўвагі мастакоў былі цікавыя, актыўнага дзеяння героі. «Асновай, рухаючым пачаткам мастацкага вобраза, які прадстае ў розных відах і жанрах мастацтва пры мнстве індывідуальных адценняў, — падкрэсліваецца ва ўступе да зборніка, — з'яўляецца канцэпцыя чалавека». Гэты аспект мастацкай творчасці больш за ўсё цікавіць і аўтараў іншых даследаванняў, якія названы мной вышэй.

Разважанні даследчыкаў, аднак, залішне загрузшаны агульнавядомымі ісцінамі і зусім агульнымі ацэнкамі. Раскіданасць і канцэптуальнае нявыстраенасць наогул асабліва прыкметныя ў калектыўнай працы. Мноства прыкладаў выглядае сумай фактаў-ілюстрацый, якая патрабавала больш грунтоўнай інтэрпрэтацыі, каб было бачна, як мастацтва адлюстроўвала і адлюстроўвае змены, што адбыліся і адбываюцца ў нашым грамадстве, і як у сваю чаргу мастацтва ўплывала і уплывае на гэтыя змены. Відаць, Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР будзе пра-

цягваць даследаванне творчага працэсу ў сувядносін з жыццём. Кніга, пра якую ідзе гаворка, успрымаецца як пачатак такой работы. У новых працах гэтага накірунку ўзнятыя праблемы варта асвятляць больш грунтоўна.

Строга выверанай канцэпцыі і паслядоўнасці яе раскрыцця нешта аўтару кнігі «Актыўны экран» С. Міхайлавай. Яна не заўсёды дастаткова абгрунтоўвае свой выбар тых або іншых фільмаў і ў выніку ў разрад сацыялагічных, бывае, адносіць этнаграфічныя або лірыка-апавядальныя (скажам, «На старых сенажадах» або «Вёска на вадзе», «Паездка ў Кіршы»). Кніга створана на аснове кандыдацкай дысертацыі, якая пісалася шмат гадоў таму назад, і пры падрыхтоўцы яе да выдання С. Міхайлавай многае было перароблена і абноўлена, але «рудыменты даўнасці» засталіся. І ўсё ж добра, што такая праца, адзначаная прэміяй Саюза кінематографістаў рэспублікі, выдадзена. Хаця сацыялагічна-публіцыстычная скіраванасць многіх твораў беларускай дакументалістыкі асвятлялася ў асобных артыкулах (у тым ліку і аўтарам гэтых радкоў), але спецыяльнага даследавання дагэтуль не было. Кніжка С. Міхайлавай — «першая пастаўка» ў гэтым плане.

Яна карысная і для тых, хто стварае дакументальныя фільмы. Варта, напрыклад, падкрэсліць такую слушную думку аўтара, як неабходнасць за праблемай бачыць чалавека, паказаць яго ў жыццёвых сувязях, у канкрэтнай справе, без чаго нельга стварыць выразны экранны партрэт «жывога прататыпа». З мноства задач, якія стаяць перад кінапубліцыстамі, даследчык вылучае галоўныя: раскрыць глыбокія змены, якія адбываюцца ва ўсіх сферах нашага жыцця,

скарбаў?» Баярын Орша? Нагадаючы нам вядомыя імёны і творы, аўтар тым самым выяўляе свае літаратурныя сімпатыі, сваю жыццёвую пазіцыю. А яна вельмі далёкая ад пазіцыі аўтараў тых заходніх «чорных раманаў», якіх цікавяць толькі падрабязныя апісанні забойстваў, катаванняў, жорсткасці, эротыкі і да якіх пісьменнік не тоіць сваёй пагарды і агіды: «выдумшчыкаў такіх меладрам належыць, уласна кажучы, біць па мордзе». У жыцці хапае сапраўдных людскіх драм, каб папаўняць іх колькасць за лік прыдуманых у чымсьці кволым уяўленні. У свеце занадта шмат сур'эзнага, каб дазваляць сабе лёгкія, фамільярныя адносіны да яго. Але хіба гэта значыць, што пра сур'эзнае, важнае, складанае апавядаць трэба абавязкова «з вучоным выглядам знатака», бальзакаўскага аўтара, які ўсё ведае і магутны, як сам бог! А такая аднастайнасць псеўдаэпічнай інтанацыі, апісальнай паэтыка вельмі ўжо забываецца ў нашай прозе, каб не бачыць яе і не выказаць сваіх адносін.

Раман «Чорны замак Альшанскі», як і ўся творчасць У. Караткевіча, выяўляе плённасць традыцый народнай смехавой культуры ў наш вельмі «сур'эзны», цвярозы, рацыяналістычны, супярэчлівы (колькі яшчэ эпітэтаў можна прыдумаць!) час. Гэтыя традыцыі выявілі сябе цудоўна ў творах Рабле, Свіфта, Сервантэса, Гогаля, Шчадрына, Твэна, Чапека. Але яны не чужыя і беларускай прозе, і наогул беларускай літаратуры, адка, уласна, і пачыналася з вядомых травесці «Энеіда навыварат» і «Тарас на Парнасе», з твораў, напісаных «у стылі барока», — «Промова Мялешкі», «Ліст да Абуховіча», з фальклорных твораў, у якіх пануе жывая стыхія народнай свядомасці. Як і яго вялікія папярэднікі, У. Караткевіч умеє спалучаць смешнае з сумным, горкім, праўду з выдумкай, шпату з гарэзанасцю, сінтэз якіх, паводле слоў Я. Купалы, і складае сэнс паэзіі і без якіх літаратура не здолее выканаць сваю вялікую задачу выхавання новага чалавека.

Міхась ТЫЧЫНА.

РОДНАЕ, ДАРАГОЕ

Творы Міхаіла Ісакоўскага — аднаго з актыўнейшых прапагандыстаў нашай літаратуры — пачынаючы з сярэдзіны трыцятых гадоў неаднаразова перакладаліся на беларускую мову.

М. Ісакоўскі. Роднае. Пераклад з рускай. Вершы. Для малодшага школьнага ўзросту. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1979.

РЭЦЭНЗАВАННЕ — СПРАВА АГУЛЬНАЯ

З сумеснага пасяджэння секцыі мастацкага перакладу, крытыкі і літаратуразнаўства СП БССР

Любая высокаразвітая літаратура не можа замыкацца ў самой сабе, жыць толькі ўласнымі набыткамі. Яна ўважліва прыглядаецца да таго лепшага, што ствараецца ў народаў-суседзяў, пільным вокам акідае сусветны творчы працэс. Сведчанне гэтай павышанай увагі — перакладныя творы, што служаць справе ўзаемаўзбагачэння і ўзаемазбліжэння нацыянальных культур, з'яўляюцца своеасаблівымі мастамі дружбы паміж рознымі народамі.

Нямала ў справе перакладу робіцца і ў нашай рэспубліцы. Асабліва гэты пазітыўны змены адчуваць у апошні час, пасля стварэння выдавецтва «Мастацкая літаратура», вылучэння ў ім самастойнай рэдак-

цыі перакладной літаратуры. Загадчык яе, пісьменнік Л. Салавей на пасяджэнні прывёў такія лічбы. Толькі за год па гэтай рэдакцыі (а перакладныя кнігі выпускаюцца таксама і для дзяцей, для юнацтва) у сярэднім выходзіць 22—24 назвы кніг, што складае недзе каля дзевяці працэнтаў ад агульнай колькасці назваў па выдавецтву.

Поспехі немалыя. Возьмем для прыкладу хоць бы мінулы год. Чытачы мелі мажлівасць на сваёй роднай мове пазнаёміцца з лепшымі творамі паэтаў Ленінграда, украінца Б. Алейніка, нямецкага пісьменніка Г. Гофэ, чэха Я. Козака, зборнікам сатыры і гумару сучасных польскіх пісьменнікаў, прачыталі кнігу балгарына С. Паптанева, апавесць венгра Я. Фельдзэка... Многія кнігі беларускіх пісьменнікаў выходзілі ў перакладзе на рускую мову.

Як жа ставілася да гэтых выданняў і выданняў мінулых гадоў крытыка? Што гаварыла яна аб працы перакладчыкаў, пра мастацкія вартасці твораў? Пытанні гэтыя маюць немалаважнае значэнне, і на пасяджэнні яны ўзнімаліся не выпадкова, бо тэма яго і была менавіта такой — «Рэцэнзаванне твораў перакладной літаратуры».

Старшыня бюро секцыі мастацкага перакладу Я. Семяжон не без трывогі канстатуе, што становішча з рэцэнзаваннем такіх выданняў у рэспубліцы недавальняючае, нават трывожнае. А попыт жа на кнігі іншамовных аўтараў расце з кожным годам. Чытачу хочацца своечасова пачуць слова пра той ці іншы твор, ацэнку яго. Гэта, безумоўна, у многім садзейнічала б і прапагандзе перакладных кніг.

Нават неабавязкова даваць разгорнутыя рэцэнзіі ці вялікія артыкулы. Часам дастаткова толькі невялікай анатацыі, але напісанай з веданнем справы, кваліфікавана, і яна паслужыць сваю добрую справу.

Сёння ж, на жаль, назіраецца іншае. Прайшло ўжо па дватры гады, як выйшлі многія цікавыя кнігі, а ў друку пра іх не сказана ні слова. Прычына такога маўчання, на думку прамоўцы, у тым, што рэдакцыі неахотна рэцэнзуюць перакладныя выданні, тлумачачы гэта абмежаванасцю плошчы.

Думаецца, ёсць тут і іншая прычына. Неактыўнасць, пэўная заслапленасць як саміх перакладчыкаў, так і крытыкаў. Правільна, як гаварыў прамоўца, — каб уважліва прарэцэнзаваць перакладную кнігу, патрэбна нямаля часу, аднак ні ў якім разе нельга забываць, што чытач чакае ад крытыкі не толькі слова важнае, але і сло-

ва аператыўнае, слова, якое б адразу магло скіраваць яго ўвагу на новае выданне.

А. Яскевіч у сваім выступленні падкрэсліў, што неабходна рытываць не толькі перакладчыкаў. Ужо сёння, не адкладаючы на заўтра, варта клапаціцца і аб падрыхтоўцы крытыкаў перакладу, тых, хто б праз пэўны час мог з поспехам выступаць у друку. У выступленні У. Казберука прагучала трывога ў сувязі з тым, што многія вартыя ўвагі пераклады, што з'явіліся ў апошнія гады, не знайшлі яшчэ з боку крытыкі належнай ацэнкі. У прыватнасці, лічыць ён, па-належаюму яшчэ не асэнсавана, наколькі перададзены дух арыгінала ў перакладзе на беларускую мову паэмы М. Гусоўскага «Песня пра зубра».

Пра праблемы мастацкага перакладу ў рэспубліцы гаварылі таксама В. Рагойша, А. Верабей, І. Васілеўскі, М. Кенька, В. Нікіфаровіч.

Праблема рэцэнзавання перакладных твораў — праблема надзённая, вырашыць якую можна толькі агульнымі намаганнямі, і вынісенне яе абмеркавання на сумеснае пасяджэнне дзвюх секцыяў, заслугоўвае ўвагі. Гаворка на секцыі ішла таксама пра выданне зборнікаў па тэорыі і практыцы перакладу, падрыхтоўку кадраў перакладчыкаў.

яе думку, тэрэтычныя пытанні. Калі гутарка заходзіць, скажам, аб фільмах-экранізацыях, аўтар звяртае ўвагу на тое, што нельга абмяжоўвацца толькі «тэлепрачытаннем» літаратурных твораў. Надзейны шлях «культурных накіпленняў» — непасрэднае, індывідуальнае і ўдумлівае чытанне. І проста, але пераканаўчы і лагічны довад: пры размоўе аб вядомым творы, убачаным на тэлеэкране, больш аргументаванай будзе думка таго, хто чытаў кнігу. Такія «выхады» на практыку ўзаемаадносін школьнікаў (і не толькі іх) з тэлевізарам мне ўяўляюцца карыснымі. І рабіць іх можна было б часцей.

Цікавымі атрымаліся развагі і парады, якія склалі змест апошняга раздзела кнігі, названага «Вы і ваш тэлевізар». Тут аўтар, як кажуць, з лічбамі і фактамі ў руках паказвае адмоўныя бакі «тэлеманіі», дае парады, як выбіраць з праграмы галоўнае і неабходнае, вучыць арыентавацца ў плыні аўдыявізуальных вобразаў. Той, каму трапіць у рукі кніга «Вялікі свет малога экрана», з цікавасцю прачытае заключныя старонкі, дзе паказаны блізкае і аддаленае будучае тэлебачання. Дакладней уявіць асноўныя паняцці тэлезор'іі дапаможа складзены аўтарам кароткі слоўнік спецыфічных тэрмінаў.

Разгледжаныя выданні — гэта чатыры ракурсы адлюстравання розных бакоў мастацкай культуры, яе развіцця, вызначальных тэндэнцый, грамадскай ролі. Не пазбаўленыя недахопаў, неаднолькавыя па характары асэнсавання ўзнатых праблем, новыя мастацтвазнаўчыя працы сведчаць аб актывізацыі сучаснай даследчай думкі.

Е. БОНДАРАВА,
доктар філалагічных навук.

адлюстроўваць адметнасць і своеасабліваць сацыялістычнага грамадства, народжаныя ім тыповыя рысы характараў савецкіх людзей. Не дасягаючы гэтага, кінадакументалістыка не здольная быць актыўным сродкам пазнання і пераўтварэння рэчаіснасці. Многія ж дакументальныя стужкі сведчаць аб тым, што іх аўтары часта свідчаюць па паверхні жыцця, падмяняюць даследаванне пералікам фактаў. А хацелася б за знешнімі правамі рэальнасці бачыць сацыяльныя працэсы і чалавека ў цэнтры іх.

На жаль, акцэнтуючы ўвагу на важных аспектах творчасці публіцыстаў экрана, С. Міхайлава іншы раз не вельмі раёнковае аналіз канкрэтных твораў, дзе нідзе адвольна выбраных. Тут з аўтарам «Актыўнага экрана» можна спрачацца і не пагаджацца.

Некалькі гадоў назад кіназнавец В. Смаль звяртаўся да практыкі ўвасаблення героя-рэвалюцыйнай тэмы ў савецкім кіно (кніга называлася «На экране — герой і народ»); на гэты раз яго ўвага сканцэнтравана на тым, што такое подзвіг, гераізм і як гэта ўвасабляецца ў кінатворах аб Вялікай Айчыннай вайне. Аўтар тут выступае пераважна як рэцэнзент фільмаў абранай тэматыкі. Ва ўступе да кнігі «Чалавек, вайна, подзвіг» правільна адзначана, што праблема героя і гераічнага — адна з цэнтральных і ў нашым кіназаставе. Ну, а тое, што гэтая праблема... зусім не распрацаваная, дык тут пагадзіцца з В. Смалем нельга. Ёсць літаратуразнаўчыя кнігі і артыкулы, асобныя раздзелы кіназнаўчых прац, прысвечаныя заўсёды хвалючай тэме: гераізм на вайне.

З агульнай ліній аўтарскай канцэпцыі можна пагадзіцца, бо гераічнае разглядаецца ім як важнейшая якасць,

выхаваная ў чалавеку савецкім ладам, абумоўленая высакароднымі мэтамі. І тут жа чытаеш у В. Смалю: «У творчых спрэчках намеціліся шляхі правільнага ўвасаблення ў літаратуры і мастацтве гераікі Вялікай Айчыннай вайны, калі цікавасць да духоўнага свету канкрэтных герояў, іх псіхалогіі спалучаецца з адлюстраваннем шырокай карціны барацьбы савецкага народа з фашызмам». А калі карціна не «шырокая», а засяроджаная на лёсе групы людзей, як, напрыклад, у В. Быкава? У такіх выпадках трэба ўдакладняць, што мае на ўвазе крытык, калі піша пра «шырыню адлюстравання». Гаворачы аб фільмах, дзе адлюстроўвалася не толькі гераіка, а і трагедыйнасць вайны, даследчык робіць вывад, што ў «кантэксце часу» — першай палавіны 60-ых гадоў — гэта праблема тэмы не атрымала далейшага развіцця. І дадае: «Трагічны аспект у адлюстраванні першага перыяду вайны ўжо ў значнай меры вычарпаў сябе». Наадварот, гэта быў, бадай, толькі пачатак глыбіннага паказу чалавека на вайне. Якой высокай духоўнасцю напаянаеца гераічнае, калі чалавек пераадолюе трагічныя абставіны, — ярка выступае ў подзвігу Сотнікава, героя аднайменнай апавесці і фільма «Узыходжанне». Іншая справа, што ў 60-ых і 70-ых гадах прынцыпова змяніўся падыход да паказу гераічнага: зыходным момантам драматургіі стаў складаны выбар, які герой павінен зрабіць у крытычнай сітуацыі. А гэта вымагала паглыблення ў характары, змены спосабаў адлюстравання.

Кніга «Чалавек, вайна, подзвіг» увогуле дае ўяўленне аб здабытках савецкага кінамастацтва на адным з важнейшых напрамкаў яго развіцця, аб тэндэнцыях, якія вызначалі падыход кіне-

матаграфістаў да тэмы гераікі і подзвігу ў розныя гады. Праўда, не пазбег аўтар і прасталінейнасці, часам супярэчлівых меркаванняў. Больш акрэсленым атрымаўся асноўны вывад, які зробіць чытач разам з В. Смалем аб тым, што гераічны кіналетаніс адгрываў і адгрывае вялікую выхаваўчую ролі.

Кожнае з выданняў, пра якія ідзе гаворка, мае свой ракурс разгляду мастацтва. Кніга В. Нячай «Вялікі свет малога экрана» — з бібліятэчкі «Юным аб цудоўным», што выпускае выдавецтва «Народная асвета». На гэты раз вясвятляюцца своеасабліваць тэлебачання, яго грамадскае значэнне, ўзаемаадносіны маладой музы са старэйшымі сваімі сёстрамі — літаратурай, сцэнай, музыкай, кіно. Маючы на ўвазе адрас кнігі, вырашыць такую задачу даследчыку няпроста, бо трэба спалучаць, як мне здаецца, сур'эзнасць, дакладнай кажучы, грунтоўнасць размовы з «няспрошчанай прастотай», якая зольна зацікавіць і нават захапіць. Па ўсім відаць, што В. Нячай памятала пра гэта. Ва ўступе і іншых раздзелах кнігі яна дае цікавыя звесткі аб тэлебачанні, яго значэнні, ўзаемаадносін з грамадствам у СССР і ў зарубешных краінах.

Пазнавальную інфармацыю аўтар уводзіць там, дзе патрэбна паказаць лінію развіцця тэлебачання, яго дасягненні, перспектывы. Асноўная ж увага сканцэнтравана на раскрыцці вобразна-структурнага патэнцыялу тэлеэкрана. Адсюль і размова пра структуру тэлепраграмы, пра каментатара або вядучага тэлеэкранізацыі і тэлефільма, пра музычныя і адукацыйна-пазнавальныя цыклы, пра тэлеспектаклі... Аналізуючы канкрэтыя творы тэлевізійнага мастацтва, В. Нячай не абмінае важныя, на

разыходжанняў пры перадачы вобразнай сістэмы арыгіналаў, не парушаны мелодыя верша, яго рытміка і паэтычны сінтаксіс.

Адным словам, перакладчыкі збераглі мастацкую структуру твораў. Вершы М. Ісакоўскага добра гучаць па-беларуску, захаваны асабліваці творчай манеры паэта.

Заўвагі можна зрабіць толькі па асобных радках. Напрыклад, «І яблыкі качаюцца ў цвету» — «І ў квецені КІВАЮЦЦА сады», «Гуць степенны ў лузе моет свой гусіны красны нос» — «Гуць вадой ПАЛОШЧА НОС».

Цімох ЛІЯКУМОВІЧ.

ВЯДОМА, краявід стаў другі, не падобны на той, што расцілаўся перад вачамі, калі Станіслаў Іванавіч сам быў юнаком і, выбіраючыся па грыбы, выдыбаў на гэтай дарозе з кошыкам у руках і ножыкам складанчыкам у кішэні. Усё мяняецца на свеце: краявіды, воблікі людзей, гаворка. Праўда, нешта ад ранейшага ўсё адно застаецца, бо калі б было не так, то парвалася б усялякая сувязь часоў.

Чыгунку ад поля аддзяляе зялёная ахоўная паласа, на якой высока падняліся бярозы, асіны, дубкі. Ды і само поле інакшае. Прасцяг яго намнога большы чым раней, бо поле ўвабрала ў свае межы забалочаную нізіну, што прылягала да мястэчка з паўднёва-заходняга боку, былыя сядзібы хутаранцаў, ды, відаць, і лес пацясніла.

Некалі па правую руку ад прасёлкавай дарогі астраўком сярод роўнядзі поля выдзяляўся дубовы гаёк. Яны, дзятва, любілі сюды бегаць: з маладых дубкоў выразалі пруткі, з якіх гнулі дужкі для лукаў, ставілі сілкі на сініц, драздоў. Перад каменнай будкай абходчыка, дзе прасёлкавая дарога крута выгінаецца, дарогу з абодвух бакоў абступалі асіны, кусты крушынніку і лазняку. Яшчэ, здаецца, пасля вайны раслі тут шапаткія асіны.

Нічога гэтага цяпер няма. Да самага далёкага лесу поле роўнае, як скавародка: ні шкуматка лесу на ім, ні дрэўца.

Чыгуначных будак таксама няма. На іх месцы куча цэгля, і рознага друзу. Будкі пуцявых абходчыкаў пакінуты і зруйнаваны нібыта на той падставе, што дзецім абходчыкаў было далёка хадзіць у школу.

Станіслаў Іванавіч гадоў трыццаць не жыве ў мястэчку, мае ў горадзе сям'ю — дзвюх дачок і сына — і не вельмі часта наезджае ў родны кут. На гэты раз ён прыехаў да старой маці разам з сынам, рослым, плячыстым падлеткам: вельмі хочацца Станіславу Іванавічу, каб сын хоць раз прайшоў тымі сцежкамі, па якіх у маладосці вандраваў ён сам.

Яны выйшлі позна: пра грыбы вялікай пагалоскі няма. Дзень сонечны, але не спякотны, сонца плыве ў млявай павалцы рухомай аблачынак. У дзвюх ці трох мясцінах на полі шастаюць камбайны, падбіраючы познія аўсы.

Станіслаў Іванавіч хвалюецца, а сын Юрый, пра якога гавораць, што ён, як дзве кроплі вады, падобен на бацьку, спакойны. У тым лесе, куды цяпер Ста-

ніслаў Іванавіч ідзе з сынам, ён збіраў грыбы даўно — калі быў, бадай, у тым узросце, у якім цяпер сын.

Яны звярнулі з дарогі, калі дайшлі да Чарнічнага бору. У гэты найбліжэйшы ад мястэчка лес Станіслаў Іванавіч не баяўся сягаць у самым раннім узросце. Пасвіў тут карову, збіраў ягады, ды і першыя, дзіцячыя яшчэ грыбы тут таксама вучыўся збіраць.

Іван НАВУМЕНКА

ГРЪБНАЯ ПАРА

А П А В Я Д А Н Н Е

Толькі даўно няма Чарнічнага бору — ён прылягаў да чыгункі і яго ў акупацыю высеклі фашысты. Ва ўспамінах Станіслава Іванавіча лес яго дзяцінства паўстае як прыгожы сон: кашлатыя хвой ўперамешку з рэдкімі бярозамі, зарослы чарнічнікам сухадол, пачуццё прастору ў светлым, наскрозь пранізанным сонечнымі праменьнямі бары.

Цяпер на месцы Чарнічнага бору паднялося густое чарналесце. Густа спляліся галінамі бярозы, асіны, ляшчыннік, крушыннік. Але ў тых жа абсягах паміж чыгункай і пясчаным, з выбітымі, запоўненымі вадой каляінамі шляхам пралягае гэты новы лес, і Станіслаў Іванавіч, прадзіраючыся праз густыя зараслі, даволі ўпэўнена вядзе сына на сваё першае грыбовішча. Паміж Чарнічным борам і сцяной цёмнага грабняку была зарослая травой палынка, на якой яны, дзятва, заўсёды ў

грыбную пару вытупвалі па некалькі баравікоў.

Станіслаў Іванавіч хутчэй чуццём, чым свядомасцю вызначыў, што палынка тая самая. Раней яе абступалі маладыя дубкі, з боку мястэчка падпірала цёмная сцяна грабняку. Цяпер на месцы дубкоў густа разросся ляшчыннік, сям-там кустамі падняўся грабняк.

Не паспеў Станіслаў Іванавіч некаль-

на невялікім лапіку сярод лесу, як сорака, як, відаць, сто гадоў назад прабіваюцца баравікі. Хоць, можа, і мяняецца іх парода.

З дзесятак баравікоў Станіслаў Іванавіч паклаў у кошык, бадай, столькі забракаваў. Баравікі, якія растуць па ляшчынніку, заўсёды напалавіну чарві-выя.

Далей здарылася тое, што, відаць, мусіла здарыцца. Станіслаў Іванавіч прывёў сына на другі канец Чарнічнага бору, які некалі межаваў са светлым бярэзнікам. Зарослыя мохам, напаяўся-сыпаная ляжалі там у пару дзяцінства і юнацтва Станіслава Іванавіча акопы грамадзянскай вайны. У акопах і вакол іх добра раслі баравікі, і яму на гэтым месцы заўсёды шэнціла.

Светлы бярэзнік на тым месцы расце і цяпер, але акопы інакшыя. Гэтыя, што зарастаюць цяпер, засталіся з часу Айчынай вайны. У бярэзніку, мабыць, займала пазіцыі артылерыйская батарэя, бо паўсюдна ў лесе трапляюцца глыбокія квадратныя ямы.

У бярэзніку на дзіва пачало шэнціць сыну. Раз за разам падымае ён баравікі, паведамляючы аб гэтым бацьку. Станіслаў Іванавіч на першым часе шчасліва выгукі сына прымаў спакойна, потым, адчуўшы, што сын па ліку знойдзеных баравікоў, пакінуў яго далёка ззаду, пачаў нервавацца. Што ж, старасць, мусіць, саступіць маладосці, супакойваў сябе Станіслаў Іванавіч. Пачуцці аднак працівіліся.

Па другі бок пясчанага шляху ў пару юнацтва Станіслава Іванавіча на многія версты ўздоўж і ўшыркі цягнуліся маладыя, насаджаныя чалавечай рукою на сыпучым пяску сасоннікі. Калі Станіслаў Іванавіч падрас, стаў вучыцца ў старэйшых класах, ён не баяўся адысціся ад мястэчка на востраве, а то і на дзесяць верст: блукаў туды васьм па гэтых сасняках, верасях.

Цяпер тут бор. Намнога больш разлеглы, чым вынішчаны фашыстамі Чарнічны бор. Высока ўзнялі ў гэтым бары свае купчастыя шаты выносныя прыгожыя меднаствольныя сосны.

Як у хорам, уступіў Станіслаў Іванавіч у цудоўны незнаёмы бор, што вырас за час яго адсутнасці. Дол мясцінамі ўкрыты жорсткай травой, верасам, а на прагаллях, між дрэвамі ці на маладым сасонніку белаватым, наздраватым мохам.

Некалі, блукаючы васьм па гэтых лясных абсягах, Станіслаў Іванавіч песціў мары аб будучыні. Многае не спраў-

кі крокаў ступіць, як убачыў сямейку баравікоў — тры ці чатыры разам і наводдаль яшчэ некалькі.

Дзіва дзіўнае! Як бы зарослая, напаяўся забытая прыбная палынка яго спецыяльна чакала.

— Грыбы! — крыкнуў ён сыну. — Баравікі. Я заўсёды на гэтым месцы знаходзіў...

У сына — уласны гонар: падышоў, зірнуў на бацькавы баравікі і зноў падалей ад бацькі стаў калясць па палыне, пільна ўзіраючыся ў зарослы травой, закіданы лісцем дол.

Не растуць, як раней, наўзбоч палынкі маладыя дубкі, яе цяпер густа атуляе ляшчыннік, таму і баравікі цяпер тут іншыя. З цёмнакарычневымі каптуркамі — такія заўсёды вытыркаюцца пад арэшынамі. Але сіла зямлі ранейшая:

НА ПЕРШАЙ ВЯРСЦЕ

Віктар ГАРДЗЕЙ

З кнігі
„Засебак Радзімы“

На першай вярсце ад граніцы
Наш мірны характар відзён:
Пад неба растуць камяніцы
З вясёлым прыжмурам акон.

Крывёю напоены травы
За першую гэту вярсту.
Адданасці нашай заставы
Тут пільна стаяць на пасту.

Адны толькі птушкі фарсіста
Сюды залятаюць без віз.
Адсюль пачынаюць турысты
Па рускіх раўнінах круізі.

Сябрам, што прыходзяць з даверам,
Гасцінна мой Брэст адчыніў
Радзімы парадныя дзверы
На першай вярсце цішыні.

Тут гоцяцца даўнія раны
І светла чаромха цвіце
Над славай салдат, пахаваных
На першай айчынай вярсце.

Выплывае ў марознае ранне
Белы ветразь начных завірух
І, як снегу халоднае ззянне,
Сталых дум пачынаецца ўзрух.

Сонца ў спешцы пад кожнай сасною
Намалое сярэбраны цень.
Завірушная ноч за спіною
І турботны наперадзе дзень.

Даль пад колер вішнёвага цвету
Снег кладзецца, скрыпучы, як лёс.
Што Айчыне і цэламу свету
Гэты дзень неспазнаны прынес?

Белы ветразь плыве праз пагоркі,
Па лугах, праз сумненні плыве,

І згасаюць святальныя зоркі,
І высокая мудрасць заве.

З мітуснёй апраметнай расстанне.
Дабраты і плячоты зліццё.
Белы снег. Залацістае ранне.
І — жыццё!
Без канца, да знямогі — жыццё!

Паеду туды, дзе каліны
Спалілі бярозавы гай,
Дзе медам і ядам пчаліным
Нас лечыць пялёсткавы край,

Цяпельца любві не патухла
Да крэўнай сялібы сваёй.
Вандроўнае сэрца не глухла
З самоты і болю па ёй.

Паеду туды, дзе бярозкі
Бягуць, як славянкі, ў лугі,
Дзе бусел на вылеце з вёскі
Над помнікам робіць кругі.

Няўмольнаму часу не сцерці
І радасць, і смутак сяла,
Дзе ўджаліла ў самае сэрца
Бацькоўскага поля пчала.

Нішто ў народзе не забыта:
Ні слёзы ўдоў, ні душ разлом.
За серп і молат кроў праліта
І сёння ўся зямля прыкрыта
Сярпа і молата шчытом.

З мячом судзі за сцяг чырвоны
Прайшла, Радзіма, ты праз сеч,
І ля шчыта, зноў зачыхлены
Судзейскай мантыяй закона,
Ляжыць навостраны твой меч.

На траве, на спелай гронцы
Росны вечнасці налёт.

Не спыніць кружэнне сонца
І вады кругазварот.

Вечна ўсё: зямлі вярчэнне
І вярчэнне нас саміх.
Вечнае гадоў кружэнне
На асі трывог людскіх.

Кружым полем, кружым лугам,
Кружым вечна па зямлі.
Застаецца ў цэнтры круга
Край, што дзецім збераглі.

Першы снег сыпануў на святанні —
Светлы пух на платах, на траве.
Што сказаць вераб'ю ў спачуванні?
Пастаю, памаўчу —
хай жыве.

Весні гром пракаціўся нясмела —
Быць цяплу, быць святлу, дабраце.
Што сказаць гэтай яблыньцы белай?
Памаўчу і пайду —
хай цвіце.

Летні дождж над лугамі, над нівай —
Жыту горкую смагу запіць.
Што сказаць мне бярозцы шумлівай?
Падыду, абніму —
хай шуміць.

Ліставей у гаях, на балоце.
Завядання разгул не суняць.
Што сказаць жураўлям пры адлёце?
Пастаю, уздыхну —
хай ляцяць.

Ціхая песня ў гаях і дубровах
Чутна з прадвесня.
І салавейка і жаўрукова
Ціхая песня.

Сонца з-за бору напоўніць даліны
Пахам чабору.

Аляксею Пысіну — 60

Выдатнаму беларускаму паэту, заслужанаму работніку культуры, лаўрэату Дзяржаўнай прэміі БССР Аляксею Пысіну — 60. У сувязі з гэтым праўленне Саюза пісьменнікаў Беларусі накірвала яму прывітанне, у якім гаворыцца:

«Дарагі Аляксей Васільевіч!

Сардэчна вітаем і віншваем Вас, аднаго з лепшых беларускіх савецкіх паэтаў, з выпадку 60-годдзя!

Сваю літаратурную дзейнасць Вы пачалі адразу пасля Вялікай Айчыннай вайны, прайшоўшы яе гвардыі радавым, спаўна спазнаўшы горыч страт і радасць перамог у баях на Калінінскім, Ленінградскім, 1-ым і 2-ім Прыбалтыйскім франтах. Тэма вайны, выпрабаванне вайной чалавечыя якасцей стала, як Вы трална адзначылі ў сваёй аўтабіяграфіі, неадступнай тэмай Вашай паэзіі. Вершы і паэмы, якія ўвайшлі ў кнігі «Наш дзень», «Сіні ранак», «Сонечная паводка», «Мае мерыдыяны», «Твае далоні», «Пойма», «Да людзей ідуць», «Ёсць на свеце мой алень» прынеслі Вам заслужаную любоў і павагу чытачоў, таварышаў па літаратурнай працы, прызнанне крытыкі. Яскравы доказ гэтаму — пры-

суджэнне Вам за кнігу «Твае далоні» Дзяржаўнай прэміі БССР імя Янкі Купалы.

Шмат сіл аддавалі і аддалі Вы нялёгкай, сціплай, але выснароднай працы журналіста-газетчыка. З'яўляючыся кіраўніком Магілёўскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў БССР, Вы рупліва і дбайна клапаціліся аб выхаванні маладых літаратараў, паказваеце ім сваё творчасцю і грамадскай дзейнасцю прыклад вернага служэння партыі, народу, роднай літаратуры.

Мы, Вашы сябры і таварышы па плуру, рады, што сваё 60-годдзе Вы сустракаеце поўным сіл, творчых задум і намераў, у напружанай паэтычнай працы, якая назаўсёды стала галоўнай справай Вашага жыцця.

Шчыра жадаем Вам, дарагі Аляксей Васільевіч, добрага здароўя, творчай багаты і новых выдатных здзяйсненняў на радасць усім нам, на карысць беларускай савецкай паэзіі.

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання і жадае Аляксею Васільевічу, члену рэдкалегіі «ЛіМа», цудоўнага настрою, новых творчых поспехаў.

СЭРЦАМ ДОБРЫМ...

Як добра, што ёсць у нашым жыцці, у нашай паэзіі гэты светлы чалавек і паэт! Перачытваем яго ранейшыя творы або чытаем новыя — адчуванне такое, нібы ён ведае нас, а мы яго. І яму ва ўсім паверыш, ва ўсім з ім пагодзімся. Пацуюці сапраўдныя, мэта высокая.

Светла і прыгожа адкрываецца паэту жыццёвая краса — у багаці праёў. У «промняў і калоссяў сугалоссі», у чарадзейным унутраным свячэнні: «Свецца п'явучыя калоны быстрых ліўняў і жывых бароў...»; «Свецца камень. Свецца дух сасновы. Свецца даўні свет. Свецца летуценні. Свецца словы, што імкнуцца ў свет...»; «Свячэнне крыл, і лугу, і вады, сляды на беразе вільготным...»

І ўсё гэта не проста вабіць нас сваёй паэтычнасцю і першароднай свежасцю, але і запалоньвае самой пароднасцю з навакольным светам, за якою — і даверлівасць, і прыветнасць, і мудрасць, усё святое і багацце душы самога паэта.

Шырока і вольна раскінаецца душа, прастарнее свет і абнаўляюцца пацуюці:

І пачынаць мне ўсё трэба нанова:
Планаць, смяляцца, любіць,
З гліны, з праменьняў, з роднага слова
Свет свой па-свойму ляпіць.

Высокая паэтычная хваля. Душэўны ўздых. І можа нават сказаць: безаглядная радасць...

Але штосці большае заўсёды чуецца нам нават за самымі радаснымі радкамі А. Пысіна. Тут не адна толькі радасць. Да яе далучаюцца многія іншыя пацуюці. Яны побач, у іншых радках, яны і тут — у гэтых, іх узмацняюць і паглыбляюць. Гэта і боль страт, і трывога, і клопат, каб свет становіўся дабрэйшым і прыгажэйшым. Гэта ўсё, што з'язана з перажываннямі былога война-франтавіка. Ён на суровых дарогах вайны не раз глядзеў у твар смерці, захаваў верную памяць пра тых, хто загінуў. Ён спазнаў сапраўдную цану ўсіх жыццёвых каштоўнасцей: і сінга неба, і мірнай працы, і самых простых чалавечых радасцей.

І мы гэта адчуваем скрозь: і ў яго самых светлых радках, і ў адкрыта-балючых. Пысін раз за разам згадвае ў сваіх вершах вайну, зноў і зноў гаворыць пра сваіх баявых пабрацімаў, увесць час застаецца верным абавязку памяці:

Бачу, заўважаю, адчуваю
Шлях маіх дывізій і палкоў,
Ніткаю дарогі, што прайшоў,
Ніткаю суравою без вузлоў
З будучым мінулае сшываю.

Гэта трудная, нават пакутная справа — несці ўвесь груз памяці («Мне пажары, пажары ўсё сніца, я баюся аслепнуць ад іх...»). Але вялікі ў яго гуманістычны сэнс, важны грамадзянскі і ду-

хоўны змест, надзвычай актыўная маральная задача. Гэта ж наш агульны клопат — зберагчы памяць пра вялікія страты і перажытае народам у вайну, быць вартымі тых, хто дзеля нас і нашай будучыні аддаў сваё жыццё.

Аляксей Пысін аддаецца гэтаму клопату, мабілізуе ўсе сілы і магчымасці. І яго паэзія дае нам незвычайны імпульс: яна абавязвае і патрабуе, узвышае і натхняе. Яна прасвечвае і ачышчае нас, дае напоўненае адчуванне жыцця і яго неабвержнага ходу, дорыць яснасць позірку і глыбіню разумення.

Душоўнасць у паэзіі Пысіна — добрая, дзейная. Яна вынікае з усяго, што мае сапраўдны жыццёвы сэнс. Прывабна адкрываецца нам унутраны свет душэўна багатага чалавека. Гэты чалавек перш за ўсё працаўнік-сейбіт, неспяротнасць якога ў плённай сябе для сучаснікаў і нашчадкаў. Мноствам непаруных сувязей звязаны ён з людзьмі і светам. Ён «узее сэрцам добрым боль чужы адчуць як свой» і імкнецца «свет засеяць дабрывай».

У лірычнай плыні А. Пысіна выяўляецца ў сваёй адухоўленасці лёс народны, масавы. Яны тут побач і разам, у найбліжэйшай прыналежнасці да свету паэта: і загінуўшы воін, і працаўнік-продак, і «жанчыны, маці, словатворцы», і былы франтавік з яго трывогамі, і дзеці з іх незамгленай бесклапотнасцю...

І надзвычай адпаведна такому зместу і такой духоўнасці гэтыя стрыманасць і засяроджанасць паэтавай спеводзі, занятасць важным і галоўным («На скаргі, крыўду, дробныя згрызоты ну проста часу нестася...»), гарманічнае і трывалае адзінства асобы і паводзін, душэўная прасветленасць і ўнутраны драматызм.

Паэзія Аляксея Пысіна многае дапамагае нам адчуць і зразумець у яго сапраўднай вартасці. Між іншым, дзякуючы ёй, у большай глыбіні і выразнасці спазнаецца і тое, што складае наш неацэнны духоўны скарб, — лепшыя творы аб мінулай вайне. Мне здаецца, што, чытаючы вершы Пысіна, я лепш усведамляю, напрыклад, змест і праблематыку прозы Васіля Быкава (як і наадварот: чытаю Васіля Быкава — і яшчэ мацней адчуваю душэўную глыбіню пысінскай лірыкі).

Пысін — адзін з тых, хто, калі выкарыстаць словы Сяргея Нараўчатава, узняў на вялікую вышню тры святыя словы: адказнасць перад загінуўшымі. Вырастаюць новыя пакаленні, якія ведаюць пра Вялікую Айчынную ўжо толькі па ўспамінах старэйшых, па фільмах і кнігах. І калі яны таксама як душэўную патрэбу адчуваюць гэту адказ-

насць, дык у многім з-за таго, што боль гісторыі, перажытае народам уваходзіць у іх уласны душэўны вопыт. І тут паэтычнаму слову, такому, як слова А. Пысіна, належыць асаблівае роля.

Нядаўна мне давялося ў Гродне чытаць спекурс на сучаснай паэзіі для студэнтаў універсітэта. На занятках мы абмяркоўвалі многія вершы. І якая ж добрая душэўная размова адбылася ў нас, калі прагучалі пысінскія радкі:

Асенні лес, асенні лес,
Густых рабін бяздомнае святло.
Усё вышэй па дрэве дзятло,
А больш нікога ў лесе не было.

Чаго ж, чаго прыходзіць я сюды,
Пад звонкі ліст, пад хвойны сіні дым,
Шукаю чые нябачныя сляды,
І думаў аб усім і аб адным...

Шчыльнай лісты кладуцца на зямлю,
Дарогу сцелюць будучай вясне.
Сказаў бы дзятлу, як цябе люблю,
Сказаў бы дзятлу, як нялёгка мне...

Прырода, каханне, засяроджаны роздум, чуйны стан душы. Святло і маркота... Хораша адчулі гэта студэнты, і радасна было бачыць, як ім, дваццацігадовым, адкрываўся ўвесь вялікі прастор пысінскай лірыкі. Да багаццяў іх уласнай душы дадаваліся ўсё новыя і новыя паэтычныя радкі: «Мне ў жыта хочацца ўвайсці, мне вечнасцю здаецца жыта...»; «Сасна паклікала, як маці, працяжна, глуха: «Аляксей...»; «Усё прымаю, усё цяно па праву пабрацімства мёртвых і жывых...»

Як добра, што ўсё гэта душэўна-паэтычнае багацце ў нас ёсць, што яно яшчэ памножыцца і многім-многім людзям прыдасца як сваё.

«... Наша пакаленне вельмі маладым пайшло на тую, магчыма, апошнюю вайну і наша маладосць вызначыла ў ёй і наш лёс... — пісаў нядаўна Васіль Быкаў з адной юбілейнай нагоды. — Наўрад хто-небудзь з нас разлічваў дажыць не толькі да генеральскага чыну, але і да генеральскага ўзросту... І калі ўсё-такі лёс злітасцівіўся да некаторых з нас і мы цяпер маем магчымасць ушаноўваць аднаго з нашых равеснікаў, то робім гэта з радасным адчуваннем таго, што сляпы выбар лёсу не стаўся марным...»

Мы маем падставы гэтыя словы выдатнага пісьменніка, былога франтавіка даставаць і да Аляксея Пысіна, які ў маладосці радавым салдатам прайшоў праз усю вайну і годна, па-сапраўднаму спаўняе свой чалавечы і грамадзянскі абавязак.

Хай жыццё плае, смяецца, плача,
Вучыць прыгажэй і лепш любіць.
На зямлі — адзіная удача:
У вечным слове чалавекам быць.

Як жа ўсё-такі добра, што ёсць у нас, у нашай паэзіі гэты светлы чалавек і паэт з сэрцам добрым і мужным!

Варлен БЕЧЫК.

дзілася з тых гарачых мар. Нібы кампенсуючы свае жыццёвыя страты, Станіслаў Іванавіч, пачаў раз за разам знаходзіць баравікі. Гэта іменна баравія грыбы: з медна-цёмным каптуркай і крамянай акруглена-тоўстай ножкай. Такіх баравікоў у пару маладосці Станіслава Іванавіча тут не расло.

Станіслаў Іванавіч знаходзіць медна-галовыя баравікі найбольш па белавыя, сярэбраныя імхах. Яны вытыркаюцца кучкамі па два-тры, пяць штук і відаць здалёк. Ніхто яшчэ не быў у гэтыя дні ў бары, таму прыгожыя баравікі шчаслівы грыбнік бярэ першы. А сыну ў бары наадварот не шанцае. Ніводнага баравіка не падняў. Станіслаў Іванавіч радуецца, што можа параўняцца па ліку знойдзеных баравікоў з сынам, а, магчыма, нават трохі перагоніць. Радуюцца і нічога з сабой не можа зрабіць.

Зноў працінае Станіслава Іванавіча здагадака: грыбная зямля сваё даказвае. Яс, мяняючыся сам, мяняе пароду грыбоў, але грыбное месца грыбным застаецца.

Па дарозе дамоў Станіслаў Іванавіч загарэўся паказаць сыну дубы, да лёсу якіх меў у дзяцінстве накатарае дачыненне. У час канікулаў яны, школьнікі, каб набыць новыя штаны, сарочкі, выпраўляліся на заробкі ў лясніцтва. Вось там за чыгункай, за балотцам рабілі прасвятленне дубкам. Дубкі падняліся на градках, але ў росце іх абганялі бярэзкі, асінікі, якія раслі побач, заглаваючы дубкі. Каб даць святло і жыццёвую прастору дубкам, астатнія дрэўцы належыла высякаць. Колькі гадоў прайшло з таго часу? Лічы, ледзь не паўвека.

У Станіслава Іванавіча не раз узнікала жаданне паглядзець на дубкі, дзеля добрага росту якіх яны, дзятва, тры леты ўзлар церабілі асіны і бярэзы, крушыны і іншыя дрэўцы.

Яны перайшлі чыгунку, перасохлае, вытаптанае скацінай балотца. Павінен ужо быць той жаданы дубовы гай. Вось дарога, якая ідзе поруч з чыгункай, балацянка, зусім зарослы травой ставок, у якім яны, дзятва, тады купаліся.

Але няма дубкоў. Замест іх на ўсім значным прасторы разложыстыя асіны. Галаву трэба задрэць, каб убачыць верх такога высокага дрэва. Камлі асін гладкія, прамыя, магунтыя. І на ўсёй плошчы толькі два ці тры чэзлыя дубкі. Марна, значыць, прапала дзіцячая праца. Не пайшлі на гэтай зямлі ў гэст дубы. На ёй накіравана расці вольны прыгожым асінам, як па грыбных мясцінах — грыбам-баравікам.

Прагнуць палеткі, сады і каліны
Сонца з-за бору.

Яснае неба з той песняй лагоднай,
З працай і хлебам.
Сёння над светам, над ніваю роднай
Яснае неба.

Жыць чалавеку ў нагодзе вясёлай,
З праўдаю веку.
Жыць бусляняці, травіначы кволай,
Жыць чалавеку.

Ціхая песня ў бацькоўскай старонцы
Чутна з правдасня.
З хлебам і шчасцем, з мірам і сонцам
Ціхая песня.

На зямлю прыйшлі мы ў мірны час,
Ды няма ад горычы збавення.
Мо таму, што свет прывеціў нас
Чорнымі асмалкамі бявення.

З попелу выглядала вайна
То цвіком іржавым, то вядзерцам.
І здаецца, што ў грудзях здаўна
Не маё — баліць чужое сэрца.

Над вугольлем спаленых дамоў
Ластаўка здзічэла крычала.
Сёння ж нам хапае дактароў,
Мо таму, што хлеба не хапала.

Уволюць памяць болю асцюкі,
Бо і сёння — з далечы абжытай —
Бачу я: бягуць,
Бягуць жанкі
Жаць яшчэ невыспелася жыта.

І калі з іх нехта спыніць крок,
Пахіснуўшыся сярод іржышча,
Знаю: гэта засланіла зрок
Чарната тых блізкіх папалішчаў.

Віктар ХАУРАТОВІЧ

ДУШЫ ВЫСОКАЕ
НАПРУЖАННЕ...

Аляксею ПЫСІНУ

Вясёлым ветразем мацеліць
І чыстай кветкаю садоў
Гады маленства адляцелі,
Узвіліся полымем кастроў.

Займаўся досвітак над краем
Юнацкіх мараў і надзей...
А ты пайшоў у бой са зграяй,
Што засланіла хмарай дзень.

Паходзеў вёрсты — за плячамі,
Над галавою — сіль нябёс...
Не спіцца ў роздуме начамі
Пад шэпт за вокнамі бяроз.

Прайшоў праз полымя і міны —
Легендай стаў суровы лёс.
Грукочуць колы успамінаў...
І сэрца ўзрушана да слёз.

Яно ж не з каменю і сталі —
Баліць, трывожыцца ізноў:
Байцы лістоў не дапісалі,
Не дасказалі цёплых слоў.

...Душы высокае напружанне —
На правадах тваіх радкоў.
Ніводнай рыскаю не схлушана
Святая праўда пра саброў.

Дарма, што снег абсыпаў скроні
І больш ужо не растае.
Твае я цёплыя далоні
Бяру з павагаю ў свае.

ПА НЯПОУНЫХ ДАДЗЕННЫХ, гэтая камедыя Мікалая Васільевіча Гоголя ідзе цяпер на дваццаці шасці сценах нашай краіны. Адна з пастановак «Рэвізора» бягучага сезона — гомельская, аб якой тут і пойдзе гаворка. Зразумела, мы міжволі прыгадваем тое, што ведаем пра сцэнічную трактоўку і выкананне камедыі на працягу доўгіх гадоў яе жыцця і трыумфальнага шэсця па тэатральных падмостках свету. «Трыумфальнага» — слова патэтычнае і, бадай, у дадзеным выпадку не зусім абавязковае, бо былі ж спектаклі пра смешныя і горкія прыгоды Івана Аляксандравіча Хлестакова і не зусім удалыя, і адкрыта эксперыментальныя, і вельмі ж адвольныя ў параўнанні з літаратурнай першаасновай. Здаралася, рэжысура празмерна спрошчана тлумачыла эпиграф Гоголя да «Рэвізора»: маўляў, «не крыўдуй на люстра, калі морда крывая». Тады на падмостках з'явіліся знарок абкарыкаваныя, мала падобныя да жыццёвых і па-мастацку абагульненыя тыпаў, штучна грэцкія сцэнічныя партрэты дзейных асоб знаёмага нам усім яшчэ па школе «Рэвізора». Здаралася і наадварот: тэатры толькі больш-менш выразаюць давалі варыянты вядомых ілюстрацый да кніжных выданняў камедыі або паўтарэнні класічных пастановак камедыі ў Малым тэатры.

Амплітуда трактоўкі і выканання — шырокая. Вышэйшым пунктам свавольных, па-творчы дзёркіх адносін да тэксту і волі аўтара стала пастаноўка У. Меерхольда, пра якую і дагэтуль спрачаюцца даследчыкі і гісторыкі драматургіі і тэатра. Самае крыўднае было тое, што пасля такога «Рэвізора» ўжо зусім «не Меерхольды» па ўзроўні таленту і глыбіні дапытлівай думкі адчулі права таксама рабіць з камедыяй што толькі захочацца... Магчыма, у такім сцэнічным дэсе п'есы прычына рэдкіх удач сцэнічнага ўвасаблення камедыі і ў нашы дні. Дастаткова заўважыць, што і такі майстар, як В. Плучак у Маскоўскім тэатры сатыры, не здолеў даць спектаклю нерв і напал на доўгі тэрмін сцэнічнага жыцця.

Вясна 1980 года. Гомель. Тэатр. Як толькі мы пераступаем парог глядзельнай залы, перад намі адкрываецца змрочнае афармленне сцэны (аўтар сцэнаграфіі мастак А. Кляўзер). Вышэй за партал сцэны ўзнікаюцца сцэны... храма. Фрэскі. Абліччы святых. Твар багаматцеры. Хісткае святло падае на яго. Тут жа верставыя слупы, якія нібы паказваюць шлях... Куды?

кrywальнага і пераможнага смеху і ўбачыць на падмостках гоголеўскія персанажы, тыя, аб якіх аўтар у сваіх «Заўвагах для паноў акцёраў» пісаў: «Арыгіналы іх заўсёды амаль знаходзяцца перад вачамі». Адным словам, глядач настройваецца на ўспрыманне твора пра мінулае — твора павучальнага, змястоўнага і сапраўды смешнага.

На жаль, на цяперашнім го-

на ўменне насіць касцюм, мець адпаведныя манеры, нюансіраваць мову. Зразумела, магчыма і пэўная стылізацыя, і абавязкова Хлестакоў павінен вылучацца з правінцыяльнага асяроддзя, дзе ён частуецца і выхваляецца, заляцаецца і п'янее ўсё ж «не так», як гэта робяць розныя Бобчыньскія і Ляпкіны-Цяпкіны. Гоголь назваў яго «крыху прыдуркаватым» і нават «без цара ў галаве». Та-

Так, страх перад адказнасцю за ўсё — рухаючая сіла ў камедыі Гоголя. Інакш — прыгоды нікчэмнасці сярод нікчэмнасцей.

Праўда, нават той гараднічы, якім ён выглядае ў гомельскага выканаўцы ролі Я. Дашкова, павінен быў усё ж насцярожыцца, бачачы перад сабой дробенькага гультая-вандроўніка. Антон Антонавіч жа, паводле Гоголя, «вельмі не дурны, па-свойму, чалавек». Ён — «крыху рэзанёр». І акцёру варта тут карыстацца пераўвасабленнем у характар чалавека «з грубаразвітымі нахіламі душы». І, канечне, гэта мог бы зрабіць вопытны артыст Я. Дашкоў, але ж не зрабіў. Палічыў дастатковым пераапрунцанні і гаварыць тэкст Сквазніка-Дмухановскага. Мастацкага ж адкрыцця няма.

Усяляк падкрэсліваюцца і смакуюцца зратычныя матывы ўчынкаў і слоў Мар'і Антонаўны. Правінцыялка, яна, вядома, ніколі б не дазволіла сабе ў прысутнасці лабочных асоб так адкрыта заляцацца і «прапапоўваць сябе» Хлестакову. Ці не таму Іван Аляксандравіч у Гомелі аддае перавагу яе маці, і ёй, Анне Андрэеўне, адрасуе сваё «Бывайце, анёл душы май-ей...»

Я называю гэтыя адхіленні ад камедыі Гоголя і адчуваю, што амаль заклікаю рэжысуру і акцёраў перачытаць тэкст «Рэвізора». Хоць бы такое месца: Хлестакоў цалуе жаночае плячо — і што ж? Мар'я Антонаўна «ўстае абураная» і гаворыць рашуча: «Не, гэта ўжо занадта... Нахабнасць якая!.. Вы лічыце мяне такой правінцыялкай...»

Выканаўцы ролі Мар'і Антонаўны актрысы Л. Алешчанка і Г. Вевер выглядаюць больш натуральнымі тады, калі іх геранія кідаецца на калені да Хлестакова і цалуе яго, чым пры такім абурэнні. Як і спеваў гэтай самай Мар'і Антонаўны разам з баякам-гараднічым пад акампанемент... духавога аркестра, такія «пасажы» перастраююць камедыю на фарсавую хвалю тэатральнага відовішча.

Стракатасць і эклектызм адчуваеш і ў знешніх атрыбутах

ГОГАЛЬ ЗАСЛУГОЎВАЕ ПАШАНЫ!

«РЭВІЗОР» на сцэне Гомельскага абласнога драматычнага тэатра

Наколькі помніцца, нічога клерыкальнага ў камедыі, здаецца, няма. Праблема прасвятлення грэшнікаў і злодзеяў і далучэння іх да бога Гоголем не абмяркоўваецца. «Слушы» ж — не навінка наогул: з іх дапамогай калісьці пастаноўшчыкі спрабавалі паказваць тую дарогу, па якой на лепшых конях едзе ад Сквазніка-Дмухановскага і яго хаўруснікаў Іван Аляксандравіч Хлестакоў. Такім чынам, у матывах сцэнічнага афармлення ёсць штосьці ад эклектыкі і выпадковаці. Першае ж візуальнае ўражанне надае нашаму настрою нейкі дзіўны і, шчыра кажучы, недарэчны тон. Да канца спектакля перад намі мільгаціць змрочны вобраз рэлігійнага цемрашальства і цемры наогул. Навошта? Чаму?

Выкрыццё прыгоннага ладу і манархічнай дзяржаўнай машыны, царскай бюракратыі адсталіцы і да таго горада, адкуль «хоць тры гады скачы, ні да якой дзяржавы не дасяжеш...», — вось сутнасць «Рэвізора». Смех, які выкрывае ўсіх чыноўных прайдзісветаў і іх прыстасаванцаў, — становіцца персанаж гэтага твора. І хоць наш сённяшні глядач адчувае, што і дасведчаны і добра ведае, аб чым і дзеля чаго пісаўся Гоголем «Рэвізор», ён ідзе ў тэатр, каб стаць саюзнікам вы-

мельскім «Рэвізорам» вы амаль не пачуеце... смеху. Гэта тым больш дзіўна, што рэжысура і выканаўцы не вельмі стрымліваюць сябе, дэманструючы арсенал адкрыта фарсавых прыёмаў і трыкуцаў. Бывае, зала нават бянтэжыцца ад вульгарнасці таго, што і як паказваецца са сцэны.

У споднім па сцэне бегаюць і пачынаюць грубую бойку Анна Андрэеўна і Мар'я Антонаўна. Наглядчык вучылішчаў Лука Лукіч Хлопаў праглынае... сігару... Скажаць, што «ніхто» ў такіх моманты не смяецца, нельга. Ды ці гонар для тэатра такі смех?

Тут я мушу заўважыць, што размеркаванне роляў сярод акцёраў, якое наогул мае вялікае значэнне, а ў «Рэвізор» можа мець рашучае і канчатковае значэнне, не зусім дакладнае. Рэжысура ў Гомелі (паставіў спектакль М. Серабро) даручае іграць Івана Аляксандравіча Хлестакова маладому артысту В. Беднашэю. Ён вельмі арганічны ў сцэнічных паводзінах, натуральны і шчыры ў ролях юнакоў нашых дзён. Ды нечага патрэбнага менавіта для гоголеўскага героя яму нештае, і таму не атрымаўся з яго той «чыноўнік з Пецярбурга», які пусціць пыл у вочы (і не толькі Сквазнік-Дмухановскаму) з найвялікшым эфектам. Тут важ-

кім яго бачыць аўтар, мы, глядачы, і той «смех», што не сціхае над галавой недарэчнага «рэвізора». Для ўсіх астатніх дзейных асоб ён — фігура, дзівацтва якой успрымаюцца як прыёмы для таго, каб захаваць «інкогніта» важнага чыноўніка «з сакратным прадпісаннем». На сцэне ж В. Беднашэя часцей не без поспеху дэманструе раптоўныя ўчынкі ёлупа, які зусім выпадкова і незразумела чаму прымаецца гараднічым і ўсім хаўрусам з такой урачыстай пыхай. Выконваючы мізансцэны, прапанаваныя рэжысёрам, акцёр хаваецца... у спадніцах жонкі гараднічага, ускоквае на стол, каб там закончыць вядомы маналог «Мяне сам дзяржаўны савет байца... У палац кожны дзень езджу. Мне заўтра ж дадуць чын фельдмарш...» Ён на стала і кладзецца спаць; адтуль яго знімаюць і нясуць, падняўшы высокую на руках, паліцэйскія. І ўсё гэта выглядае непрыстойнымі паводзінамі вельмі ж маладога чалавека, які ўпершыню ў жыцці піў такое адметнае віно і наогул не ведае, што такое «палітэс».

Ці тое гэта, аб чым сказана «Рэвізорам»? Там жа вялікія вочы страху робяць з сапраўды сталічнай, але нікчэмнай фігуры такога нахабнага і самаўпэўненага падманшчыка!

КЛУБ: ЭФЕКТЫЎНАСЦЬ, ЯКАСЦЬ

Усё часцей даводзіцца чуць, што наш заводскі Палац культуры вельмі папулярны ў горадзе. Мне ж асабіста хочацца назваць яго проста гасцінным домам, дзверы якога адчынены для ўсіх, домам, дзе прыгожа, чыста, утульна і, нарэшце, цікава. Пабываць тут — жыва патрэба кожнага працаўніка завода.

Якая яна, роля рабочага клуба ў жыцці вытворчага калектыву? Якія яны, праблемы супрацоўніцтва прадпрыемства і ўстановы культуры? Ці плённыя гэтыя кантакты? Адным словам, ці «рэнтабельны» клуб для завода?

Пачну з успамінаў. Прышоў я на завод больш як дваццаць гадоў назад. Працаваў рабочым, быў начальнікам цэха, потым сакратаром парткома. Таму, можна сказаць, на маіх вачах фарміравалася заводская самадзейнасць і наогул уся творчая дзейнасць нашых культасветнікаў. Трэба сказаць, што ў нас той-сёй з кіраўнікоў завода, бывала, лічыў, што клуб — проста дакучлівы ўтрыманец. Сродкаў забірае шмат, а аддача мінімальна. Сапраўды, кіраўнікі клуба мяняліся ледзь не праз кожны паўгода, гурткі там існавалі, бадай, толькі на паперы.

Становішча змянілася, калі да нас прыехаў працаваць дырэктарам Палаца культуры Мі-

мікон Георгіевіч Кіракозаў. Вось тады я і зразумеў, якую дапамогу можа аказаць клуб у справе выхавання рабочага калектыву.

Мы ўбачылі ў асобе кіраўніка палаца і ў стылі яго кіраўніцтва не гаспадарскі імпульс «новай мяцёлкі», не каскад яркіх мерапрыемстваў, створа-

ЗАВОД—КЛУБУ, КЛУБ—ЗАВОДУ

ных дзеля таго, каб «пусціць пыл у вочы», а дасканала прадуманую і прыстасаваную менавіта да нашай вытворчасці сістэму культурна-асветніцкай работы, якая патрабавала ад усяго калектыву завода абавязковага актыўнага ўдзелу ў клубнай справе.

Культура і вытворчасць... Гэтае плённае супрацоўніцтва і ўзаемаразуменне прынеслі нам выдатныя вынікі. З шасці тысяч рабочых і служачых нашага завода чацвёртая частка — актыўныя ўдзельнікі клубнай і цэхавай мастацкай самадзейнасці. Аднак самае галоўнае ў тым, што гэтыя больш чым паўтары тысячы артыстаў-

аматараў самі з'яўляюцца выхавальцамі моладзі. Як правіла, яны перадавікі вытворчасці, многія з іх — дэпутаты мясцовых Саветаў, прафсаюзныя і камсамольскія актывісты.

Прыгадаю адзін выпадак. Аднойчы я пайшоў у Палац культуры, каб паглядзець вечар па прафарыентацыі. Пасля ўрачыстай часткі павінен быў адбыцца канцэрт нашай мастацкай самадзейнасці. Аднаго з хлоп-

цаў, удзельніка танцавальнага калектыву, нехта з глядачоў папрасіў пранесці ў клуб дзве бутэльні пива. Пра гэта даведаўся яго таварыш па самадзейнасці. Назаўтра на сходзе танцавальнага калектыву, дзе прысутнічалі прадстаўнікі завода — члены савета клуба, было вынесена рашэнне за гэты ўчынак выключыць хлопца з ансамбля. Трэба было бачыць, як ён прасіўся са слязамі на вачах. Але ўсе былі аднадушныя — выключыць. І толькі праз некаторы час яго зноў прынялі ў калектыв, прынялі, калі ўпэўніліся, што хлопец зразумеў сваю памылку.

Ні адзін вечар на заводзе не

праходзіць без удзелу нашых артыстаў-аматараў. З вялікай радасцю мы сочым за поспехамі лаўрэата прэміі Ленінскага камсамола Беларусі, народнага агітатара «Усмешка», з задавальненнем наведваем спектаклі народнага тэатра драмы, якім кіруе народны артыст РСФСР Мікалай Ільіч Радзівоўнаў, апладзіруем майстэрству народнага ансамбля танца, які стаў лаўрэатам XVII Міжнароднага фестывалю рабочых танцавальных калектываў у ГДР. Кіруе гэтым цудоўным ансамблем заслужаны работнік культуры БССР М. Кіракозаў. Можна было б гаварыць і пра іншыя калектывы, іх у Палацы культуры — дзевятнаццаць.

Працаваць на вытворчасці і дзесяткі гадоў аддаваць свой вольны час самадзейнай творчасці — гэта вялікая нагрузка. Таму мы ў сваю чаргу робім усё магчымае, каб падтрымаць, заахвоціць такіх працаўнікоў. Звычайна артыстам-аматарам мы прадастаўляем адпачынак летам, набываем для іх пуцёчкі ў санаторыі, дамы адпачынку, турысцкія базы і прафілакторыі.

Могуць спытаць, дык што — вартасць працаўніка ў вас вымраецца тым, як чалавек танцуе? А хіба не можа быць, што ў танцах ён першы, а ля станка апошні... Дык я скажу адразу — усё ўдзельнікі самадзейнасці адначасова і выдатныя рабочыя. Памятаю, адзін з удзельнікаў агітатара «Усмеш-

ка», які працаваў у электрацэху, недабракасна выконваў сваю работу. Калі ў яго спыталі, чаму так здараецца, ён спасылаўся на самадзейнасць, маўляў, шмат часу аддае рэпетыцыям, канцэртам, паездкам і г. д. Яго таварышы па мастацтве вельмі абурыліся і на сходзе ўдзельнікаў «Усмешкі» вырашылі выключыць гэтага рабочага з самадзейнага калектыву. Праўда, потым хлопец выправіўся і працаваў як след...

У нас на заводзе склаўся такая традыцыя: які б прадстаўнічы і важны ні быў сход у кабінете дырэктара або галоўнага інжынера, калі зойдзе ў гэты момант работнік клуба, то з ім мы пагаворым у першую чаргу. І не толькі пагаворым, але і зробім усё магчымае, каб дапамагчы. Вось, напрыклад, летась цяжка было з малярнымі работамі. Узнікла пытанне, дзе раней рабіць рамонт — у цэхах прадпрыемства ці ў Палацы культуры? І ўсе мы аднагалосна вырашылі — у першую чаргу зробім у палацы.

Цяпер ужо нікога не здзіўляе, калі я запрашаю да сябе кіраўнікоў цэхаў, каб пагаварыць не толькі пра план, але і пра развіццё самадзейнай творчасці на нашым заводзе.

Часта даводзіцца чуць, што некаторыя кіраўнікі вытворчасці «са скрыпам» адпускаюць артыстаў-аматараў на рэпетыцыі ці канцэртныя выступленні. Сапраўды, праблема складаная, бо ўдзельнікі самадзейнасці —

КАЛІ СЛОВА «ПЯЕЦЦА»

Зварот кампазітара да паэтычнага слова — важны творчы акт. Ствараючы музыку на абраны тэкст, ён павінен узяцца да вышын паэтычнага натхнення, раскрыць эмацыянальны напал слова адпаведна аўтарскай задуме. Аднак можа падацца, што ў гэтым няма асаблівых цяжкасцей: слова само па сабе насычана зместам і можа абудзіць у музыцы самыя жывыя, зразумелыя асацыяцыі. І калі паэзія і музыка ўзаемадзейнічаюць, так сказаць, на роўных, то ў чым жа цяжкасці? Чаму некаторыя паэтычныя тэксты кладуцца на музыку лёгка, а ёсць такія, што, як прынята гаварыць, не спяваюцца? Якая ж роля кампазітара ў гэтым? Ён застаецца толькі інтэрпрэтарам або ў ім нараджаецца своеасаблівы сааўтар-паэт?.. Ва ўсякім разе ён павінен стаць упоравень з духоўным станам стваральніка вершаў.

Маладыя кампазітары Людміла Шлег, Алег Сонін, Валянціна Сярых, Уладзімір Дарохін актыўна ўвайшлі ў свет беларускай паэзіі і кожны абраў для сябе штоосьці самае блізкае. Пра вакальныя цыклы гэтых аўтараў мы і пагаворым.

Дарэчы, жанр раманса зусім няпросты. Лаканічная, нярэдка замкнёная форма патрабуе тонкага, адухоўленага ўвасаблення вобраза, добрага валодання вакальнымі канонамі. Разам з тым, тут асабліва працягваюцца індывідуальнасць почырку кампазітара.

Вось вельмі своеасаблівы па задуме новы зборнік саркастычных эсэ Л. Шлег на тэксты

А. Вярцінскага — «Няма дурных» (для барытона і фартэпіяна). Аўтары, імкнучыся выкрыць мяшчанскае раўнадушша да паўсядзённага жыцця, ствараюць трапныя партрэтныя замалеўкі. Сярод вядомых у савецкай музычнай літаратуры сатырычных твораў — фартэпіяныя «Сарказмы» С. Пракоф'ева, сатырычная кантата Р. Шчадрына «Бюракратыяда»; опера М. Аладава «Тарас на Парнасе» і інш. Імкненне маладога аўтара прадоўжыць гэтыя традыцыі радуе.

Новы цыкл прывабляе смеласцю структурнага вырашэння. Традыцыйная «апавядальнасць» заменена дыялогам канцэртмайстра і саліста са спалучэннем вакалу і размовы. Тры вакальныя мініяцюры — «Комплексе непаўнаценнасці», «Абьяквасць», «Няма дурных» — вылучаюцца канфліктнай вастрыней, а таксама незвычайнаю стылю: паўзы, выклічнікі, глісанды фартэпіяна перадаюць непаразуменне, іронію, успышкі злосці; вядучая партыя саліста — рэчытатывна-дэкламацыйная і ў той жа час песенная. У цэлым твору ўласціва жанравая каларыстычнасць.

Почырк А. Соніна зусім іншы. Яго рысы блізкія да паэтычнай лірыкі Р. Барадуліна, да тэкстаў якога кампазітар звярнуўся, ствараючы свой новы вакальны цыкл. Струмень філасофскага роздуму, нечаканасць вобразных пераўвасабленняў, афарыстычнасць выказванняў — усё гэта арганічна вакальна-паэтычнаму твору А. Соніна і Р. Барадуліна. Тры вершы — «Пад вечнымі сосна-

мі», «Кірмаш» і «Няхай плывуць чаўны вясны» — як бы падуладны скразному дзеянню, выражэнню адной музычна-паэтычнай ідэі. Псіхалагічна тонкімі штырхамі, глыбокімі ўнутрымі кантрастамі пазначаны першы раманс. У меладычным распева ствараецца эмацыянальнае нагнятанне, якое прыводзіць да высокай драматычнай кульмінацыі. Спалучэнне вострых гарманічных абаротаў з празрыстасцю фактуры надае гучанню тонкі каларыт. Далей — своеасаблівы эцюдны накід ярмарачнай карцінкі. Імітацыя народнага найгрыша, «пераплас» у фартэпіяна — маляўнічы фон, на якім гучаць інтанацыі здзіўлення, пытання: «Ранак, ранак... Ну, а дзе ж кірмаш?» Неспадзяваным успрымаецца заканчэнне гэтай музычнай замалеўкі. Скорэгаворка «Засветла вяртайся, засветла вяртайся з кірмашу» ідзе на паслякульмінацыйным затуханні, паступовым стайванні, што спакваля псіхалагічна настроівае на заключны, сузіральны, прасветлены раманс «Няхай плывуць чаўны вясны». Паслухаеш гэты цыкл — і застаецца адчуванне інтанацыйнай гнуткасці, дынамікі кантрастаў, вобразнасці кампазітарскіх рашэнняў.

Маладога кампазітара В. Сярых аматары музыкі ведаюць па радыё і тэлеперадачах, традыцыйных саюзаўскіх «серадах», камерных канцэртах. Кампазітар піша ў розных жанрах, і кожны раз раскрывае сябе дапытліва, у пошуках, у роздумках. Яе музыка рухаецца ўнутры імпульсам шчырасці, прастаты. Яна напоўнена любоўю да Радзімы, да беларускага краю, да яго народа.

У вакальных цыклах на вершы М. Багдановіча, М. Таўка прыцягвае арыгінальнасць задумы ў пабудове цыкла ў першым выпадку, неспрэчнасць бытаапісання — у другім. Працягваючы класічныя традыцыі, аўтар імкнецца да арганічнага спалучэння паэзіі і музыкі. Вершы М. Таўка «Эцюд», «Каб другі раз быў», «Казкі» прачытаны кампазітарам удумліва. Выразная меладычная лінія, рытмічная вастрыня, гарманічная маляўнічасць гучання натуральна перадаюць лірыка-эпічную апавядальную інтанацыю, гумарыстычны тон, задумлівы настрой.

Самы лаканічны вакальны цыкл склалі два рамансы У. Дарохіна на вершы З. Бядулі (напісана да 90-годдзя з дня нараджэння паэта). Здаецца, музыка і патхнёная паэтычная карціна ў вершах нарадзіліся адначасова:

Над сажалкай сінняй зара
начавала,
Было там і зорак нямала,
У сажалку зоркі праменні
кідалі,
Свяціліся блізі і далі...

Першы раманс называецца «Дзень добры!». У музыцы — свежыя пастаральныя фарбы. Яна прыцягвае шчырай заміланасцю да характава. Другі — «Я пайду ў сыр-бор» — падаецца як лірыка-псіхалагічны маналог. Асабліва характэрны заключны эпізод раманса, які развіваецца на працяглых акордавых вертыкалях, які прымушае ўслухацца ў «глухую пушчу»:

Сярод пушчы нямой, сярод
пушчы глухой
Дзве хваіны стаяць і гавораць
аб ёй...

Абодва рамансы вылучаюцца сталасцю рашэнняў, майстэрствам пісьма. Яны, перш за ўсё, вакальныя: так і захоплівае меладычны паток у першым; стрыманасць, плаўнасць апавадання — у другім. Цыкл мае развітую, мастацка-вобразную партыю суправаджэння.

Заканчваючы свае нататкі, скажу, што ў вакальных цыклах нашай кампазітарскай моладзі гучыць свежае музычна-паэтычнае слова, пазначанае тонкасцю адбору і ўспрыняцця тэксту, смеласцю яго інтэрпрэтацыі. Па першых кроках не заўсёды распазнаеш індывідуальнасць, але названым тут аўтарам нельга адмовіць у характэрнасці рысаў стылю, почырку. Музыка значная па змесце, свежая па фарбах, дэмакратычная па мове. Кожны з цыклаў, думаецца, мае права на адметнае месца ў праграмах вечароў беларускай вакальнай музыкі.

В. СІЗКО.

часу, і ва ўнутраным разуменні выканаўцамі зусім пэўнага стылю і пэўнай моды. Пры ўсіх намаганнях даць нешта больш блізкае да Гогаля артыстаў Л. Сіманюскай і І. Чальцовай (Анна Андрэеўна), П. Рабава (Земляніка), М. Маліноўскага (Хлопаў), Ф. Іванова (Бобчыніскі), А. Лаўрыновіча (Шпекін) у нас, гледачоў, так і не з'яўляецца адчування сустрэчы з гогалеўскім творам. Нам паказваюць нешта хутчэй па «матывах Гогаля», нейкі каскад вядзельна-фарсавых пасажаў, мазаіку адвольных пераробак даўно знаёмага тэксту і вядомых сітуацый. У гэтым каскадзе і ў гэтай мазаіцы так і не знайшлося месца для акрэсленых і выразных галоўных дзейных асоб «Рэвізора», без якіх традыцыйна энас сцэнічнай працы калектыву над камедыяй, — для гараднічага Скваснік-Дмуханюскага і Хлестакова. Зразумела, калі ў мастацкай партытуры тэатральнага відовішча бракуе такіх фігур, пра больш-менш вартае ўвасабленне гогалеўскай камедыі гаварыць цяжка. Усялякае наватарства і любові эксперыменту заслугуюць павялічаныя ў адным выпадку: калі рэжысура і выканаўцы наблізілі і зрабілі па-сучаснаму выразнай задуму класіка рускай драматургіі, абудзілі ў людзях жаданне смяіцца з таго, што аджыло, але рэцыйды чыго па-ранейшаму смешныя і асуджаны гісторыяй. Зводзіць сюжэт і праблематыку «Рэвізора» да зручнай прычыны выяўлення пастановачнага эфектаў сумніцельнай каштоўнасці — занятак не такі бяскрыўны, як здаецца. Бо тым самым тэатр дазваляе маладым гледачам нашых дзён думаць, што з Гогалем наогул можна здабыць любы сцэнічны суратат і што гэта лічыцца нармальным. Памылка! Калектыву на чале з галоўным рэжысёрам тэатра В. Кручковым павінен больш патрабавальным вокам глянуць на вынікі гэтай эксперыментатарскай, з дазволу сказаць, працы М. Серабро і яго калег па пастановачнай групе і зрабіць высновы на будучыню. З класікай жа давядзецца яшчэ сустракацца тэатру не адзін раз.

С. ГАЛІВАНАЎ.

спявак ці танцор — гэта яшчэ і электрык, слесар або інжынер, без якога ў цэлу цяжка абыйсціся. Аднак, відаць, з любога складанага становішча заўсёды можна знайсці выйсце.

Якое выйсце знайшлі мы? У мастацкага кіраўніка Палаца культуры ёсць спецыяльны графік рэпетыцый калектываў, складзены з такім разлікам, каб не займаць рабочага часу самадзейных артыстаў. Іншая справа, калі праходзяць агляды-конкурсы або фестывалі. Як жа быць тут? Калі канцэрт адбываецца ў межах горада, дык рабочы мяняюцца зменамі са сваімі таварышамі. Ну, а калі калектыву вызаджае на гастролях за межы рэспублікі, ды на працяглы час? Тут ужо раімся ўсе разам: і культасветнікі, і адміністрацыя, і грамадскія арганізацыі. Робім усё так, каб вытворчасць не панесла страты. Зноў жа стаўка робіцца на ўзаемавыручку. Хлопцы і дзяўчаты не гуляць жа едуць, а адстойваюць гонар свайго прадпрыемства.

Наш Палац культуры мы лічым адным з цэхаў вытворчасці. Таму і я, і сакратар парткома, і старшыня заўкома разам з кіраўніцтвам і актывам клуба адказваем за ўсё, што там адбываецца. Завод — клубу, клуб — заводу — формула, якой мы заўсёды кіруемся.

А. СТАЦІНАЎ,
дырэктар Магілёўскага
завода штучнага валакна.

СУСТРЭЧА ПРАЗ ГОД

Упершыню мы прымалі «Алегра» летась, калі ў Мінску праходзіў Тыдзень джазавай музыкі. Цікава было пазнаёміцца з кампазіцыямі маскоўскага камернага джаз-ансамбля пад кіраўніцтвам М. Левіноўскага. У аснове якіх — руская ладавая музыка. Такія з іх, як «У народным духу», «Фантастычны танец», «Волжскія напевы», дзякуючы багатым тэмбравым фарбам, прагучалі вельмі арыгінальна. Захапілі слухача і інтэрпрэтацыі класічных джазавых мелодый: «Калыханкі» з оперы Гершвіна «Поргі і Бесс», баллады «Сентыментальны настрой» Элінгтона.

Новае выступленне «Алегра» перад мінчанамі — гэта новы поспех, які сведчыць аб творчым росце ансамбля, высокім прафесіяналізме музыкантаў. Але, як вядома, і поспех, і высокі прафесіяналізм не выходзяць самі па сабе — ім папярэднічае напружаная праца.

Выхаванца Саратаўскай кансерваторыі піяніста Мікалая Левіноўскага даўно прыцягвала ідэя — паспрабаваць на аснове джаза і рускага музычнага фальклору стварыць арыгінальны кампазіцыі. Пасля стараннага вывучэння асаблівасцей джаза і фальклору яму гэта ўдалося. «Гулі званы», «Невалышкі» М. Левіноўскага, яго кампазіцыі на тэмы савецкіх песень загучалі ў канцэртных праграмах, былі запісаны на

Уладзімір Канавальцаў.
Фота А. АЛЕХНІ.

пласцінкі аркестрамі Лундстрэма і Крола. Адною з лепшых джазавых аранжыровак рускай песні была прызнана аранжыроўка М. Левіноўскага «Адавалі моладу».

У 1968 годзе М. Левіноўскі сустраўся з барабанчыкам Віктарам Епанешніковым і саксафоністам Уладзімірам Канавальцавым. Іх творчае супрацоўніцтва прынесла плён: праз год трыю ўжо было лаўрэатам данецкага, куйбышаўскага і днепропятроўскага джазавых фестываляў. Пазней прыйшоў у ансамбль кантрабасіст Віктар Двоскін, а затым — выканаўца на першан Юрый Генбачоў. Канцэртная дзейнасць ансамбля «Алегра» пачалася з восні 1978-га. Агульнае прызнанне прынесла яму выступленне на Усесаюзным джазавым фестывалі «Тбілісі-78». У час конкурсу артыстаў эстрады «Масква-79» ансамбль заваяваў званне лаўрэата і атрымаў 1-ую прэмію.

Усе свае высокія тытулы «Алегра» пацвярджае на канцэртах, якія праходзяць у перапоўненых залах. Кантакт паміж слухачамі і выканаўцамі надзвычайны — кожная кампазіцыя, ці то аранжыроўка вядомай джазавай тэмы, ці то кампазіцыя Левіноўскага, сустракаецца гораца.

...Аднекуль з застылай цішыні нараджаецца спанойная, лірычная мелодыя, якую выконвае на саксафоне У. Канавальцаў. Яна злёгка «разнявольваецца», абгрываецца на кантрабасе В. Двоскіным. Тэмп нарастае, дынаміка ўзмацняецца, і музычную эстафету прымае М. Левіноўскі, захопліваючы нас каскадам натхнёных імпрывіза-

цыі на электрапіяна і сінтэзатары. І вось кульмінацыя — энергічная, радасная, бурная. Гэтую сваю кампазіцыю М. Левіноўскі назваў «Абуджэнне». Як своеасаблівы роздум прагучала яго ж кампазіцыя «Развітанне з летам», гарэзліва, з гумарам — «Крыху дзяцінства». А вось яго канцэртна «Кантрасты» падалося сур'ёзнай заяўнай на размову са слухачамі пры дапамозе ўжо больш маштабных форм. У трохчастковым канцэртна адчуваецца інтанацыйнае і сэнсвае адзінства. Першая частка: чароўнае вібрата, гіпнатызуючы субтон альта-саксафона прыводзіць нас у свет мары. Другая ўспрымаецца як калыханка: імітацыя перагуду званочкаў у электрапіяна, унрадлівыя кантрапункты кантрабаса і «суцэслівая» тэма ў сапрана-саксафона раскрываюць вобразы гэтай часткі. Кантрастам — фінал: экспрэсіўны, пабудаваны на дынамічным развіцці, агульная кульмінацыя канцэрта.

І, як заўсёды, ансамбль «Алегра» пазнаёміў аматараў джазавай музыкі са сваімі інтэрпрэтацыямі папулярных мелодый: «Вуліца злётнага дэльфіна» Вашынгтона, «Зорны пыл» Кармала, «Чай удвайх» Х'юманса, «Караван» Элінгтона.

Мастацтва гэтага калектыву прывабляе тонкай нюансіроўкай, выдатным пачуццём рытму, чудаўнай ансамблевасцю, пошукамі новых тэмбральных афарбовак. Пажадаем яму поспехаў.

А. КАРАЦЕЕЎ.

НІ АДНА АСОБНАЯ ЭКСПАЗІЦЫЯ жывапісу не дае поўнага і паслядоўнага ўяўлення аб градацыях пошукаў новага ў галіне сюжэтна-тэматычнай карціны. Але сама наяўнасць неаднолькавых падыходаў да карціны — відавочная, асабліва калі грунтавацца на сукупнасці выставак за досыць працяглы час.

Старэйшыя жывапісцы зазвычай суадносяць патрабаванні рухомага часу з урокам класікі ў рэчышчы трывала ўсталяванай традыцыйнай будовы карціны. Сярэдняе пакаленне, якое ў 60-ыя — 70-ыя гады зацвердзіла відавочнае знешняе непадабенства сваіх кампазіцый на традыцыйныя, замацоўвае цяпер здабыткі засяроджанасцю на ўнутраным ладзе сувязей з класікай. Сённяшняя ж моладзь з зайздроснай смеласцю імкнецца пашырыць сферу пазыткі карціны за кошт чарговага абнаўлення кампазіцыйных формул і ўзбагачэння выяўленча-сімвалічных матываў. Яна часам трапляе ў досыць-такі небяспечныя струмені між Сцылаю эклектызму і Харыбдаю некрытычнага пераймання вопыту самых розных папярэднікаў. Часам кантакт гледача з творамі маладых мастакоў значна абцяжараны і спараджае небяспеку такой крытыкі ў іх адрас, пры якой з адмаўленнем наноснага ёсць рызыка нанесці шкоду і патрэбнаму...

Агаваруся: спробы звязаць градацыі пошукаў новага з вопытам розных пакаленняў даюць ісціну, так сказаць, у першым набліжэнні, надта абагульненым. Паміж пакаленнямі ёсць столькі пераходаў! І ў межах кожнага з іх няцяжка заўважаць існасныя градацыі паводле пэўнага стандарту і паводле спроб пераадолець стандарт, знайсці адпаведнае часу.

У сённяшнім актыўна рухомым мастацкім працэсе не падлягаюць сумненню два шляхі, якія акрэсліліся ў карціне (зразумела, пры багаці ўзаемапераходаў паміж імі). Па-першае, шлях такога ўпарадкавання натурнага назірання, пры якім паглыбленне ва ўдасканаленне перадачы ўражанняў вядзе да выяўлення характару самой натуре — характару мясцовасці, калі гэта пейзаж, або характару чалавека ці падзеі, калі гэта партрэт або карціна з развітым сюжэтам. Сам мастак, яго ўнутраны свет, яго перажыванні і роздум тут быццам бы на другім плане — глядач судакранаецца з аўтарам праз пасрэдніцтва характараў карціны, праз герояў мастака. Па-другое, ёсць шлях выхаду на першы план мастакоў жывапіса — шлях, які адкрывае гледачу магчымасці больш непасрэднага судакранаання з унутраным светам, з пачуццямі і роздумам мастака як героя твора. Тут менш за ўсё маю на ўвазе аўтапартрэт у прамым сэнсе. Можна было б паўтарыць даўно вядомае: кожны партрэт любога чалавека, напісаны мастаком; ёсць адначасова і «аўтапартрэт» мастака. Аднак гаворка пра іншае: пра спробы ператварыць унутраны свет сучасніка (і перш за ўсё свой, мастакоўскі) як бы ў прадмет непасрэднага адлюстравання. Таму падкрэсліваю як бы, каб адзначыць, што і на гэтым шляху немагчыма мінуць пэўнага аспародкаванасці — пошукаў у рэчаіснасці такіх прадметаў адлюстравання і такога іх спалучэння або жывапіснай трактоўкі, каб уласна перажыванне, уласна эмоцыя здольныя былі стаць «героямі» твора, паўнапраўнымі «персанажамі». Канечне ж, гаворка не пра славуце «самавыяўленне» на фрэйдысцкім грунце, настолькі мілае мадэрнісцкім прынам. Маю на ўвазе аб'ектыўную і прынцыповую задачу рэалістычнага мастацтва — даць «вобраз унутранага свету» сучасніка, «злепак душы», «злепак перажывання», «злепак думкі». Пры такой задачы само ўпарадкаванне натуральных назіранняў адбываецца ў палатне адметнымі спосабамі: карціна вобразна ўскладняецца, а ў выніку ўзбагачаюцца магчымасці ўздзеяння яе асацыятыўнага ладу.

Прынцыповая агаворка: паміж двума акрэсленымі шляхамі будовы сучаснай карціны няма непраходнай мяжы, ёсць шмат узаемапераходаў, шмат пунктаў судакранаання. Але дзеля зручнасці аналізу падкрэсліваю знешне відочную мяжу паводле ступені актыўнасці выяўлення ўнутранага свету мастака.

Прыгадаю вядомыя карціны — «Вершы» І. Давідовіча і «Макі» М. Залознага. У першай — ледзь не жанравая сцэнка: юнак і дзяўчына на зімовым прыпынку пад гарадскім ліхтаром — у суперажыванні пазытчнага радка... Менавіта праз

пэўнае ўпарадкаванне ўбачанага ў натуре, праз дэталёвае выяўленне характараў персанажаў, праз складаную прапрацоўку каларыту, кампазіцыі і іншых момантаў мастак ідзе да выяўлення ўнутранага свету сучаснікаў. Карацей кажучы: праз іх характары, сам застаючыся назіральнікам і досыць-такі актыўным вытлумачальнікам, але ўсё ж такі — на другім плане. Іншая справа, што карціна гэтая наўрад ці можа быць зведзена да жанравай сцэны. Але абгрунтоўваць выхад яе за межы жанравага твора не маю тут на мэце. У плане размовы, якую вяду, важней падкрэсліць непадабенства яе на другую з прыгаданых карцін. У М. Залознага таксама — быццам бы пры-

нават «Партызанская мадонна», могуць быць інтэрпрэтаваны ледзь не як партрэт з «распрацаваным фонам»!.. А такія палотны, як напісаныя В. Сахненкам «Партрэт М. Савіцкага» або «Партрэт Розы Басацкай» валодаюць «рашаючымі» прыкметамі карціны. А што гэта такое «Куст руж» М. Савіцкага або «У выхадны дзень» Л. Шчамялёва? Групаваы партрэты? Карціны?.. Не праблемы класіфікацыі, канечне ж, тут турбуюць — сам лад мастакоўскага мыслення, які сёння так часта і прыводзіць да сцірання звыклых прыкмет, зручных для павярхоўнай класіфікацыі.

Калі ў палатне ёсць усе звыклія прыкметы «сюжэтна-тэматычнай» карціны,

зручнае слоўца — «рэцыдывы»), ці ў некрытычным перайманні пэўных супярэчлівых узораў. Усё ж такі больш карысна пашукаць у «рызыцы» маладога мастака рацыянальнае зерне. Сукупнасць створанага ім у жывапісе і ў графіцы неабвержна сведчыць, што ён імкнецца ў абыход звыклых ўпарадкавання натурнага назірання зрабіць непасрэдным «персанажам» сваіх твораў само перажыванне, саму эмоцыю. Адсюль — яго адметная вынаходлівасць у сутыкненні ў межах палатна, здавалася б, несутыкальнага. Адсюль жаданне па-свойму спалучыць элементы і рэалістычнага жывапісу, і сімвалічнага, і фотарэалізму. Справядлівасць патрабуе адзначыць, што мастак у асноўным пазбягае эклектыкі. Але ўсё ж, на мой погляд, М. Селешчуку, эксперыментуючы, наўрад ці варта абцяжарваць кантакт з гледачом. Ці не рызыкуе ён часам сімваламі падмяніць суб'ектыўнае ў нечым суб'ектыўнасцю?.. Падставы для такога роду трывогі, так сказаць, у «аб'ектыўнай рэчаіснасці» яго карціны, пра якую гаворка. Мантаж вобразаў-сімвалаў, абраных М. Селешчуком, выклікае не толькі прадбачаны мастаком асацыяцыі. Не толькі асацыяцыі на карысць твора, на карысць кантакту мастака з гледачом... Ускладняецца асацыятыўнага ладу палатна суб'ектывізаванасць унутраных сувязей паміж абранымі сімваламі-кампанентамі — наўрад ці на карысць задачы, якую ставіў перад сабой мастак: сказаць пра складанасць душы сучасніка. У такога роду эксперыментах асабліва важна патрабавальнасць. Хаос асацыяцый, якія выклікаюць «дзеійныя асобы ў парадку іх з'яўлення» — і жаночы партрэт, і Мірскі замак, і купальшчыцы, і пачвары, і дрэва, на версе якога двое, бы ў бусліным гняздзе, — прымушаюць думку і пачуццё гледача мітусіцца ў кірунках, наўрад ці пажаданых і для самога мастака... Есць яшчэ адна акалічнасць: гэты роздум пра «дзеійныя асобы ў парадку іх з'яўлення», магчыма, зусім выпадкова стаў менавіта жывапіснай карцінай досыць-такі вялікі памераў — можа, графічны ліст даў бы магчымасць больш дакладнай распрацоўкі акцэнтаў, і не ўзнікала б уражанне таго, што мастак не справіўся з вялізнаю плошчаю палатна... Здольны ж М. Селешчук, напрыклад, у маленечкіх экслібрисах вычарпальна вырашаць не менш складаныя, чым у прыгаданай карціне, «тэмы»... Сур'ёзнасць намераў мастака сумненню не выклікае. Але ж сур'ёзнасці намераў мусіць адпавядаць сур'ёзнасць іх рэалізацыі... У гэтым сэнсе большай «мета-накіраванасцю» асацыяцыйнай вызначаецца работа М. Селешчука «Скачок», дзе кантакт гледача і мастака адбываецца нашмат больш арганічна.

Шлях спасцігнення рэчаіснасці і адпаведнага вобразнага ўскладнення твора (глыбіннага ўскладнення, не знешняга ускладнення...) — відавочны і ў творах са знешне вельмі простымі сюжэтамі, дзе паглыбленне ва ўпарадкаванні натуральных назіранняў узабачана актывізацыяй «прысутнасці» асобы мастака ў карціне — яго пачуцця, думкі, перажывання за кошт фарсіравання розных кампанентаў формы: кампазіцыйных, каларыстычных і іншых акцэнтаў, іх, так сказаць, разнастайнай нюансіроўкай.

«Прастора», «Зялёны луг» Г. Вашчанкі валодаюць атмасфераю не столькі самога матыву, абранага для адлюстравання, колькі атмасфераю перажывання матыву самім аўтарам, ад чого асацыяцый гледача развіваюцца ў кірунку кантакту перш за ўсё з эмацыянальным светам мастака.

Тое ж можна сказаць пра карціну «Дзед Агась і бабка Марылька» В. Маркаўца. Гэты двайны партрэт валодае ўсімі вартасцямі карціны, як і «чысты пейзаж» Г. Вашчанкі «Прастора», паколькі пры знешняй прастаце вядучага кампазіцыйнага матыву тут ускладняюцца «другарадна» кампазіцыйныя матывы — нюансы кампазіцыйнага і каларыстычнага вырашэння. Праз аб'ектыўнасць створаных вобразаў актыўна выяўлена суб'ектыўнасць перажывання. Але такая суб'ектыўнасць, якая спрыяе менавіта аб'ектыўнаму меркаванню пра жыццё. Меркаванню з акрэсленай грамадзянскай пазіцыяй.

У заключэнне адзначу: некаторыя «выпадковасць» прыведзеных спасылак на імяны і творы апраўдваецца тым, што гэтыя назіранні не могуць прэзентаваць на вычарпальную інфармацыю аб закранутых надзённых праблемах культуры карціны.

Уладзімір БОЙКА.

КУЛЬТУРА КАРЦІНЫ ПАЛЕМІЧНЫЯ НАТАТКІ

ватная сцэнка, угледжаная ў жыцці: жанчына плача, уклечыўшы сярод палымнеючых маку... Агульнае паміж дзвюма карцінамі зводзіцца толькі ледзь не да самога характару «прыватнасці» адной і другой жыццёвых сцэнак. Ну, і, бадай, ёсць яшчэ агульнае ў тым, што кожны з мастакоў выявіў пэўнае мастакоўскае абагульненне. Аднак жа якое непадабенства шляхоў да абагульнення і саміх мэт абагульнення: у самім жывапісе, у самім падыходзе да персанажа! У карціне М. Залознага натурнага назіранні пераасэнсаваны, калі так можна сказаць, «чыста лабараторна»: праз саму фігуру жанчыны, праз напружаную чырвань маку, праз кантрасты чырвонага і чорнага, праз нюансы рытмікі самой фігуры жанчыны і абрысаў кветак выяўляецца не столькі яе гора, яе распач, яе перажыванні, колькі само перажыванне мастака, з якім наша, гледача, перажыванне выходзіць на кантакт літаральна напрамую. Тут, можна сказаць, «прадмет» адлюстравання — не фігура жанчыны, не яе перажыванне ці характар як чалавека, а — сама эмоцыя. Эмоцыя мастака. Наша з вамі эмоцыя. Складаныя пачуцці, складаныя сувязі душы сучасніка са складанай сучаснасцю выяўлены тут не ўскладняюцца, а проста (зразумела, не ў абыход складанага!).

Агульнавядома, што думкі, ідэі, пачуцці, перажыванні не могуць быць адлюстраваны непасрэдна. Аднак яны самі здольныя адлюстроўваць рэчаіснасць глыбока і верагодна. І яны могуць быць выяўлены дастаткова актыўна праз адметнае пасрэдніцтва такіх матэрыяльных сродкаў жывапісу, якія здольны ў трактоўцы тых ці іншых натуральных назіранняў скіраваць сутворчасць гледача ў дакладна вызначанае рэчышча эмоцый. У гэтым сэнсе яны не могуць не быць «прадметам» адлюстравання ў рэалістычным мастацтве (уласна, таму і двукоссі, што адлюстравання аспародкаванага, але для нас важна ступень актыўнасці менавіта мастакоўскага пачуцця ў творы).

У абодвух прыгаданых палотнах няма складанай, разгалінаванай распрацоўкі сюжэта. Тым не менш гэта сюжэтна-тэматычныя карціны. Скажам прама: тэрмін не надта зручны, паколькі не надта вытрымлівае лагічны аналіз — і тэма, і сюжэт ёсць у кожным творы (хацелася б ведаць прыклады «несюжэтных» і «не-тэматычных» твораў!). Мабыць, тэрмін падкрэслівае асабліва значнасць узятай тэмы і глыбіню яе распрацоўкі, пэўную ступень вобразнага абагульнення, актыўна заяўленую і актыўна выяўленую грамадзянскую пазіцыю мастака (канечне ж, не ў знешніх праяўленнях, а ў існасных). Усё гэта ёсць у прыгаданых творах.

Узаемапераходы «карціны» і «партрэта» не падлягаюць сумненню: не выпадкова такія карціны, напрыклад, М. Савіцкага, як «Партызаны», «Бальшавік»,

але няма глыбіннасці зместу, які забяспечвае магчымасць працяглага перажывання карціны, пазатпагна пранікнення ў яе па «прыступках» асацыяцый і ступеней перажывання, — ніякія фармальныя прыкметы «карцінасці», «сюжэтнасці», «тэматычнасці» не памогуць. Кожны можа прыгадаць дзесяткі і дзесяткі «добрапрыстойных» ва ўсіх адносінах «карцін», якія на нашых выстаўках даюць падставы для скажонага ўяўлення пра «тэматычны ўзровень» экспазіцыі. Яны напісаны па «сюжэтна-тэматычным» шаблоне, у абыход уласна мастакоўскіх задач — адказнага грамадзянскага меркавання пра жыццё, яго мастацка-філасофскага асэнсавання. Шаблоннае размяшчэнне фігур на палатне, спалучанае з называннем (называннем, а не распрацоўкай!) грамадска значнай тэмы нікога агульнага не мае з высокім паняццем карціны.

Вобразнае ўскладненне (але не штучнае ўскладненасць!) ладу карціны, яе структуры адкрывае перад гледачом і глыбіні рэчаіснасці, і глыбіні падыходу да іх спасцігнення. Так, новыя мастацкія магчымасці адкрывае М. Савіцкі ў найтрадыцыйным матыве «мадонны» (даводзілася неаднойчы пісаць, што, можа, нават самыя блізкія да мадонны яго вобразы, у подпісах да якіх само слова «мадонна» адсутнічае!). Новыя і новыя мастацкія магчымасці адкрываюць Г. Вашчанка, А. Кішчанка, З. Літвінава, У. Стальмашонак, С. Каткова, Л. Дударэнка у так званых «статычных» кампазіцыях, у матыве «прадстаяння» герояў твора гледачу — таксама найтрадыцыйным у айчынным жывапісе. Праўда, і тут з'яўляюцца свае шаблоны, як толькі за распрацоўку гэтага матыву бяруцца эпігоны, але не пра іх гаворка. Можна сказаць, што пэўныя нязведаныя магчымасці карціны адкрываюцца моладдзю ў знешне ўскладнёных кампазіцыйных прыёмах, якія па-рознаму распрацоўваюць Г. Скрыпнічэнка, В. Яўсееў, М. Селяшчук.

Добра, што мастакі (не толькі маладыя) не баяцца рызыкаваць. І тое, што не кожны рызыкоўны эксперымент завяршаецца поўнай удачай (або нават прыводзіць да няўдачы), не павінна засмучаць.

Шчыра скажу: рызыкоўна эксперыментуе М. Селяшчук. Варта ўсялякай павягі яго працаздольнасць і дасведчанасць у культуры сучаснай карціны, як вартае павагі і імкненне весці вынаходлівы творчы пошукі ў розных напрамках. Пра паасобныя яго работы доводзілася пісаць раней. І, можа, тут не стаў бы вяртацца да яго пошукаў, калі б не паказана ім нядаўна карціна пра «дзеійныя асобы ў парадку іх з'яўлення». Яна, мне здаецца, больш сведчыць аб культуры тэхналогіі жывапісу мастака, чымся аб глыбіні мастакоўскага мыслення. Канечне, лягчэй за ўсё ўпікнуць аўтара карціны ці ў «фармалізм» (ёсць такое

ПРАШТО ПРАСПЯВАЛІ ТРУБЫ

Публікацыяй артыкула М. Казенкі «Сельская харэаграфія: здабыткі, хібы» ў мінулым нумары «ЛіМа» мы пачалі гаворку аб выніках рэспубліканскага агляду-конкурсу сельскай мастацкай самадзейнасці. Працягваем яе народны артыст БССР Б. Пянчук.

Духавы аркестр. Хто не заповольць хады, раптам пачуцьшы ўрачысты голас труб, пошчак барабана, у каго не заб'еца мацней сэрца ад бадзёрага марша... Духавую музыку любяць, мабыць, усе, гэта адзін з самых распаўсюджаных і даступных відаў музычнага мастацтва.

Духавая музыка мае тысячы і тысячы аматараў на Беларусі. Сяло не з'яўляецца тут выключэннем. Дастаткова сказаць, што толькі па сістэме Міністэрства культуры БССР у нас лічыцца 197 сельскіх духавых аркестраў.

І ўсё ж такі слова «лічыцца» я напісаў не выпадкова. У рэспубліканскім аглядзе сельскай мастацкай самадзейнасці, прысвечаным 110-годдзю з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна, прыняў удзел толькі 31 духавы аркестр. Чаму так мала? Бо астатнія, не будзем граць ўтойваць, свае актыўнае жыццё скончылі і існуюць, відаць, толькі на паперы.

Давайце глянем на становішча з развіццём духавой музыкі ў вёсцы па абласцях.

Брэсцкая вобласць. Са «спісачных» 54 калектываў прыняло ўдзел у аглядзе — 13, а на заключны абласны тур выйшлі толькі два аркестры — саўгаса «Косава» Івацэвіцкага раёна і калгаса «Новы шлях» Ляхавіцкага раёна (кіраўнікі В. Русін і В. Гіль).

Віцебская вобласць. З 20 калектываў, якія нібыта ёсць у вобласці, саборнічала толькі 2, пераможцам выйшаў адзін — аркестр Далекаўскага СДК Браслаўскага раёна (кіраўнік І. Петрашкевіч).

Гродзенская вобласць. З 34 аркестраў іграў на аглядзе і выступіў у заключным канцэрце ўсяго адзін калектыв — з Масцішчанскага СДК Навагрудскага раёна (кіраўнік М. Абялевіч).

Гомельская вобласць. З 21 аркестра паказалі сваё майстэрства на аглядзе 4, з іх толькі адзін трапіў на заключны канцэрт. Гэта аматары Урыцкага СДК Гомельскага раёна (кіраўнік М. Вальфон).

Магілёўская вобласць. Тут становішча як быццам крыху лепшае. З 13 аркестраў выступілі на аглядзе 6, з іх 5 паказалі даволі высокае выкананне майстэрства. Варта назваць гэтыя калектывы: аркестры Падлужскага СДК Мясціслаўскага раёна, Любавіцкага СДК Кіраўскага раёна, саўгаса «Вароніна», Абданаўскага СДК Быхаўскага раёна і саўгаса «Вейна» Магілёўскага раёна.

Мінская вобласць. Тут лічыцца 55 аркестраў, а ўдзельнічала ў аглядзе — 5, 2 з іх (Рубяжэвіцкага СДК Стаўбцоўскага і Хожавскага СДК Маладзечанскага раёнаў) — выступілі на абласным заключным канцэрце.

Такім чынам, вытрымалі экзамэн на пэўную творчую стаць усяго дванаццаць духавых аркестраў. Проста скажам — нямнога.

І хача гэтыя калектывы радуць і досыць высокім выкананнем майстэрствам, і цікавым, разнастайным рэпертуарам, нават прыгожымі касцюмамі, радуць, нарэшце, актыўнай сваёй работай — яны выступалі на святах духавой музыкі, — увогуле ж развіццё гэтага жанру ў рэспубліцы пакадае жадаць лепшага.

Па-першае, вельмі засмучае нізкі выкананчы ўзровень многіх калектываў, дзе, здаец-

ца, зусім не дбаюць пра чысціню аркестравага строю. Многія творы выконваюцца на рэдкасць фальшыва, нязладжана.

Па-другое, засмучае надзвычай бедны рэпертуар некаторых аркестраў. Як правіла, выконваюцца вельмі стара, нецікавыя творы, асабліва маршы.

Многія кіраўнікі аркестраў скардзяцца на тое, што цяжка набіць партытуру сучасных твораў для духавых інструментаў. Што ж, яны маюць рацыю. У рэспубліцы выпускаюць нотнай прадукцыі займаецца толькі выдавецтва «Беларусь». Тут, бывае, выпускаюць і зборнікі твораў для духавых аркестраў. Але, па-першае, гэтыя зборнікі вельмі абмежаванага памеру — змяшчаюць усяго 3-4 невялікія творы, і, па-другое, яны выдаюцца вельмі малым тыражом, так што набіць такі зборнік даволі цяжка.

На маю думку, не на належным узроўні ў аркестрах вучэбна-выхаваўчая работа — яна тут бясістэмная, нерэгулярная. А, між тым, толькі высокая аркестравая дысцыпліна дае магчымасць узяць тэхнічнае і выканаўчае майстэрства як кожнага музыканта, так і аркестра ў цэлым.

Шырэй трэба распаўсюджаць вопыт лепшых аркестраў, якія маюць калектывы-спадарожнікі — малодшыя групы, якія складаюцца з вучнёўскай моладзі.

Як і ў іншых жанрах самадзейнага мастацтва, а мо яшчэ вастрай, стаіць праблема падрыхтоўкі кіраўнікоў духавых аркестраў. Асабліва гэта тычыцца сельскай мясцовасці. Па сутнасці, такіх спецыялістаў менавіта для сельскай самадзейнасці ніхто не рыхтуе. Атрымліваецца парадаксальнае: атрымаўшы камплектаў духавых інструментаў у нас значна больш, чым аркестраў. Я ведаю калгасы, дзе з году ў год пляцяцца духавыя інструменты, дзе ўпарта шукаюць спецыяліста, які б мог арганізаваць аркестр — г. зн. сабраць вакол сябе здольных людзей, навучыць іх.

Чаму ж такі дэфіцыт дырыжораў-духавікоў? Многія музычныя школы не маюць класа духавых інструментаў. Духавыя аддзяленні музычных вучылішчаў рэспублікі выпускаюць у год не больш чым 5-8 выканаўцаў. Вельмі мала? Тлумачыцца гэта ў сваю чаргу недахопам выкладчыкаў-духавікоў. Напрыклад, у Віцебскім музычным вучылішчы ўсяго тры такія выкладчыкі — па флейце, тромбоне і валторне. Бездзяржкансерваторыя выпускае штогод толькі аднаго спецыяліста — па аркестраваму дырыжыраванню духавога аддзялення.

Адным словам, вынікі рэспубліканскага агляду сельскіх духавых калектываў патрабуюць сур'эзнага роздуму. Нам падаецца, што пакуль што духавыя аркестры адчуваюць сябе ў становішчы пасынкаў і ў многіх установах культуры і, што асабліва крыўдна, у абласных метадычных цэнтрах. Вобразна кажуць, трубы іграюць трывогу. Трывогу за развіццё гэтага важнага жыццерадаснага жанру музычнага мастацтва.

Б. ПЯНЧУК,
народны артыст БССР,
старшыня журы
рэспубліканскага агляду
па аркестравай музыцы.

Алесь ВЕЧАРУ — 75

Беларускаму паэту, вядомаму вучонаму-біяхіміку Алесю Вечару — 75 гадоў. У сувязі з гэтым праўленне Саюза пісьменнікаў Беларусі накіравала яму прывітанне, у якім гаворыцца:

«Паважаны Аляксандр Сцяпанавіч!

Беларускія пісьменнікі сардэчна віншуюць Вас з выпадку 75-годдзя з дня нараджэння.

Нам прыемна адзначыць, што Вы, адзін са старэйшых нашых таварышаў і калег па літаратурнай працы, умела і ўдала спалучаеце сваю паэтычную творчасць з навуковай дзейнасцю. Вашы выдатныя дасягненні ў галіне біяхіміі, Вашы даследаванні, навуковыя работы і адкрыцці вядомы далёка за межамі роднай рэспублікі, сталі важным укладом у савецкую навуку. Выхадзец з беднай сялян-

скай сям'і, Вы дасягнулі значных вышынь у навуцы, з'яўляецеся акадэмікам Акадэміі навук БССР. Шмат увагі і сіл аддаеце

Вы навукова-грамадскай дзейнасці, выхаванню маладых навуковых кадраў. У той жа час, як Вы трапна казалі ў сваёй аўтабіяграфіі, у Вашым сэрцы жыве і паэзія — паэзія жыцця, паэзія нашых дзён. Сведчаннем гэтаму — апошняя Ваша кніга паэзіі «Зварот да слова», якая прыхільна была сустрэта чытачамі і крытыкай, паэма «Мая гімназія» і новыя вершы, змешчаныя ў часопісах і газетах.

Мы рады, што Вы поўны творчых сіл, энергіі, аптымізму. Шчыра віншуючы з юбілеем, мы горача жадаем Вам, дарагі Аляксандр Сцяпанавіч, здароўя і далейшай плённай дзейнасці як у навуцы, так і ў літаратуры.

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання і жадае Аляксандру Сцяпанавічу добрага настрою, плёну як у паэтычнай, так і ў навуковай дзейнасці.

ШЧО ДРАСЦЬ ДУШЫ

У 1927 годзе ў часопісе «Аршанскі маладзнік» учыліся я вершы Алеся Вечара. Мне чамусьці здалася, што аўтар выбраў сабе цікавы псеўданім. Падумалася, што неаблігі. А ў пачатку наступнага года, напярэдадні лінеідацыі літаратурнай арганізацыі «Маладзнік» і стварэння Беларускай асацыяцыі пралетарскіх пісьменнікаў і паэтаў (БелАПП), я пазнаёміўся ў Мінску з маладзнікоўцам, студэнтам Горацкай сельскагаспадарчай акадэміі Алесем Вечарам.

Прываблівала яго чалавечая дабрата, ветлівасць, шчырая ўсмешка, працялялася вялікая цікавасць да літаратурнага жыцця сталіцы. Ён вельмі хараша расказаў пра сваіх настаўнікаў і сяброў-пісьменнікаў Максіма Гарэцкага і Юрку Гаўруна. Першы загадваў у акадэміі кафедрай беларускай мовы і літаратуры, а другі быў дацэнтам гэтай кафедры. Знаёмства наша замацавалася чытай адзін аднаму ўласных вершаў.

Улетку 1929 года А. Вечар зайшоў да мяне ў Дзяржаўную бібліятэку. Ён ужо стаў аспірантам тагачаснага Мінскага інстытута сельскай і лясной гаспадаркі. Па-ранейшаму цікавіўся навінкамі літаратуры. Бібліятэка ж атрымлівала абавязковы экзэмпляр, мела ўсе выданні, што выходзілі ў краіне. Разгаварыліся... Вечар запрасіў зайсці да яго на кватэру. Пяціпавярховы дом стаў на супраць сівера каля тэатра БДТ-1 (цяпер імя Янкі Купалы). Праз зараслі ліп, клёнаў і дубоў відаць быў будынак тэатра. Шчабяталі птушкі. Праз адчыненае абло трэцяга паверха ўрываўся водар зелені. У панойчыну Алесь Вечара на стале стаў букет паллявых кветак, сярод якіх ярка квітнелі валожкі.

Гадзіны дзве гаварылі пра паэзію, чыталі вершы. Потым перайшлі на прозу...

Алесь прапанаваў мне пакінуць працу ў Дзяржаўнай бібліятэцы і стаць загадчыкам бібліятэкі навукова-даследчага інстытута сельскай і лясной гаспадаркі. Балазе, была вакантная пасада. Я згадзіўся.

Праз два тыдні прыйшлося прыняць звыш двухсот тысяч тамоў навуковай літаратуры. Напачатку цяжка даводзілася, але Алесь Сцяпанавіч заўсёды своечасова прыходзіў на дапамогу.

Увясенне ён зусім інаншым — маленькім, гарзлівым хлапчуком. Звычайна Іосіф Міхайлавіч гаворку так і пачынае: — Я з'яўляюся малодшым братам Януба Коласа. Пра мяне ў паэме «Новая зямля» ён піша:

А гэты Юзік-шаліяніца,
Малы яшчэ, зусім дурыцца.
Так пад нагамі і таўчэцца
Або, як хвост той, валачэцца
І ад работы адрывае
І толькі сэрца ад'ядае...

Даверлівыя вочы прагна глядзяць на дэкламатара. А той, задобраны ўвагай, яшчэ прыгадвае новазямельныя радкі, адрасаваныя яму. Неважкі перадых-наментарый — і мы зноў у палоне коласаўскай паэзіі...

Слухаеш Іосіфа Міхайлавіча і забываеш, што гаворыць ён словамі мастацкага твора. Гэта натуральна, плаўна і даходліва льюцца радкі вялікага песняра.

...У пяцідзятых гадах у Ангарскай геалагічнай партыі давялося мне пазнаёміцца з адным гідралагам. Быў ён родам з Краснадара, слухаў там лекцыі доктара біялагічных навук, прафесара Вечара. Нагадаў гэта, калі зайшла гаворка пра Беларусь, пра беларускіх вучоных, пра беларускую літаратуру. Колькі ж я даведаўся цікавага, добрага, цёплага, шчырага пра Алеся Сцяпанавіча! Шнада толькі, што пасланы ліст на яго імя хутка вярнуўся, бо не застаў адрасата.

У Батанічным садзе АН БССР я сустрэў аднойчы Алеся Сцяпанавіча. Прысёл на лаўку, загаманілі. Здалося мне, што да нас зноў вярнулася вясна маладосці, што за плячамі ў нас не так многа пражытага, а наперадзе яшчэ многа сонечных дарог і шляхоў.

На кніжных паліцах на кватэры пісьменніка мірна сяброўца навуковую і мастацкую творы аўтара. І ва ўсіх гэтых творах адчуваецца вялікае шчырае сэрца чалавеча, які аддаў звыш паўстагоддзя натхнёнай адданай працы на карысць Радзімы.

Станіслаў ШУШКЕВІЧ.

З КОЛАСАВАЙ БІАГРАФІІ

Найчасцей завуць яго пяшчотна і па-свойску — дзядзька Юзік. Як некалі і Коласа — дзядзька Януб. Відаць, ім абодвум зваротак гэты пакінуў у спадчыну любімы дзядзька Антось. І сапраўды, Іосіф Міхайлавіч вельмі нагадвае апекуна свайго маленства, слаўтага героя «Новай зямлі», з вобразам якога ўсе мы звязалі ў школьныя гады. Асабліва гэта падабенства бачыцца ў часе гутаркі дзядзькі Юзіка з дзетварой.

Увясенне ён зусім інаншым — маленькім, гарзлівым хлапчуком. Звычайна Іосіф Міхайлавіч гаворку так і пачынае: — Я з'яўляюся малодшым братам Януба Коласа. Пра мяне ў паэме «Новая зямля» ён піша:

А гэты Юзік-шаліяніца,
Малы яшчэ, зусім дурыцца.
Так пад нагамі і таўчэцца
Або, як хвост той, валачэцца
І ад работы адрывае
І толькі сэрца ад'ядае...

Даверлівыя вочы прагна глядзяць на дэкламатара. А той, задобраны ўвагай, яшчэ прыгадвае новазямельныя радкі, адрасаваныя яму. Неважкі перадых-наментарый — і мы зноў у палоне коласаўскай паэзіі...

Слухаеш Іосіфа Міхайлавіча і забываеш, што гаворыць ён словамі мастацкага твора. Гэта натуральна, плаўна і даходліва льюцца радкі вялікага песняра.

«Тут усё сваё, перажытое», — заўважае дзядзька Юзік. Але ж выдатна ён чытае і шмат якіх іншых твораў брата — і паэтычных, і праязнычых! І не толькі Коласава.

Яшчэ пры жыцці народнага паэта Іосіф Міхайлавіч быў вядомы як прапагандыст яго неўміручай творчасці. Не стала дзядзькі Януба — дзядзька Юзік цалкам аддаў гэтаму выснароднаму занятку. Прыедуць на радзіму беларускага песняра людзі — хто лепей, чым ён, пакажа і раскажа!

З 1967 года, калі ў Смольні, паблізу ад Мікалаеўшчыны, адкрыўся філіял Літаратурнага музея Януба Коласа, Іосіф Міхайлавіч становіцца штатным экскурсаводам. У кнізе водгукаў нямала шчырых, праніклівых слоў удзячнасці — яму, цікаваму і самабытнаму правадніку.

«Сустрэча з Янубам Коласам! Яскравы, захапляльны расказ брата вялікага паэта! Быццам самаго песняра пачулі і пабачылі!» — прызнаюцца госці з Вільнюса.

Такімі ж пачуццямі напоўнены і запіс студэнтаў Брэсцкага педінстытута: «У нашай памяці на доўга застануцца тыя чужоўныя хвіліны, якія мы правялі з Вамі».

І гэтак праз усю кнігу водгукаў.

Дзядзьку Юзіку споўнілася 85 гадоў. Узрост вельмі шанюны. Прытамлілі ногі, прытуліўся зрок. Ды нягаснай, вострай застаецца памяць. Хочацца верыць, што мы яшчэ не раз пачуем гэтага непаўторнага прапагандыста роднай культуры.

Іван КУРБЕНА.

Першая, установачная, перадача «Роднае слова» з'явілася на экранах тэлевізараў летась у красавіку. Сабраліся ў тэле-студы ўтрох—Максім Лужанін, Фёдар Янкоўскі і аўтар гэтых радкоў. Неўзабаве здзівіліся, што і сам Кандрат Крапіва з намі (папярэдне зазначыў на кінастужку). Ён і сказаў тады на дарогу сваю кароценькую прамову: «Беларускае тэлебачанне распачынае добрую справу. Ад адной назвы «Роднае слова» робіцца цяплей на душы ў чалавека, які кроўна звязаны з сваім народам, жыве яго інтарэсамі, любіць сваю родную мову». К. Крапіва зазначыў, што «не ўсё паспела ўсталявацца» за пасляжастрычніцкі час, калі «беларускаму народу адкрыла-

слова або фразы, вымаўленых па-беларуску. Цяжка было адарвацца ад экрана і слухаючы гутарку вучонага-мовазнаўца і пісьменніка Фёдара Янкоўскага з вядомай жанчынай-паляводам Героём Сацыялістычнай Працы Вольгай Лук'янаўнай Калашай з Гродзеншчыны. Жыве яна цяпер у Мінску, а якое гаваркое, мілагучнае слова захавала ў душы. І Фёдар Міхайлавіч здолеў расказаць гэтакія слова, паказаць яго самастойнасць і ўнутранае характэрнае. Кожная мова жывіцца найперш уласнымі каранямі, а пасля ўжо запазычанямі. Трапіна зазначыў у свой час вялікі рускі кампазітар Глінка: «Па-за роднай стыхіяй не можа тварыць талент». Гэта

нанародную мову. Гэтаксамі і спецыяльнымі тэрмінамі, прафесійнай мова, якая ўсё часцей у наш час «выходзіць на арбіту» інтарэсаў усяго народа. На жаль, гэтыя пытанні, якія і шэраг іншых практычных праблем, звязаных са словаўтварэннем, з фразеалогіяй, з раскрыццём біяграфіі слова, яго правільнага напісання і гучання, пакуль што асвятляюцца ў перадачах «Роднае слова» недастаткова поўна. Беларускае слова як прадмет мовазнаўства — можа, гэта і ёсць галоўны для новага цыкла стрыжань? Тут можна разлічваць і на творчую актыўнасць саміх тэлегледачоў — прапаноўваць пэўныя заданні, якія б памагалі ім назіраць і аналізаваць з'явы жывога

шырай мовазнаўчых даялягды, памагае грунтоўней асвятліць тую ці іншую надзённую праблему. Не ставала публіцыстычнай завостранасці ўвогуле цікавым сюжэтам пра гісторыю календара і буквара. Можна, калі б аўтар буквара А. Клышка сустрэўся з тымі, хто непасрэдна карыстаецца падручнікам, каб навучыць дзяцей чытаць, з настаўнікамі, метадыстамі, бацькамі, яго глыбінны змест, наватарскі характар быў бы раскрыты паўней і след у душы тэлегледача застаўся б глыбейшы. Вобраз Скарыны ў адным з выпускаў чамусьці звужаны быў да ролі звычайнага друкара і мастака-графіка. Яго ж асветніцкі подзвіг застаўся па-за ўвагай.

яго дакладнасці, выразнасці, канкрэтнай, ледзь не фізічнай, адчувальнасці і характэрнага. Толькі той, хто ўмее слухаць чалавека, дасягае найбольшых вышынь у майстэрстве валодання словам, бо яно заўсёды побач з працай. Працоўная мова не пазбаўлена глыбіннай, унутранай мастацкасці. Іншая справа, што яна патане часта ў віры тэхніцызмаў і варварызмаў, неабавязковых запазычаняў, якія з'яўляюцца таму, што бывае цяжка, як казаў Якуб Колас, «абшарыць кішэні сваёй памяці, перагледзець слоўнікавыя і фальклорныя крыніцы, прыслухацца да жывой гаворкі». У вытворчай сферы чалавек здабывае невычэрпную сілу слова, яго неспадзяваную экспрэсію. Можна, варта было

Народны пісьменнік Беларусі Кандрат Крапіва выпраўляе ў дарогу «Роднае слова».

Фота У. СОДАЛЯ.

НА ЭКРАНЕ— «РОДНАЕ СЛОВА»

Адзін з першых вядучых перадачы заслужаны дзялч мастацтваў БССР Максім Лужанін.

Фота Я. АЛЬХІМОВІЧА.

ся шырокае поле дзейнасці і на фронце культурнага будаўніцтва. Ды і сама мова, як значыць старэйшына мовазнаўчых навук у рэспубліцы, «не інертная, застылая глыба, а жывы працэс».

Вось гэты жывы, увесь у рух моўны працэс і павінен быў стаць асновай кожнай перадачы, якіх выйшла ў эфір ужо каля дзесяці. Тэлегледачы прыхільна паставіліся да новага цыкла рэспубліканскага тэлебачання, «Роднае слова» пачало сваё рэгулярнае жыццё штотомесячніка. Мы тады на людзях дамовіліся, што яно павінна было б заняцца надзённымі пытаннямі развіцця беларускай мовы на грунце глыбока народных яе вытокаў і шырокіх сувязей з братнімі славянскімі мовамі, а найперш — з рускай. Нам здавалася, што галоўнай задачай перадачы стане разгляд асноўных бакоў усёй сістэмы сучаснай беларускай літаратурнай мовы. Той мовы, якую мы сустракаем у друку, якая гучыць на радыё, якой карыстаюцца тэлебачанне, тэатр, асновы якой вывучаюцца ў школе. Наколькі даканала ўсё гэта робіцца — вось як нам уяўляўся галоўны клопат «Роднага слова».

Многія з тэлеперадач «Роднае слова» прыгадваюцца сёння ледзь не цалкам, некаторыя — удалымі старонкамі, цікавымі асобамі, што прымалі ў іх удзел. Іншыя ж заселі ў памяці сваёй рэжысёрскай нерасправаванасцю, як бы не стала кіслі, каб «цеста» добра падышло.

Аднак жа былі і глыбока пракладзеныя барозны. Двухбакова зацікаўлены дзялог атрымаўся між Янкам Брылем і Максімам Лужаніным пра мелодыку нашай жывой мовы і той, што друкаваная, пачынаючы ажно з «Баркулабаўскага летапісу». Гаворка была канкрэтная, без лішніх рытарычных захапленняў, а ўгрунтаваная на прыкладах, якія «з ходу» прыгаваліся кожнаму з суб'еснікаў і трапіна выяўлялі сапраўдную мілагучнасць

прытасоўна і да літаратуры. Шырокай плыні канцэлярызмаў і тэхніцызмаў літаратура ставіць магутныя заслоны, чэрпаючы слова з кладовак жывой мовы. І тут тэлебачанне і радыё маглі б рабіць куды больш. Выключна вялікую ролю ў гэтым заклікана адыграць і новая перадача.

Тэлекамеры далі нам магчымасць паслухаць гаваркое слова з вуснаў Алены Міхайлаўны, сястры Якуба Коласа, найтанчэйшыя дыялекты адценні Стаўбцоўшчыны. Мы пачулі і вядомага разбярца па дрэве з Івянца Апалінара Пупко, яго шырую гутарку з маленькай унучкай, якая вельмі любіць слухаць дзедавы казкі. Усё гэта добра, толькі ці не аднабока — слухаць роднае слова з вуснаў адно старых людзей? А чаму б не запрасіць дзяцей, юнакоў, дзяўчат, іх бацькоў ды паказаць, як літаратурная норма, здабытая пад час навучання, не парушыла і тыя «няпісаныя» законы, якія пільнуюць дыялекты ад «моўнай анархіі» і разам з тым ахоўваюць унутраны лад самой народнай мовы, асабліва ў самабытным сінтаксісе, у мілагучным вымаўленні? Сённяшня практыка жывога гаваркога слова ў розных моўных рэгіёнах рэспублікі, калі яе далікатна пракамунікуюць вучоныя лексіколагі, фразеологі, фаналагі, пісьменнікі, можа ўвачавідкі раскрыць невычэрпнае багацце агульнанацыянальных моўных скарбаў.

Сённяшня гаворкі з моцным уплывам на іх унармаваных пластоў роднай мовы і не меншым — роднасных моў толькі і здольны не дэкларацыйна, а практычна раскрыць тэзіс пра характэрна і багацце той мовы, якая існуе як літаратурная, як арганічная частка нашага жыцця, як неабходная ўмова усёй дзейнасці чалавека. Дыялектычны, абласны, мясцовыя словы здавён жывяць літаратурную мову. Вось і варта часцей раскрываць тыя каналы, па якіх гэтая гаючая крыніца мясцовых гаворак жывіць ці павінна жывіць агуль-

моўнага працэсу.

Дарэчы, найбольш удаюцца тыя старонкі тэлечасопіса, дзе гучаць адказы на пытанні гледачоў. З поштай найбольш пераканаўча спраўляюцца пісьменнікі М. Лужанін і Ф. Янкоўскі. Цікава правёў этымалагічную старонку навуковы супрацоўнік Інстытута мастацтвазнаўства АН БССР Г. Цыхун. Гэтак жа арыгінальна выглядаў і рэпартаж з лабараторыі эксперыментальнай фанетыкі, праведзены кандыдатам філалагічных навук П. Садоўскім. Хоць увогуле расказ пра Інстытут мовазнаўства быў перагружаны інфармацыяй, без дастатковага заглыблення ў шмат якіх закранутых праблемах сённяшняга моўнага працэсу. Падбор удзельнікаў, праведзены па прынцыпе — не абмінуць ніводны сектар, ніводную значную пасаду, мабыць, не самы плённы. Пра адно і тое ж, як бы не слухаючы адзін аднаго, гаварылі вучоныя, гаварылі пералічальна, залішне сцісла і не заўсёды выразна.

Напрыклад, пра першы том гістарычнага слоўніка беларускай мовы было толькі заўважана, што «ён расказа чытачам, як развілася беларускае слова, пачынаючы ад XIV і канчаючы XVII стагоддзем». А чаму б і не раскрыць, хоць каротка, як жа ўсё-такі ішло гэтае развіццё, не падкрэсліць яго асноўную скіраванасць? Скоргагаворкай было паведамлена і пра такую фундаментальную працу, як нарматыўная акадэмічная граматыка беларускай мовы. Наогул, удзел у «Родным слове» мовазнаўцаў рэспублікі — а яны ж не толькі ў Мінску—пакуль відавочна недастатковы. А ён патрэбны, хоць бы ў плане дапамогі рэдакцыі акрэсліць дакладна абсягі «Роднага слова».

Цяжка пагадзіцца з тым, што кожная перадача апыняецца далёкавата ад сучаснай моўнай практыкі, сюжэты залішне павернуты ў гісторыю, у даўня стагоддзі. Гісторыя патрэбна і карысна, калі яна памагае сучаснасці, раскрывае

Патэнцыяльныя магчымасці беларускага слова скарыстоўваюцца недастаткова як тэлебачаннем, так і друкам. У жывой вуснай мове народа тояцца незлічоныя скарбы лексікі, фразеалогіі. І, мусіць жа, у такой перадачы, як «Роднае слова», можна шырай паказаць магчымасці ашчаднага стаўлення да слова, прыклады яго экспрэсіўнага выкарыстання, раскрыцця шматзначнасці, выяўлення новых фарбаў, новых адценняў, здабывання пісьменнікам сапраўднага багацця і характэрна, што тояцца ў вялізных пакладах жывой мовы народа.

Можна, і варта ўключыць у «Роднае слова» песню, як напрыклад, фрагменты з кінафільма альбо інтэрв'ю з вакальна-інструментальным ансамблем «Песняры». Ды толькі ж дзе таго, каб паказаць слова ў песні, яго эстэтычныя магчымасці. А не дэманстраваць даволі прыблізнае вымаўленне нахштальт «расказаў ён маці» (замест «маці») або «не ўзьлюбіла» (замест «узлюбіла»). Усё гэта, вядома ж, рэжа вуха. Культурна выканаўчага майстэрства патрабуе перш-наперш высокай культуры слова, дакладнага і прыгожага вымаўлення. У песні ж нават нязначныя хібы артыкуляцыі пераўтвараюцца ў недавальную каструбатасць.

Перад тэлечасопісам «Роднае слова» стаіць задача найбольш поўнага раскрыцця функцыянавання беларускай мовы ў розных галінах практычнай дзейнасці чалавека. А найперш, мабыць, у мастацкай творчасці. Мова мастацкага твора даследуецца ў нас пакуль без дастатковага заглыблення ў эстэтычныя магчымасці слова. Калі і робяцца закіды, дык галоўным чынам з боку парушэння лексічна-стылістычных норм. Па-за ўвагай застаецца тое, як аўтар дасягае высокай мысліцельнай ёмістасці слова,

б так планаваць праграму тэлечасопіса, каб у кожным выпуску той ці іншы майстар валодання словам як матэрыялам і інструментам мог «спаспавядацца» перад тэлекамерай, як ён дасягнуў пэўных вышынь.

Раскрываць усе стылі сённяшняга бытавання слова — ці не гэта павінна стаць у цэнтры ўвагі тэлечасопіса, які так добра пачаў сваё жыццё? Тут важна не толькі, а можа, і не столькі захапленне тым, чаго дасягнулі мы, колькі творчая гутарка, часам палемічна завостраная, у кожным разе ўрушаная, вакол спрэчных пытанняў карыстання словам. Напрыклад, што бліжэй да сапраўднага вызначэння з'явы: адбылася аўтамабільная катастрофа ці ўсё ж здарылася яна? Само слова нясе ў сабе глыбінны змест, а трапінасць выяўлення яго залежыць ад умення выбраць адпаведную, найбольш дакладную форму.

Слова — полісемічнае, шматзначнае. Кожнае новае значэнне яго — не выпадак, а пэўная заканамернасць. Новы тэлечасопіс не павінен абмінаць папулярныя асноўныя веды да з вялікай навукі аб мове, памножаную на шыры роздум мастака слова аб ім, яго невычэрпных магчымасцях. У яго ёсць шырокія тэхнічныя сродкі для выразнага спалучэння адлюстроўка з гукам, правядзення разведкі глыбінных нетраў нацыянальнай мовы, пошуку скарбаў у сённяшнім сонечным россыпе слоў.

На застаўцы, якая паказваецца перад кожным выпускам тэлечасопіса «Роднае слова», паяўляецца пачатковая літара «а» старабеларускага скарапісанага шрыфту. Завяршаецца першы год існавання часопіса, надыходзіць пара «вымавіць» ужо і наступную літару, наблізіцца ўшчыльную да надзённай практыкі карыстання родным словам. Уладзімір ЮРЭВІЧ.

Калентуў рэдакцыі часопіса «Нёман» выказвае глыбокае спачуванне адназаму санратару рэдакцыі Куневічу Андрэю Аліксеевічу з выпадку напатнаўшага яго гора — смерці МАЦІ.

СЫМОН РЭЎКА З-ПАД БАРЫСАВА

Да 140-годдзя з дня нараджэння
Францішка БАГУШЭВІЧА

Пад псеўданімам Сымон Рэўка з-пад Барысава ён выдаў свой другі зборнік «Смык беларускі». Што ж азначае гэта прозвішча? Пасвай сінтаксічнай канструкцыі яно вельмі нагадвае псеўданім Кастуся Каліноўскага — «Яська Гаспадар з-пад Вільні». Што ж, Багушэвіч удзельнічаў у паўстанні 1863 года і, магчыма, ёсць у гэтай канструкцыі нейкае водгулле тых часоў, згадка пра кіраўніка паўстання і сімпатыя да яго.

Але што ж азначае кожнае слова ў псеўданіме? І чаму Багушэвічаў Рэўка і менавіта з-пад Барысава, а не з-пад якога іншага беларускага горада, скажам, з-пад Мазыра ці Гродна, назвы якіх пісьменнік згадвае ў сваёй прадмове да «Дудкі беларускай», вызначаючы абсяг межы Беларусі? І вельмі, скажам, даражы было б паставіць у псеўданім «Мазыр» ці які-небудзь іншы геаграфічна аддалены беларускі горад. Гэта было б вельмі наглядна і пераканаўча: маўляў, праўду казаў Машей Бурачок — Беларусь там, «дзе наша мова жывець». Глядзіце — з самых далёкіх куткоў агукаюцца беларусы, пішучы па-беларуску. Вось вам канкрэтнае пацвярджэнне і межы Беларусі і пашырэння яе мовы.

Аднак Багушэвіч напісаў — «з-пад Барысава». Паду-малася: мо пра гэтую дэталю што-небудзь ведае Багушэвічава ўнучка Станіслава Тамашэўскага, з якой я перапісваюся ўжо не адзін год? Можа, яна чула, якая ў Багушэвічаў была сувязь з Барысам?

Аднак нашы надзеі пачуць што-небудзь канкрэтнае не апраўдаліся. «Пра Барысаў ведаю не больш, чым вы спадзяваліся», — пісала Тамашэўская. — Зрэшты, муж мой меў маці ў Барысаве і сястру». Але гэта пазнейшая ўжо гісторыя, пазнейшая дачыненні. І, мабыць, яны з Багушэвічам і яго псеўданімам нічога агульнага не маюць. На гэтым нібы і абрываецца нітка на-

шых пошукаў і здагадак. Але звяртае на сябе ўвагу вось гэты факт.

...6 лютага 1863 года ў вёсцы Камень з'явіўся незнаёмы чалавек, апрануты ў просты вясковы кашушок. Ён чытаў сяляннам нейкі друкаваны лісток, пісаны па-беларуску, у якім гучалі заклікі да змагання з царом. Пасля чытання незнаёмы сказаў: «Мужык Яська з-пад Вільні ўзімае мяцеж... Цяпер і нам, і вам дрэнна, парабілі канцэлярыі, вам плата вялікая. Трэба аб сабе падумаць. І памятайце, каб вы былі гатовыя на вайну... Косы трэба падрыхтаваць, навастрыць з двух бакоў... Калі мы выганім цара, дык вам будзе лепш, вы будзеце такія, як і мы, зямля будзе ваша... Мянэ... калі не скопцяць, дык праз тыдзень да вас зноў буду. Праз два тыдні-даведаецца з Вільні, што будзе, — там Яська з-пад Вільні стараецца аб гэтай справе».

Гэтым невядомым аказаўся сын былога палкоўніка рускай службы Цюндзявіцкага — Міхал Цюндзявіцкі, прапаршчык восьмай артылерыйскай брыгады. Пераапануты ў просты вясковы кашушок, ён ездзіў па вёсках Барысаўскага павета і заклікаў сялян да змагання. Няцяжка здагадацца, што гэта быў аднадумца Кастуся Каліноўскага, прапагандаваў ён ідэй яго «Мужыцкай праўды», а праз яе вольнае беларускае слова. Неўзабаве пасля гэтага выступлення Міхала Цюндзявіцкага спопяць жандары, спопяць менавіта на яго роднай Барысаўшчыне і пакараюць смерцю ў Мінску.

Вельмі магчыма, што пра гераічную смерць паўстанца Цюндзявіцкага чуў і малады Багушэвіч, і яго юначасе сэрца пранікнецца павагаю да таго, хто данёс друкаванае рэвалюцыйнае слова аж да Барысаўшчыны, да цэнтара Беларусі. І таму, калі ўзнікла патрэба падпісаць другі зборнік, з'явілася жа-

данне падкрэсліць, што па-беларуску пішучы і ў іншых месцах, ажилі ў яго душы даўно мінулыя падзеі і вобразы. Сярод іх і тыя, што адбываліся на Барысаўшчыне.

Безумоўна, згаданы эпізод — не адзіны, які мог падахвоіць Багушэвіча паставіць у псеўданім горад Барысаў. Былі і іншыя матывы. На адзін з іх паэт указвае сам. У прадмове да «Смыка беларускага» ён зазначае, што яшчэ да выхаду другога зборніка яму надарылася пазнаёміцца з апісаннем Барысаўскага павета, зробленым Я. Тышкевічам. У тым апісанні яго ўвагу засяродзілі і песні беларускага народа. Ён з вялікай цікавасцю прачытаў іх. «Але песні ўсе тыя не надта, каб сказаць праўду, харошыя і нота наша плачучая, аднастайная, і песняў вясельных няшмат», — казаў Ф. Багушэвіч.

І паэт у процівагу плачучым, жаласным песням стварае свае, больш аптымістычныя, і выдае іх за барысаўскія, нібы на барысаўскай зямлі народжаныя, а сам павет ад імя Сымона Рэўкі называе «наш».

Праўда, Станіслава Тамашэўскага лічыць, што да сваіх псеўданімаў Багушэвіч ставіўся не вельмі сур'ёзна. «Быў ён вельмі вясёлы і дасціпны, — згадвае яна, — і выбраў іх так сабе, нібы дзеля пацехі, без асаблівага напружання». Але і з гэтай думкай пагадзіцца нельга.

Багушэвіч сапраўды быў вясёлы і дасціпны, але гэта быў у той жа час і надзвычай сур'ёзны чалавек. Дый і ўся практыка ўзнікнення псеўданімаў гаворыць, што выбар псеўданіма — гэта даволі нялёгка і адказны момант у творчасці пісьменнікаў. Ён заўсёды суправаджаецца напружанай думкай і асэнсаваннем.

Але хто ж такі Рэўка? Ці існуе такое прозвішча ці хоць слова ў нашай мове, у прыватнасці на Барысаўшчыне? З такім запытаннем мы звярнуліся да шэрагу

карэнных жыхароў Барысаўшчыны. І вось што нам адказалі некаторыя з іх.

У чыстым выглядзе такое прозвішча на сучаснай Барысаўшчыне не сустракаецца. Але жыве на гэтай зямлі шмат Равякаў, Рэўтаў, Равуцкіх.

«Магчыма, — выказвае сваю думку настаўнік Рыгор Бохан, — у свой час дзесьці на Барысаўшчыне і было прозвішча «Рэўка». Аднак адбылася пэўная асіміляцыя ў артыкулярных і акустычных адносінах, што і прывяло ўрэшце да некаторых гукавых зменаў у словах»...

З гэтай думкаю Р. Бохана — а ён філолаг — можна пагадзіцца толькі часткова, у нейкай ступені. Змены сапраўды маглі адбыцца. Але, мабыць, не настолькі, каб гэтае прозвішча стала амаль непазнавальнае. Мо Рэўкі проста выехалі з Барысаўшчыны? Дый і абсяг сучаснай Барысаўшчыны не супадаюць з тымі, якія яны былі за Багушэвічавым часам. Трэба паглядзець, ці няма тых Рэўкаў у Мінску?

Разгортваю ёмісты тэлефонны даведнік і адразу ж знаходжу ў ёй цэлае гняздо Рэўкаў: Рэўка А. Д., Рэўка А. С., Рэўка З. А., Рэўка П. І., Рэўка С. С. і іншыя. Званю ў тым парадку, у якім складзены спіс. Гутару з кожным Рэўкам, пытаюся: адкуль паходзяць бацькі, дзяды? Ці не з Барысаўшчыны яны раптам? Не, з Барысаўшчыны з іх нікога няма. Але ўсе яны з блізкага ад Мінска рэгіёна — з-пад Ракава, з Заслаўя, Чэрвеня. Усе беларусы.

Само ж слова «рэўка» засведчана ў слоўніку «Беларускія геаграфічныя назвы» І. Яшкіна як слова старое, са старой літаратуры, са старых кніжак. Паводле глумачэння гэтага слоўніка, «рэўка» — гэта сухая доўгая града на балочце, параслая лесам. Значыцца, «рэўка» — гэта тое, што ўзвышаецца над балотам, над багнаю. То ці не ўклаў Багушэвіч у гэтае слова менавіта такі сэнс? А кнігі старыя — «па дзвесце, па трыста гадоў таму пісанія ў нашай зямлі... а нашай мовай чысцюсянкай, як бы вот цяпер пісалася» — ён чытаў. І не адзін раз.

Гэта толькі першыя подступы да «барысаўскага» псеўданіма Багушэвіча. Магчыма, з часам нешта ўдакладніцца, нешта пашырыцца ці, можа, атрымае зусім іншы накірунак.

Уладзімір СОДАЛЬ.

ВЕРЫЎ У СЁННЯШНІ ДЗЕНЬ

Да 85-годдзя з дня нараджэння
Васіля СТАШЭЎСКАГА

Сярод актыўных арганізатараў і прапагандыстаў літаратурнага руху на Беларусі ў дваццаты і трыццаты гады было шырокавядомым імя Васіля Сташэўскага — празаіка і драматурга, адказнага сакратара літаратурных аб'яднанняў «Маладняк» і «Польмя».

Ён нарадзіўся на Капыльшчыне ў беднай сялянскай сям'і. Вярнуўшыся з першай сусветнай вайны, працаваў на ніве народнай асветы, з'яўляўся арганізатарам беларускіх школ, стварыў курсы настаўнікаў, якіх так не хапала ў тыя цяжкія гады.

У 1922 годзе В. Сташэўскі захварэў на сухоты. У сувязі з гэтым ён пераехаў ва Узду і настаўнічаў у мясцовай сямігодцы. Яго былыя вучні, потым вядомыя пісьменнікі Пятро Глеба, Аляксей Якімовіч, Паўлюк Трус гаварылі пра Васіля Пятровіча, як пра цудоўнага настаўніка, які навучыў іх любіць роднае слова, пазнаёміў з творчасцю Купалы, Коласа, Бадулі, Багдановіча.

Неўзабаве Наркамасветы накіроўвае В. Сташэўскага выкладчыкам гісторыі і літаратуры на настаўніцкія курсы і Аршанскі рабфак. У гэтыя гады шырока разгортвалася сваю дзейнасць беларуская літаратурная арганізацыя «Маладняк».

В. Сташэўскі выбіраецца адказным сакратаром філіі аршанскага «Маладняка». З 1926 года В. Сташэўскі жыве і працуе ў Мінску. З'яўляючыся адным з кіраўнікоў цэнтральнага бюро «Маладняка», а потым сакратаром новай літаратурнай арганізацыі «Польмя», ён часта наведвае вясковыя клубы, дзе самадзейныя артысты ставяць яго п'есы, дапамагае арганізоўваць пастаноўкі і часам нават сам выступае як артыст у гэтых спектаклях. Імя В. Сташэўскага часта з'яўляецца на старонках газет і часопісаў. Ён піша нарысы аб перабудове беларускай вёскі, расказвае, як новае жыццё пазбаўляецца ад рэлігійнай цэмы, імкнецца да навукі і культуры.

У хуткім часе яго творы выходзяць асобнымі выданнямі ў Белдзяржвыдавецтве. У 1927 годзе асабліва набывае шырокую вядомасць яго п'еса «Бацька і сын». Праз год выходзяць яго новыя творы — «Музыка Цвілёўскай» і «Спявай, вясна!», а ў 1929 годзе — «Архангелы з ірсаў».

В. Сташэўскі актыўна працаваў і ў прозе. Адна за другой выходзяць з друку яго апавесці «Пад месцічовым месціцам», «Шуміць Бярэзінка», а таксама кнігі нарысаў: «Па сонечным шляху», «На лясіцкай зямлі», «Койданаўская МТС» і інш. Характэрная рыса творчасці пісьменніка — гэта жыватворны аптымізм, вера ў светлую будучыню. Цяжкія і супярэчлівыя гады калектывізацыі вёскі былі галоўнай яго тэмай. Ён заўсёды імкнуўся быць сярод мужных і адданных людзей, якія былі на прэрднім краі барацьбы за новую вёску.

Мікола ХВЕДАРОВІЧ.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза Писателей БССР. Минск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга Друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 АТ 04136

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела грамадска-палітычнага жыцця — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-21-53, аддзела культуры — 33-19-65, аддзела інфармацыі, пісем і масавай работы — 33-22-04, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Аляксей АСПЕНКА, Ефрасінія БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН, Уладзімір НЯФЁД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Аляксей ПЫСІН, Міхал САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМАЖОН, Юрый СЕМАНЯКА, Юлія ЧУРКО.

На памяць аб маскоўскай алімпіядзе

З глыбіні стагоддзяў, з пакалення ў пакаленне беражліва перадаваліся лепшыя традыцыі беларускага народнага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. З самых звычайных матэрыялаў — дрэва, ільну, саломкі, гліны, чароту, лазы — майстры стваралі незвычайныя па прыгажосці творы мастацтва. Побыт народа, яго традыцыі і звычаі знайшлі яркае адлюстраванне ў работах рэзчыкаў па дрэве, ткачоў, вышывальшчыц, ганчароў.

Сёння свае лепшыя вырабы народныя ўмельцы прысвячаюць XXII Алімпійскім гульням.

Якія забаўныя і непаўторныя

фігуркі спартсменаў з ільновалакна! Яны сведчаць пра тое, што іх стваральнікі валодаюць не толькі высокім майстэрствам, але і тонкім пачуццём гумару, багатай фантазіяй.

Па-майстэрску вышытае пано

выклікае радасны, прыўзняты настрой.

Сімпатычнага алімпійскага Мішку

на ім вышылі ўмельца рукі майстры Аршанскай фабрыкі мастацкіх вырабаў.

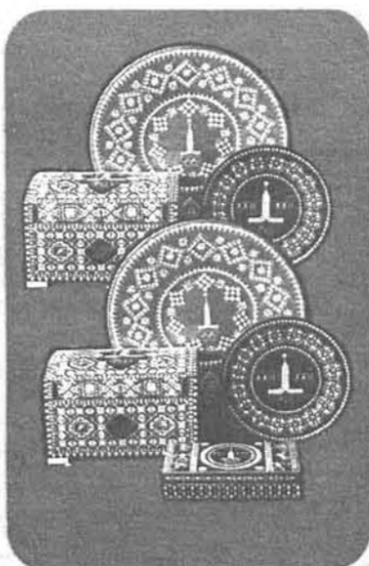
Пано выканана з нітак чырвонага, жоўтага, карычневага колераў.

Павесьце такое пано на сценку, і ў пакой адразу стане прыгажэй і «вяселей».

І сонца ў дом увойдзе...

Натуральны колер драўніны, тонкая ажурная разьба, цёплыя фарбы — якой свежасцю і ўтульнасцю вее ад невялікага драўлянага пано!

У філіграннай тэхніцы выканання — упэўнены почырк майстроў Жлобінскай фабрыкі мастацкіх вырабаў.

З залацістай саломкі

Інкрустацыя саломкай па дрэве — унікальны від народнай творчасці. З драбнейшых кавалачкаў залацістай саломкі ствараюцца складанейшыя малюнкі беларускага арнаменту.

У нацыянальныя ўзоры інкруставаных шкатулак, дэкаратыўных пано, талерак Брэсцкай фабрыкі сувеніраў і Жлобінскай фабрыкі мастацкіх вырабаў арганічна ўплалася алімпійская сімволіка.

Звычайная саломка з поспехам прымяняецца і для пляцення розных сувеніраў.

Пачуццё прапорцыі, спалучэнне розных тэхнік пляцення, умелае выкарыстанне прыродных магчымасцей матэрыялу вылучаюць работы майстроў Магілёўскай фабрыкі мастацкіх вырабаў.

Хутка праляцяць 16 алімпійскіх дзён. Памяць пра спартыўнае свята надоўга захаваюць самабытныя і непаўторныя сувеніры.

БЕЛГАНДАЛЬРЭКЛАМА.